ڕێنوس

چۆنیه‌تی نووسینی کوردی

١٣٨٩ - ٢٥٨١

١٩٦٩

طاهر صادق

له چاپه مه نیه كانى

كتيب فروشى سيديان

له مه ها باد

رینوس

چۆنیەتی نوسینی کوردی

دانەر

طاهر صادق

١٣٨٩ سالی ١٩٦٩

٢٥٨١

چاپخانەی شیمال ـ کەرکوك

طبع بموافقة وزارة الثقافة والاعلام في ٢٠/١٠/١٩٦٩

پێشکەشی

پێشـــکەش بێ

- بەو گیان پاکانەی کە زمانەکەی خۆیان خۆش ئەوێت ٠
- بەو تێکۆشەرە دڵسۆزانەی هەمیشە ماندون بۆ بەرز کردنەوەی زمانەکەیان ٠
- بەو بە ڕیزانەی هەســـت ئەکەن و ئەزانن کــە نرخی نەتەوە بە نرخی زمــانەوەیە ٠
- بەو ئەو جەوانانەی کـــە هۆدار و تاوانبــار نین لـــە فێر نەبونی زمـانی دایك و باوکیان ٠

کەرکوك ٢٥/١٢/١٩٦٩ ـ طاهر صـادق

تکا

بۆ دانانی ئەم چەند لاپەرەیە هەمو هێز و توانایی خۆمان تیا بە کار هێناوە لەگەڵ ئەوەش گومانی تێدا نیـە کە هەڵە و کەم و کورتیشی زۆرە بەڵام هەر چۆنێك بێت داوای بورین ئەکەین لە خوشك و برا بە ڕیزەکانی خوێندەوار وتێگەیشتو لەو بابەتەوە . وەئاگادارمان بفەرمون لەو شـــوێنانەی کە تیدا بە هەڵە چوین بۆ ڕاست کردنەوەی گەر جاری دووەم لە چاپمان داوە ٠

تـبی :ـ پیتەکانی نیشانەداریان زور کەمە لە بەر ئەوە داوای بورین ئەکەین .

پیشەکی

بێ گومان زمانی کوردی لەو زمانانەیە کە زۆر دوا (١) کەوتووە لەگەڵ ئەوەش جێی سەیر و سەر سورمانە کە بەم جۆرە ماوەتەوە چونکە بۆ خۆش کردن و رێك ستن و پێشکەوتنی هیچ جۆرە دەسکاریەك و خزمەتێك نە کراوە . تەنیا پاش ساڵی ١٩٢٠ بەرە بەرە دەست کرا بە کردنەوەی قوتابخانەی سەرەتایی لە کوردستانی عیراقدا هەر لە لیوای هەولێر و سولەیمانی بە کوردی خوێندن بۆ ئەو ئامانجەش چەند پەراوێك وەرگێر درا بۆ کوردی بە داخەوە ئەو جولانەوەش هەتا سەر نە بو وردە وردە روی کردە کزی و چك بون .

لە ماوەی پەنجا ساڵەوە تا ئیمڕۆ بە هەموی چەند سەد پەراوەکی کوردی بلاو و لە چاپ دراوە کە بە ساڵێك دە چاپ کراو کەمێك کەمتر یان پتر ئەکات ، ئایا بەوە چی ئەگوترێت ؟

کە ئیمە لە رۆژگاری پشکنینی ئەستێرەکان و چونە ناو مانگە ئەژین .

هەر لەو ماوە دور و درێژەوە تاکو ئیستا دە پازدە گۆڤار و رۆژنامەی کوردی بلاو بوێتەوە بە هەر چوار ساڵ گۆڤارێك یان رۆژنامەیەك دەرچووە تەمەنی هەر یەك لە وانەش وەك کزی میوە کورت و زو بە سەر چووە و داخراوە ئەنجا بە هەر چی هۆیەك بێت .

لەگەڵ ئەوانەی کە باسیشمان کرد هونەر مەندەکانی هەڵبەستەی کوردی مەردانە هۆنراوەیان بە کوردی داناوە لە کۆنەوە تا ئەم کاتە کە ئەوەش جێی لاف و شایانی شانازیە هەتایی .

---

(١) دوا کەوتوین بە گوێرەی زمانەکانی زندو نەك زمانی فارس و تورکی .

له بابەت سەرچاوە و فەرهەنگ (۱) و ریزمـان (۲) و پەراوی زۆر بێ مایە و هەژارین .
خۆ کۆزمان تا ئەم کانە هەست و جولەی نیە ، چاوە نواری لێرە و پاش ئەکەین .
پاش ئەو هەمو کەم و کورتیە بۆ نوسینی کوردی رێنوسێکی دامەزراوو چەسپاوی

(۱) زمانە زیندووەکان ژمارەی فەرهەنگەکانیان گەیشتوتە (۱۵۰۰) فەرهەنگ بەلام بە ناوی فەرهەنگی کوردی تا ئیمرۆ دوازدە فەرهەنگ هەیە .
- فەرهەنگی نەوبەهار دانەری أحمدی خانی بریتیە لە چەند لا پەرەیەك .
- أحمدی دانەری شیخ معروفی نۆدێ ، ئەوەش چەند لا پەرەیەکە .
- فەرهەنگی جنرال دانەری ئۆغۆستۆبابا کە بریتیە لە ۸٤۲۸ وشە ..
- الهدیه الحمیدیه دانەری یوسف ضیاء پاشایە ، کەم و کورتی زۆرە وە کەمیشە .
- فەرهەنگی کوردی ـ ئینگلیزی دانەری میجەر سۆنە ئەوەش زۆر نیە .
- رابەر دانەری گیو موکریانی کە بریتیە لە ٤۰۰ لا پەرەی ناوەندی .
- مەردۆخی دانەری (آیة الله) کوردستانی ، کە شکۆلی نوسراوە .
- فەرهەنگی مەهاباد دانەری گیو موکریانی لە کوردی بۆ عەرەبی ، ۸۰۰ لا پەرەیە .
- فەرهەنگی خاڵ دانەری شیخ محمدی خاڵ جزوی یەکەم تا پیتی (ج) نوسراوە .
- فەرهەنگا کوردی دانەری جگەرخوین زۆری ناوی گوند و شار و جیکایانە .
- فەرهەنگی کوردی ـ ئینگلیزی دانەری توفیق وهبی و ئەدمۆندس .
- فەرهەنگی کوردی دانەری مراد ئاو رەنگ لە کوردی بو فارسی هەر پیتی ئەلف و بێ ۳۵۰ لا پەرەیە .

(۲)
- صرف و نحوی کوردی دانەری مەلا سعید افندی .
- قواعد اللغه الکوردیه دانەری توفیق وهبی بەگ .
- قواعدی زمانی کوردی دانەری نوری علی امین .
- ریزمان دانەری نوری علی امین .
- دەستورا زمانا کوردی دانەری جگەرخوین .
- ریزمان دانەری شیخ محمدی خاڵ و نوری علی أمین .

بۆ دا نە نراوە ، هەر کەس لە سەر بیر و باوەری خۆی ئەروات ئەگەر راست بیت یان فری بە سەر راستیەوە نە بیت .

زۆر وا ئەنوسن آو ، آزا ، آسمان ، لە باتی ئاو ئازا ، ئاسمان . یا ئەنوسن مراویی کوردیی ، گەردیی بە دو [ی] لە باتی بنوسریت مراوی ، کوردی گەردی .

یا ئە نوسن [گوناە] «٣» کە ئەم نوسینە نەك لە کوردی لە عەرەبیش هەر هەڵەیە چونکە ئەم جۆرە [ە] یە نا کەویتە دوایی وشەوە . یا زور وشە بە دو [و] ئەنوسن بە بێ پیویست .

لیرەدا منیش بە پیویســـتم زانی کە ئەم چەند تیبینیانەی خۆم چاپ و بلاو بکەمەوە بە ئومیدی سود و کەلك وەرگرتن .

«٣» گوناە ـ گوناح بە کوردی تاوانباری . وشـــەی گوناە ـ گوناح لە «جناح» وەرگیراوە .

لە فارسی ئەبیت گوناە . پەناە ـ شاە ـ سیاە بەلام لە کوردیا نە وا هەڵ نەکەوی وە نە ئەم چەشنە (ە) بە نەکەویتە دوایی وشەوە

میژوی پیتەکانی عەرەبی

لە بەر لەوەی کە ئیمە بە پیتەکانی عەرەبی ئەنوسین پیویستە کەمیك لە بنج و بناوانی ئەم پیتانە بزانین . بێ گومان میژوی نوسینی عەرەبی و پیتەکانی گەلێ ئالۆز و باش رون نە بویتەوە ، هەندێ لە پسپۆرەکانی زمان زان ئەڵێن سەر چاوەی نوسینی عەرەبی یەك لە مانەیە سریانی ، فەنیقی [نوسینی ئارامیەکان] ، عیبری ، مسماری [نوسینی بابلیەکان] هیرۆغلیفی [نوسینی فرعەونەکانی مصرە] .

عەرەبی یەمەن لە کۆنەوە بە نوسینی [مەسنەد] وە عەرەبی شام بە نوسینی فەنیقی وە عەرەبی حجاز بە نوسینی سریانیان نوسیوە کە تاینی ئیسلام پەیدا بو قورئانی پیرۆز بە نوسینی کوفی نوسراوە ، ئەو نوسینەش زۆر دەسکاری تیدا کراوە بۆ ریك و جوانی تاکو گەیشتوتە پلەی ئیمرۆ هەر وەهاش سەر و بۆر و ژیر و شەددە و هەمزە و خاڵەکان بۆ پیتەکان دانرا لەلایەن مامۆستای یەکەم [أبو اسود الدؤلی] و [نصیر بن عاصم] و [یحی بن یعمر] و [خلیل بن احمد] .

باش ماوەیەك نوسینی [نسخ] و [ثلث] و [رقعە] و [دیوان] و [عربی] و فارسی پەیدا بو کە ئەو نوسینانە لەو پەری جوانیەوەیە .

پیتەکانی عەرەبی

پیتەکانی عەرەبی ژمارەیان ٢٨ پیتە :ـ ا . ب . ت . ث . ج . ح . خ . د
ذ . ر . ز . س . ش . ص . ض . ط . ظ . ع . غ . ف . ق . ك . ل
م . ن . و . ه . ی .

❁ لەم ٢٨ پیتە تەنیا ٢١ پیت بۆ زمانی کوردی گونجا و دەسق داوە وەك ا . ب
ت . ج . ح . خ . د . ر . ز . س . ش . غ . ف . ق . ك . ل . م
ن . و . ه . ی

بەلام بە هیچ جۆرەك ئەم حەوت پیتەی خوارەوە بۆ نوسینی کوردی و لەگەل
زمانی کوردی نا گونجێ وەك ث . ذ . ص . ض . ط . ظ . ع .

❁ پاش ئەوەی کە ٢١ پیتی باس کراو وەرگیرا دیترا زۆر کەم و کورتی هەیە لە نوسینی
کوردی بۆ رزگار بون لەو تەگەرەیە پێنج پیتی تریان پێك هێنا بە لاسایی پێنج پیتی
عەرەبیەوە وەك .

پیتی [پ] بە لاسایی پیتی [ب] .
پیتی [چ] بە لاسایی پیتی [ج] .
پیتی [ژ] بە لاسایی پیتی [ز] .
پیی [ڤ] بە لاسایی پیتی [ف]
پیتی [گ] بە لاسایی پیتی [ك] .

❁ لێرەدا هەر چەند کە ژمارەی پیتەکانی کوردی گەیشتە ٢٦ پیت بەلام تەگەرەی نوسین
هێشتا هەر ما چونکە نوسینی کوردی چون لە زار دەر ئەچێت وا ئەنوسرێ بە ئاسانی
و بێ ماندو بونی مێشك لە بەر ئەوە بە پێویست زانرا کە پێنج پیتی تر بە نیشانە
جێ بە جێ بکرێت وەك .

پیتی رێی گران [ڕ] .

پیتی لامی قەڵەو [ڵ] .
پیتی واوی کراوە [ۆ] .
پیتی هێی کز [ە] کە بەرامبەری سەرە لە عەرەبی .
پیتی (ێ)ی خاو (ی) .

❃ زۆر نییە پیر لە [ئا] کراوەتەوە کە [ئا] نرخی دو پیتە ئەلفی کورت (ئـ) وە ئەلفی درێژ [ا] بۆ کوردی واتەگونجی کە بنوسرێت ئاسن نەك آسن . ئاسمان نەك آسمان ئازا نەك آزا .

❃ لێرەدا شیوەی کافی شیواو هەیە وەك کیو . کیرد . گێژ هەر چەند وینەیەکی تایبەتی بۆ نە کیشراوە .
وە هەر وەهاش شیوەی گافی شیواو وەك گیا . گیژ . هەنگوین . پیویستە هەر دو دەنگە بە پیت دابنرێت .

ژمارەی پیتەکانی کوردی

- ژمارەی پیتەکانی کوردی ٣٤ پیتە وەك ئـ . ا . ب . ت . پ . ج . ح . خ چ . د . ر . ڕ . ز . ژ . س . ش . غ . ف . ڤ . ق . ك . کاف شیواو گ . گاف شیواو . ل . ڵ . م . ن . و . ۆ . ه . ە . ی . ێ .
- پیتەکانی خاڵدار ژمارەیان ١٦ پیتە بە هەموی ٣٠ خاڵیان هەیە .

پیتی ب . ج . خ ز . غ . ف . ن هەر یەکە خاڵەکیان هەیە .

پیتی ت . ق یـ . ێـ هەر یەکە دو خاڵیان هەیە .

پیتی پ . چ . ژ . ش . ڤ . هەر یەکە سێ خاڵیان هەیە ،

- پیتەکانی نیشانەدار ژمارەیان شەش پیتە هەمویان نیشانەکانیان ئەکەوتە سەرەوە تەنیا پیتی ڕێی گران نیشانەکەی لە ژێرەوە بێ باشترە تاکو لەگەڵ پیتی [ز] یا پیتی [ژ] بە هەڵە نەچین . پیتەکان ئەمانەن :ـ

پیتی کاف شیواو ـــ ئەبێ نیشانەیەك لە سەر پیتی کاف سادە دا بنرێ .

پیتی گاف شیواو ـــ ئەبێ نیشانەیەك لە سەر پیتی گاف سادە دا بنرێ .

پیتی لامی قەڵەو [ڵ] .

پیتی واوی کراوە [ۆ] .

پیتی [ێ] خاو [ێ] .

پیتی ڕێی گران [ڕ] لەم چاپخانەیە نیشانەی ئەم پیتە کەوتوتە سەرەوە .

تێبینی :ـ پیتی [ح] لە کوردی زۆر کەم بە کار ئەهێنرێت ئەتوانین لە باتی لەم پیتە پیتی [ه] بە کار بهێنین .

وە پیتی [غ] هـــەر بەم جۆرەیە ئەتوانین پیتی [خ] لە باتیان بە کار بهێنین .

پیته‌کانی شیوه پیك چو

پیته کانی شیوه لیك نیزیك ژماره‌یان دوازده جوته

١— پیتی ئه‌لفی کورت [ئـ] وه ئه‌لفی دریژ [ا] وه‌ك ئه‌و — ئاو

٢— پیتی « ب » وه پیتی « پ » وه‌ك بار — پار

٣— پیتی « ت » وه پیتی « د » وه‌ك بنیات — بنیاد

٤— پیتی « ج » وه پیتی « چ » وه‌ك جاو — چاو

٥— پیتی « ح » وه پیتی « ه » وه‌ك حه‌وت — هه‌وت

٦— پیتی « خ » وه پیتی « غ » وه‌ك باخ — باغ

٧— پیتی « ز » وه پیتی « س » وه‌ك نیرگز — نیرگس

٨— پیتی « ژ » وه پیتی « ش » وه‌ك هه‌ژده — هه‌شده

٩— پیتی « ف » وه پیتی « ڤ » وه‌ك حه‌فده — حه‌ڤده

١٠— پیتی « ق » وه پیتی « ك » وه‌ك لق — لك

١١— پیتی « ك » وه پیتی « گ » وه‌ك به‌رك — به‌رگ

١٢— پیتی « ل » وه پیتی « ڵ » وه‌ك مال — ماڵ

خویندنه‌وه‌ی پیته‌کان

پیته‌کان به شیوه‌یه‌کی تایبه‌تی کوردانه ئه‌خویندرینه‌وه وا له ژیره‌وه چونیه‌تی به پیت و به زنجیره ئه‌نوسین .

ئه‌لف . بێ . تێ . پێ . جیم . حێ . خێ . چیم . دال . رێ . زێ . ژێ . سین . شین
غه‌ین . فێ . قاف . ڤێ . کاف . گاف . لام . میم . نون . واو . هێ . یێ .

ناوی پیته‌کان

بۆ ناسانی و ناسینه‌وه ناوی پیته‌کانی وێنه یێك چو که ژماره‌یان ١٦ پیته وا له ژێره‌وه ئه‌نوسرێت

١ــ پیتی ئه‌لفی کورت وه‌ك ئه‌و
٢ــ پیتی ئه‌لفی درێژ وه‌ك ناو
٣ــ پیتی ڕێی سوك وه‌ك درز
٤ــ پیتی ڕێی گران وه‌ك ڕه‌ش
٥ــ پیتی کافی ساده وه‌ك کورد
٦ــ پیتی کافی شێواو وه‌ك کێو
٧ــ پیتی گافی ساده وه‌ك گه‌وره
٨ــ پیتی گافی شێواو وه‌ك گێژ
٩ــ پیتی لامی له‌ر وه‌ك مل
١٠ــ پیتی لامی قه‌ڵه‌و وه‌ك چڵ
١١ــ پیتی واوی قوچاو وه‌ك دور
١٢ــ پیتی واوی کراوه وه‌ك دۆم
١٣ــ پیتی هێی ساده وه‌ك هاوار
١٤ــ پیتی هێی کز وه‌ك ڕه‌ز
١٥ــ پیتی [ی] کرژ وه‌ك زه‌وی
١٦ــ پیتی [ێ] خاو وه‌ك هه‌وێ

پیته‌کانی پیوه‌ندی

له کوردی پیته‌کانی پیوه‌ندی سێنه پیتی (و) و (ش) و (ی ـ ش)
(١) پیتی (و) وه‌ك دار و به‌رد . باوك و دایك . چالاك و ئازا .
(٢) پیتی (ش) وه‌ك ڕو ـ ڕوش . دۆ ـ دۆش . که‌مزی ـ که‌مزیش .
(٣) دو پیتی (ی ـ ش) وه‌ك گوند ـ گوندیش . باغ باغیش . چه‌ك ـ چه‌کیش

پیته‌کانی لیوی

ژماره‌ی پیته کانی لێوی له‌کوردیدا شه‌ش پیته وه‌ك
ب . پ . ف . ڤ . م . و .

---

(١) پیتی پیوه‌ندی [عطف]

تەرازو کردنی پیتەکان

گشتی پیتەکانی کوردی خویندنەوەیان بە دە ریز تەرازو ئەکرێ

١ــ ئەلف

٢ــ بێ . تێ . پێ . حێ . خێ . رێ . زێ . ژێ . فێ . ڤێ . هێ . ێ .

٣ــ جیم . چیم . میم

٤ــ دال

٥ــ سین . شین

٦ــ غەین

٧ــ قاف . کاف . گاف

٨ــ لام

٩ــ نون

١٠ــ واو

﴿ پیتەکانی قورگی (١) ﴾

لە عەرەبی شەش پیت هەیە کە پییان ئەگوترێ پیتەکانی قورگی وەك

ئـ . ح . خ . ع . غ . هـ .

لیرەدا جیی سەر سورمانە کە پیتی [ق] و [ك] بە پیتی قورگی نە ژمیر دراون چونکە ئەم دو پیتە تینیان بە سەر قورگا کەمتر نیە لە پیتەکانی ناو براو . من لە سەر ئەم بیرو باوەرەم کە پیتەکانی قورگی کوردی ژمارەیان هەشت پیتە وەك

ئـ . ح . خ . غ . ق . ك . گ . هـ

---

[١] لە فارسی ئەم هۆنراوەیە هەیە لە سەر پیتەکانی قورگی عەرەبی

حەرفی حەلقە شەش بووەد ئەی نوری عەین

هاء و هەمزە ، حاء و خاء و عەین و غەین

گونجانی پیتەکان لە نوسینا

پیتەکانی کوردی لە بابەت گونجانیان بۆ سەروی وشە و ناوەند و دوایی بەو جۆرە ئەبن .

١ــ پیتی ئەلفی کورت [ئـ] هەر ئەکەوێتە سەروی وشەوە .

٢ــ پیتی [ح] لە کوردی هەر ئەکەوێتە سەروی وشە و دوایی .

٣ــ پیتی کافی شیواو وگافی شیواو و [ھ] سادە هەر ئەکەونە سەروی وشە و ناوەند

٤ــ پیتی ئەلفی درێژ [ا] و [ر] سوك و [ڵ] قەڵەو و [ۆ] کراوە و [ە] کز و [ێ] خاو ئەکەونە ناوەندی وشە و دوایی .

٥ــ ئەم پیتانەی خوارەوە ئەکەونە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

ب . ت . پ . ج . چ . خ . د . (ڕ) گران . ز . ژ . س . ش . غ . ف . ڤ . ق . ك . گ . [ل] لەر . م . ن . [و] قوچاو . (ی) کرژ .

❋ لیستەی گونجانی پیتەکان لە نوسینا ❋

پیتەکان	سەرو	ناوەند	دوایی
ئـ (ئەلفی کورت	ئاو . ئەمز	—	—
ح	حەوت	—	ئەح .
کافی شیواو	کیو	هەرکی	—
گافی شیواو	گیژ	هەنگوین	—
ھ	هەور	نهێنی	—
ا «ئەلفی درێژ»	—	چاو	برا
ر «سوك»	—	درز	هەنار
ڵ «قەڵەو»	—	بڵند	ساڵ
ۆ «کراوە»	—	دۆم	زاخۆ

پیتەکان	سەرو	ناوەند	دوایی
ە «کز»	—	کەم	کاوە
ێ «خاو»	—	مێشك	رێ
ب	بۆن	سێبەر	زاب
ت	تاك	نیشتمان	بزۆت
پ	پور	چەپەڵ	چاپ
ج	جاو	پەنجەرە	قەراج
خ	خوشك	سیخور	دوخ
چ	چەك	ئینچەوان	کچ
د	داو	پردێ	بەرد
ڕ گران	ڕۆژ	بەڕو	مەڕ
ز	زەرد	هەزار	گاز
ژ	ژن	مێژو	کەژ
س	سامار	نیسك	داس
ش	شار	پشت	لەش
غ	غونچە	تیغبەند	باغ
ف	فەرمان	تفەنگ	ماف
ق	قەل	پشقل	تاق
ڤ	ئێڤگە	تاڤگە	مرۆڤ
ك	کورد	دوکەل	چاك
گ	گوند	لەگەل	رەنگ
ل (لەر)	لیك	شلێر	مل
م	مازو	چیمەن	دەم
ن	ناو	بناو	رون
و (توچاو)	وشك	کاور	بەرو
ی [کرژ]	یەك	دیمەن	شین

گەلێ گوتراوە ئەگەر بە پیتەکانی لاتینی [١] بنوسـین لە تەگەرە و کەم و کورتی نوسینەکەمان رزگار ئەبوین هەر چەندە ئەوە راستە بێ بەلام بۆ ئەو ئلمانیە سەختە پێویست بە زۆر کاری گرینگە ئەکات لە بەر ئەوە ئیستا با لەو باسە لادەین باشتر و پر سود ترە ئەبێ چارە سەری تەگەرەی نوسینی پیتەکانی ئیمرۆمان بکەین وەك لە خوارەوە نوسراوە

١ـ نوسینەکی راست و دروست و یەك وێنە لە سەر بنەیەکی دامەزراو

٢ـ بە کار هینانی وشە و زاراوەی کوردی پەتی بە گوێرەی گونجان و هەبون

---

[١] لاتین ناوی ناوچەیەکی زۆر کۆنە لە نزیك شاری رۆمای ئیمرۆ لە ئیتالیا لە کاتی خۆی نەتەوەیەکی ئازا و بە هێز و زۆر دار کۆچیان کردە ئەو جیگایە لەوێ خۆیان قایم کرد و مانەوە دەستیان بە سـەر ئەو ولاتە دا گرت پاش ماوەیەکی زۆر شاری رۆمایان دروست کرد بە ناوی گەورەکەیان رۆمیلۆس کە لە ئەنجامدا بوە ئیمپراتۆری ولاتەکە هەر وەهاش ناوی زمانەکەشـیان لێ نا بە ناوی ناوچەکەوە « لاتین »

چۆنیەتی هاویژ و دەر چونی پیتەکان لە زارا

- ئەم پیتانەی کە زمان بە مەلاشوی سەرەوە ئەنوسێ لە کاتی هاوێژا ژمارەیان پێنج پیتە وەك ر ز ل ڵ ن
- هەر بەم جۆرە پیت و تۆ پیتەکانیتریش لە کاتی هاوێژا زمان بە مەلاشـــوی خوارەوە ئەنوسێت وەك ئـ . ا ب ت . پ ج . ح خ . چ ز س . ش غ ف ق ك کافی شیواو گ . کافی شیواو م و ۆ هـ . ە ی ێ
- هەمو پیتەکان لە بابەت هاویژ و دەر چونیان لە دەمدا بە دوازدە ریز دا بەش ئەکرێن پیتەکانی هەر ریزە چۆنیەتی و رەوشتیان وەك یەك ئەبن

۱ــ ئـ ا ح خ غ ق ك کافی شیواو گ کافی شیواو
۲ــ ب پ ف ڤ
۳ــ ت ج چ
٤ــ د
٥ــ ر
٦ــ ز ژ س ش ی
۷ــ ل ڵ
۸ــ م
۹ــ ن
۱۰ــ و
۱۱ــ ۆ
۱۲ــ ێ

---

[۱] هاویژ مانای [تلفظ]

پیتەكانی ساز

ژمارەی پیتەكانی ساز ۲۸ پیتە . ئەم پیتانەش بە هیچ جۆرەك تین نا خەنە سەر پیتەكانی‌ترەوە وەیی دەنگەن ، بەلام بە هۆی توش بونیان بە یەك لە پیتەكانی نـا ساز دەنگیان دەر ئەچن . پیتەكان ئەمانەن ئـ . ب . ت . پ . ج . ح . خ . چ . د . ر . ڕ . ز . ژ . س . ش . غ . ف . ق . ڤ . ك . گافی شیواو . گ كافی شیواو . ل . ڵ . م . ن . هـ .

پیتەكانی نا ساز

پیتەكانی نا ساز ژمارەیان شـــەش پیتە وەك

١ ـــ « ا » ئەلفی دریژ

٢ ـــ « و » قوچاو

٣ ـــ « ۆ » كراوە

٤ ـــ « ە » كز

٥ ـــ « ی » كرژ

٦ ـــ « ێ » خاو

ئــــەم پیتـانە دەنگدار و تینەكی زۆریان هەیە لە ســــەر پیتەكانی ســاز لە كاتی توش بونیان بە یەك .

پیتی ساز [حرف صحیح] پیتی نـا ســاز [حرف علە]

تیی پیتەکانی نا ساز

یەکەم : ـ هەر وشـــەیەکی کە دوایی بێ بە یەك لە پیتەکانی ناساز بۆ پیوەندی پیتی « ش » «١» ئەخرێتە دوایی وشەوە . وەك

پیتەکانی ناساز	وشەکان و پیتی پیوەندی « ش »
ا	چرا ـــ چراش . برا ـــ براش . ئازا ـــ ئازاش
و	مردو ـ مردوش . زیندرو ـ زیندروش . بەرو ـ بەروش
ۆ	دۆ ـ دۆش فـــرۆ ـ فرۆش . گۆ ـ گۆش
ە	شانە ـ شانەش . دە ـ دەش . پینە ـ پینەش
ی	زەوی ـ زەویش . کەزی ـ کەزیش . ماسی ـ ماسیش
ێ	زێ ـ زێش هەوێ ـ هەوێش . دێ ـ دێش

«١» چونکە بۆ پیوەندی وشەکانی دوا هاتو بە یەك لە پیتەکانی ساز « ی ـ ش » ئەخرێتە دوایی وشەوە وەك

زاب ـ زاپیش . لات ـ لاتیش . چاپ ـ چاپیش .
قەراج ـ قەراجیش. دوخ ـ دوخیش . کچ ـ کچیش .
مـــەر ـ مەریش . رەز ـ رەزیش . قۆ ـ قۆیش
بـــەرد ـ بەردیش . داس ـ داسیش . لەش ـ لەشیش .
بـاغ ـ باغیش . ماف ـ مافیش . رەق ـ رەقیش .
سولاق ـ سولاقیش . پاك ـ پاکیش . دەنگ ـ دنگیش .
مل ـ ملیش چەم ـ چەمیش . زبان ـ زبانیش .

دووەم ـ هەر وشەیەکی کە [illegible] ناساز یان سێ [illegible]
پێوەندیان هەر بە پیتی (ش)ە [illegible]

پیتەکانی ناساز	وشەکان و پیتی پێوەندی (ش)
و ـــ ێ	نوێ ـ نوێش ـ خوێ ـ خوێش
و ـــ ا	خوا ـ خواش ـ لوا ـ لواش
ە ـــ ی	مەی ـ مەیش ـ وەی ـ وەیش
ا ـــ و ـــ ا	ساوا ـ ساواش ـ داوا ـ داواش
ە ـــ و ـــ ا	کەوا ـ کەواش ـ دەوا دەواش
ە ـــ و ـــ ێ	هەوێ هەوێش ـ کەوێ ـ کەوێش
ا ـــ و ـــ ە	کاوە ـ کاوەش ـ خاوە ـ خاوەش
ە ـــ و ـــ ی	زەوی ـ زەویش ـ کەزی ـ کەزیش
ا ـــ و ـــ ی	مراوی ـ مراویش ـ باوی ـ باویش

سێیەم ـ بەلام بە پێچەوانەی کە باسمان کرد ئەگەر هەر وشەیەك کە دوایی بێ بە پیتی (ا ـ و) یان (ە ـ و) ئەو کاتە ئیتر پیتی ناساز نامێنێ پێوەندی بە پیتی (ی ـ ش) ئەبێ وەك ئەو وشانەی کە دواییان هاتووە بە یەك لە پیتەکانی ساز

پیتەکانی ناساز	وشەکان و پیتی پێوەندی (ی ـ ش)
ا ـ و	چاو ـ چاویش ـ تاو ـ تاویش ـ ناو ـ ناویش
	هەناو ـ هەناویش ـ راو ـ راویش ـ کلاو ـ کلاویش
ە ـ و	کەو ـ کەویش ـ خەو ـ خەویش ـ چەو چەویش
	ئەو ـ ئەویش ـ قەڵەو ـ قەڵەویش ـ پێرەو ـ پێرەویش

چوارەم ـ ئەگەر پیتی کافی سادە بکەوێتە پێش [ی] یان [ێ] یان [و ـ ی] ئەو کاتە شێوەی کافەکە بە تەواوەتی ئەگۆڕێ .

پیتەکانی ناساز	وشـــەکان
ی	کیەل . کیف . کیژ .
ێ	کێو . کێم . کێرد
و . ێ	کوێر . کوێستان . کوێخا

پێنجەم ـ هەر بەم جۆرە ئەگەر پیتی گافی سادە کەوتە پێش پیتی [ی] یان [ێ] یان [و ـ ێ] یان [و ـ ی] ئەو کاتە شێوەی گافەکە ئەگۆڕێ وەك

پیتەکانی نا ساز	وشـــەکان
ی	گیە . گیشە . گیا . گیرفان
ێ	گێژ . گێل . گێلاس . گێـك
و ـ ێ	گوێز . گوێ . گوێی . گوێرەکە
و ـ ی	هەنگوین . مێنگوین . کەنگوین

شەشەم ـ هەر وشەیەك کە دوایی بێ بە یەك لە پیتەکانی ناساز لە کاتی نیشاندان یان بێ نیشانە [یە] یان [وە] ئەخرێتە دوایی وشەوە

پێتی ناساز	دو پیتی دوایی		وشـــەکان
ا	یە	بـرا	ئەمە برایە . دارا برایە
ۆ	یە	دۆ	ئەمە دۆیە . کوندەکە دۆیە
ە	یە	پـارە	ئەمە پارەیە . تورەگەکە پارەیە
ێ	یە	دێ	ئەمە دێیە . ماڵم لە دێیە
ی	یە	زەوی	ئەوە زەوییە . کابرا خاوەنی زەوییە
و	وە	مـازو	ئەوە مازووە . بارەکە مازووە

هەر بەم جۆرە .

مردو — مردووە .   زیندو — زیندووە .   بەرزو — بەرزووە .

ماندو — ماندووە .   زو — زووە .   بو — بووە .

کەوتو — کەوتووە .   رو — رووە .   سەرو — سەرووە .

حەوتەم :ـ بەلام ئەگەر هەر وشەیێك کە دوایی بێ بە پیتی [ە ـ و] یان [ا ـ و] ئەو کاتە وشەکانی ئەو پێیە بە دەر ئەبن کلریان وەك ئەو وشانەی کە دواییان بێ بە یەك لە پیتەکانی ساز [۱]

پیتەکانی ساز	وشـەکان
ە — و	قەلەو . ئەوە قەلەوە نەك قەلەووە
	کەوە . ئەمە کەوە نەك کەووە
	چەوە . ئەوە چەوە نەك چەووە
ا — و	چاو . ئەمە چاوە نەك چاووە
	لاو . ئەوە لاوە نەك لاووە
	کلاو . ئەمە کلاوە نەك کلاووە

[۱] چونکە وشـەکانی دوا هاتو بە یەك لە پیتەکانی سـاز بۆ نیشاندان یان بێ نیشاندان پیتی [ە] کز ئەکەوێتە دوایی یان وەك ئەوە داره . ئەمە بانە خانە مامە . باوکە . کچە . ژنە . . . هتد .

چونیەتی نوسینی کوردی

بۆ ئەوەی کە نوسینی کوردی لە زۆر بنەیەکی [١] دامەزراو و ڕێك بێت پێویست ئەکات لە سەر پیتەکان یەکە یەکە بڕۆین و باسی تایبەتیەتی [٢] ئەو پیتانەش بکەین

(ئـ)

پیتی ئەلفی کورت

١ــ هاوڕێی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :ـ کەمێك زار ئەکرێتەوە [٣] ، زمان بۆ مەلاشوی خوارەوە ئەڕوا ، با دەرکردن بە تەوژم لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە .

٣ــ ئەم پیتە هەمیشە هەر لە سەر [کورسی] ئەنوسرێ « ئـ » .

٤ــ وشەی [نەء] لە نوسینا بەدەرە .

٥ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی قورگی ئەژمێر درێ .

٦ــ [ئا] دو پیتە پیتی ئەلفی کورت [ئـ] وە پیتی ئەلفی درێژ « ا » .

٧ــ لە وێنەی ئەم پیتە چی‌تر نیە .

٨ــ ئەم پیتە هەر ئەکەوێتە سەرەوی وشەوە .

سەرو :ـ ئازادی . ئاهەنگ . ئێمڕۆ . ئەو . ئەرك . ئومێد

ناوەند :ـ — . — . — . — . — . —

دوایی :ـ — . — . — . — . — . —

«١» بە مانای « قاعدە » یە

«٢» تایبەتیەتی « خواص »

«٣» زار ئەکرێتەوە مانای دەم و لێو و دانی سەرو و خوارو ئەکرێتەوە .

[illegible] ئەم [illegible] لەی

راست	هەڵە	راست	هەڵە
ئێمه	ایمه ـ آیمه	ئەوان	اوان
ئێوه	ایوه	ئەروا	اروا
ئێواره	ایواره	ئەشکەوت	اشکوت
ئیشك	ایشك	ئەنوسم	انوسم
ئیره	ایره	ئەگەرێ	اگرێ ـ ا
ئیستا	ایستا	ئەخوات	اخوات
ئیش	ایش	ئەزانم	ازانم
ئیتر	ایتر ـ ای‌تر	ئایین	آین
ئیکه	ایکه	ئاو	آو
ئیمرۆ	ایمرۆ	ئاف	آف
ئۆگر	اۆگر	ئادەمیزاد	آدەمیزاد
ئوخه	اوخه	ئارمزو	آرمزو
ئۆف	اۆف	ئاسنجاو	آسنجاو
ئزمر	ازمر	ئاخ	آخ
ئومید	اومید	ئاواز	آواز
ئەو	او	ئاوات	آوات
ئەز	از	ئاسمان	آسمان
ئەگەر	اگر	ئایا	آیا ـ آیه
ئەنجام	انجام	ئازا	آزا
ئەنجا	انجا	ئاماده	آماده
ئەم	ام	ئاش	آش

تێبینی :ـ پیه نیشانەدارەکان زۆر کەمن

(ا)

٢ — پیتی ئەلفی درێژ

١ــ هاوێژی ئەم پیتە بەم چەشنە ئەبێ : ـ زار ئەکرێتەوە بە تەواوەتی ، زمان بە مەلاشوی خوارەوە ئەنوسێ ، با دەر کردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار .

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی ناسازە .

٣ــ لە وێنەی ئەم پیتە پیتێکی‌تر نیـە .

٤ــ ئەم پیتە بە پیتی [د . ر . ڕ . ز . ژ . و . ۆ . ە] وە نانوسێ .

٥ــ ئەم هەشت پیتەی سەرەوە ئەبێ بەگشتی پیتەکانی‌ترەوە ئەنوسێ .

٦ــ ئەم پیتە هەر ئەکەوێتە ناوەندی وشە و دوایی .

سەرو :ـ — — — — — — — —

ناوەند :ـ زار . داو . مام . چاو . باوك . بازن . پان .

دوایی :ـ برا . چرا . هەرا . کا . چیا . شـا . بـا

٧ــ ئەم پیتە لە نوسینا ئەگەرەی نیـە .

٨ــ ئەم پیتە زۆر بەکار ئەهێنرێ وەك

زاوا . داوا . زارا . زاراوە . رازاوە . ناوان . گاوان .

پاوان . مامان . تاوانبار . لاوان . لاولاوە . هاران . بازیان .

بازار . باداوە . برازا . ئامۆزا . پارانەوە . بادانەوە . ساوا .

دارا داوای لە زارا کرد بۆ زاراوەکانی کوردی .

هاوار و چالاك رازاوەن .

کابرا بازار لە بازیان دانانێ

٣ ــ پیتی ب

١ــ هاوبژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :ـ دەم ئەقوچێ ، زمان بە مەلاشـــوی خوارەوە ئەنوسێ ، با دەر کردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار .

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە .

٣ــ لە وینەی ئەم پیتە لە کوردیدا پیتی [ب ـ پ] هەیە .

٤ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی لیوی لەزمیر دزێ .

٥ــ لە نوسینا هەر وەك ئەم دو پیتەی ناو براوە .

٦ــ ئەم پیتە خالدارە خالێش ئەکەتە ژیرەوەی .

٧ــ ئەم پیتە لە چوار شوین بە چوار وینە ئەگۆری [بـ . ـبـ . ـب . ب] .

٨ــ بەهەمو پیتەکانەوە ئەنوسێ .

٩ــ بەگشتی راناوەکانەوە ئەنوسێ .

١٠ــ ئەم پیتە ئەکەوێتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو :ـ باوك . بازار . بۆن . بوك . بەرد .

ناوەند :ـ پیغەمبەر . دلبەر . سیبەر . ریبەر . تەمبەل .

دوایی :ـ باب . کەباب . رابە .

١١ــ وشەی بەرەللا لە نوسینا بەدەرە .

تیبینی :ـ لە زۆر شوین پیتی [ب] ئەکەنە پیتی [و] وەك

بەسەر ــ وەسەر . بەخوا ــ وەخوا . بزانە ــ وەزانە

دابەزە ــ داوەزە . بەراست ــ وەراست . بنەوشە ــ وەنەوشە

١٢ــ تەگەرەی ئەم پیتە لە نوسینا لەم شوێنانەی خوارەوە ئەبێ

راست	هەڵە	راست	هەڵە
کەبابمان هەیە	کەباب‌مان هەیە	یتوێن [دەشتە]	یتەو‌ن
کەبابتان	کەباب‌تان	یخار [تاڤگەیە]	بی‌خار
کەبابیان	کەباب‌یان	یخمە [شوێنەکە]	بی‌خمە
کەبابێکە	کەبابێ کە	یدەر [=]	بی‌دەر
کەبابێکی‌تر	کەبابێ کی تر	بم‌ناسیا	بمناسیا
= =	کەبابێ کیتر	بت =	بتناسیا
بێ پارە	بێپارە	بی =	بیناسیا
بێ ناو	بێناو	بمان =	بماناناسیا
بێ ئارام	بێئارام	بیان =	بیاناناسیا
بێ کەس [کەسی نیە]	بیکەس	بتان =	بتاناناسیا
یکەس [ناوبانگە]	بێ کەس	بنمیچ	بن‌میچ
یخود [= =]	بێ خود	یتە ـ ینە	بێنە ـ بی‌نە
بیاك [ناوە]	بێ باك	بشکێنە	بشکی‌نە
بزار [=]	بێ زار	بچینە	بچی‌نە
یتوش [گوندە]	بێ توش	بینە	بی‌نە
یشوك [=]	بێ شوك	یرەوەر	بی‌رەوەر
بتوانە [=]	بیت وانە	یرەوەری	بی‌رەوەری
یباد [=]	بێ باد		بی‌ژە
یبارە [=]	بێ بارە	یرە [وەرە]	بی‌رە
یستانە [=]	بێ ستانە	یشکە	بی‌شکە ـ بیش‌کە

تێبینی :ـ دو وشە کە یەك مانا بەخشی نەگەر گونجا نەبێ پێکەوە بنوسی

(ت)

٤ ــ پیتی تێ

١ــ هاوێژی ئەم پیتە بەم چەشنە ئەبی :ـ کەمێك لێو ئەکرێتەوە ، دانەکان نیزیك جوت بون ئەبن ، زمان بە مەلاشوی خوارەوە ئەنوسی ، با دەر کردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ لە وێنەی ئەم پیتە لە کوردیدا پیتی (ب ، پ) هەیە

٤ــ لە نوسینیش هەر وەك ئەم دو پیتەی سەرەوەیە

٥ــ ئەم پیتە لە چوار شوێن بە چوار وێنە ئەگۆرێ (تـ ـتـ ـت ت)

٦ــ بە هەمو پیتەکانەوە ئەنوسێ

٧ــ بەکشتی‌ڕاناوەکانەوەش ئەنوسێ

٨ــ ئەم پیتە دو خاڵی هەیە ئەکەونە سەرەوە

٩ــ ئەم پیتە ئەکەوێتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو :ـ تاك تونـد توز تەم تیشك

ناوەند :ـ نیشتمان هەتاو نەتەوە . پیتوێن پشتێن

دوایی :ـ لوت بزوت هەشت دەست گفت

١٠ــ ئەگەرەی ئەم پیتە لەم شوێنانەی خوارەوە ئەبی

راست	هەڵە	راست	هەڵە
دەستمان	دەستەمان	دەستیکە	دەستی‌کە
دەستان	دەستەتان (١)	دەستاو (٢)	دەست‌ئاو
دەستیان	دەستەیان	ماستاو	ماست‌ئاو

(١) دەس یاخود دەست ، لە زۆر شوێن پیتی (ت) قوت ئەدرێ

(٢) دەستاو لە ئەژادا دەست ـ ئاو پیتی ئەلفی کورت قوت ئەدرێ

هەر وەها ڕۆناو ، گۆشتاو دۆشاو ، ڕەنگاو هتد

راست	هەڵە	راست	هەڵە
تیبینی	تی‌بی‌ی	✤ پاكتر	پاك‌تر
–	تی‌بینی	پاكترین	پاك‌ترین
=	تیبی‌نی	جوانتر	جوان‌تر
گفت و گو	گفتوگو	جوانترین	جوان‌ترین
هات و چو	هاتوچو	✤ دەرزی‌تر	دەرزیتر
دەسبازی ـ دەستبازی	دەس‌بازی	مراوی‌تر	مراویتر
تیكرا	تی‌كرا	ماسی‌تر	ماسیتر
قوندان	قوت‌دان	تانجی‌تر	تانجیتر
لوتكە	لوت‌كە	✤ برای‌تر	برایتر
لە دەستدا	لە دەستدا	هیچی‌تر	هیچیتر
تیگەیشتو	تی‌گەیشتو	ناوی‌تر	ناویتر
تیك‌چو	تیكچو	چاپی‌تر	چاپیتر
تنو	تی‌نو	✤ شارەكی‌تر	شارەكیتر
دەشتیكمان دی	دەشتی‌كمان	خاڵەكی‌تر	خاڵەكیتر
– –	دەشتیك‌مان	ژنەكی‌تر	ژنەكیتر
دەشتیكیان	دەشتی‌كیان	رەنگەكی‌تر	رەنگەكیتر
–	دەشتیكی‌یان	دارەكی‌تر	دارەكیتر
–	دەشتیك‌یان	✤ باغیكی‌تر	باغیكیتر
دەشتیكە	دەشتی‌كە	ئاشیكی‌تر	ئاشیكیتر
گشتیە	گشتی‌یە	كەسیكی‌تر	كەسیكیتر
=	گشتیە	نانیكی‌تر	نانیكیتر
نیشتیە	نیشتی‌یە ـ نیشتیە	لاویكی‌تر	لاویكیتر

تیبینی :ـ وشەی دوا هاتو بە پیتی (ی) گرژ وشەی (تر) ی پیوە نە نوسی باشرە
هەر وەهاش (ترین) هەڵ ناگری كە بكەویتە دوایی وشەكانەوە

ڕاست	هەڵە
دەست لێ هەڵ گرتن	دەستلێ هەڵ گرتن
	دەستلی هەڵگرتن
	دەستلیهەڵ گرتن
»	دەستلیه لگرتن
دەست پێ هەڵ گرتن	دەستپێ هەڵ گرتن
»	دەستپی هەڵگرتن
	دەستپیهەڵ گرتن
	دەستپیهەڵگرتن
دەست پێ لێ هەڵ گرتن	دەست پێلێ هەڵ گرتن
	دەستپێلی هەڵ گرتن
	دەستپلی هەڵگرتن
	دەستپلیهەڵ گرتن
	دەستپلیهەڵگرتن
دەست ماچ کردن	دەست ماچکردن
	دەستماچ کردن
	دەستماچکردن
خوا لێ خۆش بو	خوا لیخۆش بو
» »	خوا لیخۆشبو
	خوا لی خۆشبو

(پ)

٥ — پیتی پێ

١ــ هاویژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :ـ لیو جوت ئەبی ، زمان بە مەلاشوی خوارەوە ئەنوسێ ، با دەر هینان لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ لە وینەی ئەم پیتە پیتی [ب ت] هەیە لە کوردیدا

٤ــ لە نوسینا هەر وەك ئەم دو پیتەی سەرەوەیە

٥ــ ئەم پیتە خالداره سێ خالەکەش ئەکەونە ژێرەوە

٦ــ ئەم پیتە لە چوار شوین بە چوار وینە ئەگۆرێ [پـ ـپـ ـپ پ]

٧ــ ئەم پیتە بە هەمو پیتەکانەوە ئەنوسێ

٨ــ هەر وەهاش بەگشتی راناوەکانەوە ئەنوسێ

٩ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی لیوی ئەژمیر دری

١٠ــ وشەی پەللار لە نوسینا بەدەرە

١١ــ ئەم پیتە ئەکەوتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو :ـ پور پاك پیر پیلاو پەل پوش .

ناوەند :ـ سپل گیپە . چەپەل . خشپە کەپەنك . چەپە

دوایی :ـ کوپ . تۆپ کپ تیپ ئەسپ چاپ

١٢ــ ئەگەرەی ئەم پیتە لەم شوینانەی خوارەوە ئەبی

راست	هەلە	راست	هەلە
چاپمان هەیە	چاپـمان	چاپخانە	چاپـخانە
چاپتان	چاپـتان	چاپمە	چاپـمە
چاپیان	چاپـیان	چاپگە	چاپ گە
چاپ کراو	چاپکراو	چاپیکی تر	چاپی کی تر
چاپمەنی	چاپمەنی	- -	چاپیکیتر

راست	هەڵە
پێشوا ـ پێشەوا	پێش‌وا
پێشوازی	پێش‌ولزی
پێشینان	پێشی‌نان
پێشکەش	پێش کەش
پێشکێش	پێش کێش
پێشەکی	پێ‌شەکی
پێشەنگ	پێ‌شەنگ
پێکەنین	پێ کەنین
پێڵاو	پێ‌ڵاو
پێناو	پێ‌ناو
پێکەوە	پێ کەوە
پێنوس	پێ‌نوس
پێخەو	پێ‌خەو
پێخۆر	پێ‌خۆر
پێویست	پێ‌ویست
پێوەند	پێ‌وەند
پیازە [گیایە]	پی‌بازە
پیازۆك [گوندە]	پی‌بازۆك
پیوانە [پاوانە]	پێ‌وانە
پێچو	پێ‌چو
پێك كردن	پێككردن
پێکۆڵ	پێ‌کۆڵ
پێڕەو	پێ‌ڕەو

راست	هەڵە
پێکمانەوە	پێك‌مانەوە
پێکانەوە	پێك‌تانەوە
پێکیانەوە	پێك‌یانەوە
پێچکە	پێچ کە
پێشڕەو	پێش‌ڕەو
پیوان	پی‌وان
پێوەیە	پێ‌وەیە
پێشکەوتن	پێش کەوتن
پێرار	پێ‌رار
پاس کراو	پاسکراو
پێتاك	پێ‌تاك
پاشماوە	پاش‌ماوە
تۆپدار	تۆپ‌دار
پێتیکمان	پێتی کمان
پێتیکان	پێتیك‌تان
پێتیکیان	پێتیکی‌یان
پونگینە (گوندە)	پونگینە
پینە	پی‌نە
چەپڵە	چەپ‌لە
پێچراو	پێچ‌ڕاو
پەرچەمتە	پەرچەم‌تە
پەرچەمیەتی	پەرچەم‌یەتی
پەرچەمتان	پەرچەم‌تان

(ج)

٦ — پیتی جیم

١ــ هاوێژی ئەم پیتە بەم کلۆجە ئەبێ :ـ لێو کەمەك ئەکرێتەوە ، دانەکان نیزیك جوت بون ئەبێ ، زمان بە مەلاشوی خوارەوە ئەنوسێ ، با لە قورگەوە دەرئەچێ بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ ئەم پیتە خاڵدارە ، خاڵەکەش ئەکەوێتە ناوەند ئەگەر بکەوێتە دوایی وشەوە

وەك قەراج برنج لێنج

بەلام ئەگەر ئەم پیتە کەوتە سەروی وشە و ناوەندی خاڵەکە ئەکەوێتە ژێرەوە

وەك جاو جێ پەنجە هەنجیر

٤ــ لە وێنەی ئەم پیتە پیتی [ح خ چ] هەیە

٥ــ ئەم پیتە لە نوسینا هەر وەك ئەم سێ پیتەی سەرەوە ئەبێ

٦ــ ئەم پیتە لە چوار شوێن بە چوار وێنە ئەگۆرێ [جـ ـجـ ـج ج]

٧ــ بە هەمو پیتەکانەوە ئەنوسێ

٨ــ هەر وەهاش بە گشتێ راناوەکانەوە ئەنوسێ

٩ــ ئەم پیتە ئەکەوێتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو :ـ جـاو جێ جل جۆگە جیوە جەواڵ

ناوەند ـ پەنجەرە پەنجا زنجیر لەنجە هەنجیر پێنجوێن

دوایی :ـ قەراج رەنج قنج گەنج برنج ساج

١٠ــ تەگەرەی ئەم پیتە لەم شوێنانەی خوارەوە ئەبێ

ڕاست	هەڵە	ڕاست	هەڵە
مەرجمان کرد	مەرجمان	مەرجیکی‌تر	مەرجیکیتر
مەرجتان	مەرجتان	″	مەرجێ کی‌تر
مەرجیان	مەرجیان		مەرجێ کیتر

راست	هەڵە
جێگە	جێ‌گە
جێگا	جێ‌گا
جێ گۆڕین	جێگۆڕین
جێی	جێ‌ی
بەجێیە	بەجێ‌یە
جێ بە جێ	جێبەجێ
لە جێدا	لەجێدا
لە جێوە	لەجێوە
جێماوە	جێ‌ماوە
لە جێ دەرچو	لەجێدەرچو
جیاوازی	جێ‌یاوازی
جێنشین	جێ‌نشین
جێگر	جێ‌گر
جێگیر	جێ‌گیر
جێم‌کە	جێمکە
جێمان کە	جێ‌مانکە
	جێمانکە
	جێ‌مان کە
جێت کرد	جێتکرد
	جێ‌تکرد
جریوە	جری‌وە
جێکە	جێ‌کە
جێمیان کرد	جێم‌یان کرد

راست	هەڵە
جێوە	جێ‌وە
جاڵجاڵۆکە	جاڵ‌جاڵۆکە
ڕەنجبەر	ڕەنج‌بەر
ڕەنجدەر	ڕەنج‌دەر
جوانڕۆ	جوان‌ڕۆ
جوانکە	جوان‌کە
جنێ	جن‌ێ
پێنج‌وچوار	پێنجو چوار
پێنج‌سەد	پێنجسەد
پێنج شەمو	پێنجشەمو
جوێندان	جوێن‌دان
گەنجینە	گەنجی‌نە
گەنجیەتی	گەنج‌یەتی
ڕەنجمە	ڕەنج‌مە
ڕەنجتە	ڕەنج‌تە
پێنجمایان نارد	پێنج‌مایان نارد
	پێنج‌مایان
	پێنجمان‌یان
ڕەنجیکمان داوە	ڕەنجی‌کمان داوە
	ڕەنجیک‌مان داوە
جۆلایی	جۆلای
جۆلایی‌یان کرد	جۆلایان ـ جۆلاییان
جۆلایی‌یە	جۆلایە ـ جۆلای‌یە

(ح)

٧ ــ پیتی حێ

١ــ هاوێژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :ـ دەم بەتەواوەتی ئەکرێتەوە ، زمان بۆ مەلاشوی خوارەوە ئەروا با لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار دەر ئەچێ

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ ئەم پیتە لە کوردیدا کەم بەکار دێت ئەتوانین لە باتی ئەمە پیتی (ھ) بەکار بهێنین

٤ــ لە وێنەی ئەم پیتە پیتی [ج خ چ] هەیە

٥ــ لە نوسینا هەر وەك ئەم سێ پیتەی سەرەوە ئەبێ

٦ــ ئەم پیتە لە چوار شوێن بەچوار وێنە ئەگۆرێ [حـ ـحـ ـح ح]

٧ــ لە پیتەکانی قورگی ئەژمێر درێ

٨ــ ئەم پیتە بەهەمو پیتەکانەوە ئەنوسێ

٩ــ بەگشتی ڕاناوەکانەوە ئەنوسی

١٠ــ لە نوسینا زۆر بێ تەگەرەیە

١١ــ ئەم پیتە لە کوردیدا هەر ئەکەوێتە سەروی وشە و دوایی .

سەرو :ـ حەوت حەوتە حەپسان حەلوکە [ئالوبالو]

ناوەند :ـ ــ ــ ــ

دوایی :ـ تەح پیاح زەبەللاح .

تێبینی :ـ لە هەندێ شوێن پیتی (ح) ئەکەنە (ع) ، وەپیتی (ع) ئەکەنە (ح) وەك
حسن ـ عسن حمد ـ عمد حاجی ـ عاجی عبداللە ـ حبداللە
علی ـ حلی عزیز ـ حزیز هتد

(خ)

٨ ــ پیتی خێ

١ــ هاویژی ئەم پیتە بەم چەشنەیە :ـ دەم ئەکرێتەوە بردنی زمان بۆ مەلاشوی خوارەوە با دەرکردن بەهێز لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی قورگیە

٤ــ لە وێنەی ئەم پیتە پیتی [ج ح چ] هەیە

٥ــ لە نوسینا هەر وەك ئەم سێ پیتەی سەرەوەیە

٦ــ ئەم پیتە بەچوار وێنە لە چوار شوێن ئەگۆرێ [خـ ـخـ ـخ خ]

٧ــ ئەم پیتە بەهەمو راناوەکانەوە ئەنوسێ

٨ــ بەگشتیٚ پیتەکانەوەش ئەنوسێ

٩ــ ئەم پیتە خاڵدارە ، خاڵەکەش ئەکەوێتە سەرەوەی

١٠ــ ئەم پیتە ئەکەوێتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو :ــ خەو خوشك . خوێن خاك خەنە

ناوەند :ــ میخەك یخار یخمە سیخور میخۆش .

دوایی :ــ ئاخ شاخ رۆخ میخ دوخ

١١ــ ئەگەرەی ئەم پیتە لە نوسینا لەم شوێنانەی خوارەوەیە

راست	هەڵە	راست	هەڵە
خوشناو	خۆش‌ناو	نەخۆشیان	نوخۆش‌یان
میخۆش	می‌خۆش	نەخۆشدار	نەخۆش‌دار
نەخۆشخانە	نەخۆش‌خانە	خویدان (خیدان)	خوی‌دان
نەخۆشمان	نەخۆش‌مان	خویاو	خوی‌واو
نەخۆشتان	نەخۆش‌تان	خویاوك	خوی‌واوك

راست	هەڵە	راست	هەڵە
خوینکار	خوین‌کار	خیرایی	خیرای
خۆیی	خۆی	خیرایی‌یان	خیرای‌یان
خنکاو	خن‌کاو		خیرایان
خنکاندن	خن‌کان‌دن	خیرایی‌یه	خیرای‌یه
میخیکمان	میخیك‌مان		خیرایه
میخیکتان	میخی‌کتان	خێزاندار	خیزان‌دار
مخیکیان	میخیکی‌یان	خیزانیکه	خیزانی‌که
میخیکی گەورەیه	من‌خن‌ک	خشپه	خش‌په
	میخن‌ک	ئاخمان‌نما	ئاخمان‌نما
	من‌خیک		ئاخماتنما
میخیکی‌تر	میخیکتر	ئاخبان	ئاخ‌بان
خەم و خەفەت	خەمو خەفەت	ئاختان	ئاخ‌تان
خویندن	خوین‌دن	ئاخمه	ئاخ‌مه
خویندنەوه	خوین‌دنەوه	ئاخته	ئاخ‌ته
خویندەوار	خوین‌دەوار	ئاخبەتی	ئاخ‌بەتی
خاوینه	خاوێ‌نه	تیخبەند	تیخ‌بەند

تێبینی :ــ لەم چاپکەدەیه نیشانەی سەر پیتی (ی) زۆر کەمه

(چ)

٨ ــ پیتی جیم

١ــ هاویژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە ئەبێت :ـ کەمێك لێو ئەکرێتەوە دانەکان نیزیك یەك ئەبنەوە ، زمـان بۆ مەلاشوی خوارەوە ئەروا ، بـا دەر کردن لـە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ لە وێنەی ئەم پیتە پیتی (ج ح خ) هەیە

٤ــ لە نوسینا هەر وەك ئەم سێ پیتەی سەرەوە ئەبێ

٥ــ ئەم پیتە سێ خـاڵی هەیە ئەگەر بکەوێتە دوایی وشەوە خاڵەکان ئەکەونە ناوەند وەك کچ ورچ ، بەڵام ئەگەر بکەوێتە سەروی وشە و ناوەند ئەو کاتە خاڵەکان ئەکەونە ژێرەوەی وەك چۆم بچوك .

٦ــ ئەم پیتە لەچوار شوێن بە چوار وێنە ئەگۆڕێ وەك (چە ـچـ ـچ چ)

٧ــ ئەم پیتە بەهەمو راناوەکانەوە ئەنوسێ

٨ــ بەگشتی پیتەکانەوەش ئەنوسێ

٩ــ ئەم پیتە ئەکەوێتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو	چۆن	چونکە	چەك	چوار	چێ	چـاو	چیمەن	
ناوەند	پیچکە	بچوك	گچکە	نێچیر	نێـچەوان	پیچە	پچراو	
دوایی	برج	ورچ	اچ	بۆچ	مـاچ	کۆچ	کچ	

١٠ــ تەگەرەی ئەم پیتە لە نوسینا لەم جێگایانەی خوارەوە ئەبێ

راست	هەڵە	راست	هەڵە
کۆچمان کرد	کۆچمان کرد	کۆچ کردن	کۆچکردن
کۆچتان	کۆچتـان	کۆچبـار	کۆچبار
کۆچیان	کۆچیـان	کۆچ و کۆچبار	کۆچو کوچبار

راست	هەڵە
پیچ کردنەوە	پیچکردنەوە
پیچدانەوە	پیچ دانەوە
پێچراو	پیچراو
کۆچباریە	کۆچ باریە
	کۆچ باری یە
کۆچدار	کۆچ دار
پچراو	پچ راو
پێچە	پێ چە
پیچکە	پێ چکە
چی	چ
چی بکەم	چکەم
»	چیکەم
چیە	چیە
	چی یە
چیم دی	چیمدی
چیمان	چی مان
چیتانە	چی تانە
چیمە	چی مە

راست	هەڵە
چی تر	چیتر
هیچ کەس	هیچکەس
هیچی تر	هی چی تر
	هیچیتر
هیچی لێ نازانم	هی چی لێنازانم
	هیچیلێ نا زانم
	هیچیلێنازانم
ورچمان دی	ورچ مان دی
	ورچ ماندی
	ورچماندی
ورچیکمان	ورچی کمان
»	ورچیکمان
ورچیکتان	ورچی کتان
»	ورچیکتان
ورچیکیان	ورچی کی یان
»	ورچیکی یان
ورچیکە	ورچی کە
ورچیکی تر	ورچیکیتر

(د)

١٠ ــ پیتی داڵ

١ــ هاویژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :ـ کەمێك لێو ئەکرێتەوە ، دانەکان نزیك یەك ئەبنەوە زمان بۆ مەلاشوی خوارەوە ئەڕوات ، با دەرکردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ لە وێنەی ئەم پیتە لە کوردیدا چیتر نییە

٤ــ ئەم پیتە بەپیتی [ئـ ا ر ژ ز ۆ ە] وە نانوسێ

٥ــ ئەم نۆ پیتەی سەرەوە نەبی بەگشتی پیتەکانیترەوە ئەنوسێ

٦ــ ئەم پیتە ئەکەوێتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو دو داس دەست دێ داو دەم

ناوەند :ـ مردو . کەندێ کوردۆ جلدڕو . کەندو

دوایی :ـ بەرد مەرد کورد سەر

٧ــ گیروگرفتی ئەم پیتە لەم شوێنانەی خوارەوە ئەبی

راست	هەڵە	راست	هەڵە
برینداز	برین‌دار	زامدار (زامار)	زام‌دار
باڵدار	باڵ‌دار	چێشتدەر	چێشت‌دەر
ریدار (گوندە)	ری‌دار	ئایندار	ئاین‌دار
ناندەر	نان‌دەر	خێزاندار	خێزان‌دار
رەنجدەر	رەنج‌دەر	دیبەگە (گوندە)	دی‌بەگە
بانگدەر	بانگ‌دەر	دلۆندار (گوندە)	دلۆن‌دار
لە نوسیندا	لە نوسین‌دا	خـاڵدار	خـاڵ‌دار

تێبینی :ـ لە زۆر جێگا لەباتی (ئە) وشەی (دە) بەکار ئەهێنن وەك ئەڕۆم ـ دەڕۆم ئەزانم ـ دەزانم ئەچی ـ دەچی ئەنوسن ـ دەنوسن ئەپرسن ـ دەپرسن

(ر)

١٣ پیتی رێی سوك

١ــ هـاوێژی ئەم پیتە بەم کلۆجەیە :ـ کەمێك لێو کردنەوە لەگەڵ دانەکان ، بردنی زمان بۆ مەلاشوی سەرەوە ، با دەرکردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ ئەم پیتە بەم پیتانەوە نا نوسێ [ئـ ا ز و ۆ ە] .

٤ــ ئەم نۆ پیتەی سەرەوە نەبێ بە گشتی پیتەکانیترەوە ئەنوسێ

٥ــ لە وێنەی ئەم پیتە پیتی (ز ژ) هەیە

٦ــ چۆنیەتی ئەم پیتە لە نوسینا هەر وەك ئەم سێ پیتەی سەرەوەیە

٧ــ ئەم پیتە لە نوسینا تەگەرەی نیە

٨ــ ئەم پیتە هەر ئەکەوێتە ناوەندی وشە و دوایی

سەرو	—	—	—	—	—	—
ناوەند :ـ	درز	دەرزی	بەرز	ورچ	زارا	برین
دوایی :ـ	بەهار	سەر	هەنار	هەور	شیر	شار

ە زارا و برای چوار مراوی گەورەیان بۆ بەرگدرو نارد

ە پەروین و میرزای برازای لە بەهارا شیرمان زۆر بۆ ئەنێرن

ە شیروان و سیروان جار جارە بۆ هەنار خواردن ئەچنە کەناری مێرگەکەی سەرەوە .

(ژ)

١٢ - پیتی ژێی گران

١ــ هاویژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :ـ کەمێك زار ئەکرێتەوە ، نوـانی زمان بە مەلاشوی سەرەوە با دەرکردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ ئەم پیتە نیشانەدارە نیشانەکەش بکەویتە ژێرەوە باشترە تاکو لەگەڵ پیتی (ز ـ ژ) ئاڵۆز و بەهەڵە نەچێن

٤ــ لە وێنەی ئەم پیتە پیتی (ر ز ژ) هەیە

٥ــ لە نوسینا هەر وەك ئەم سێ پیتەی سەرەوەیە

٦ــ هیچ ناگونجێ بەپیتی [ئـ ا ر و ۆ ە] وە بوسێ .

٧ــ ئەم نۆ پیتەی سەرەوە ئەبێت بەگشتی پیتەکانی ترەوە ئەنوسێت

٨ــ ئەم پیتە لە نوسینا گیروگرفتی نیە

لەم پیتە ئەکەوێتە سەرەوی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو :ـ ڕۆژ ڕەش ڕزیو ڕیز ڕزگار
ڕان ڕیوی ڕێ

ناوەند :ـ بەڕو هاڕە هەڕە پڕیشك. پڕمە کاڕان. گەڕاو
توڕە پاڕانەوە .

دوایی :ـ مەڕ خڕ کڕ پڕ قوڕ هۆڕ
هێڕ چڕ

تێبینی :ـ لەم چاپگەیە نیشانەی پیتی (ڕ)ی گران کەوتوتە سەرەوەی

(ز)

١٣ ــ پیتی زێ

١ــ هاویژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :ـ کەمێك لێو ئەکرێتەوە هەر وەهاش دانەکان ، بردنی زمان بۆ مەلاشوی خوارەوە ، با دەرکردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ ئەم پیتە خاڵدارە خاڵەکەش ئەکەوێتە سەرەوەی

٤ــ بەهیچ جۆرەك بەپیتی ا ئـ ا ر ز ﻟ ە] وە نانوسێ.

٥ــ ئەم پیتە بەگشتی پیتەکانی‌ترەوە ئەنوسێ

٦ــ وشەی زلله وە زەبەللاح لە نوسینا بەدەرن

٧ــ لە وێنەی ئەم پیتە پیتی (ر ژ) هەیە

٨ــ لە نوسینا هەر وەك ئەم سێ پیتەی سەرەوەیە

٩ــ لە نوسینا هیچ گیروگرفتی نیە

١٠ــ ئەم پیتە ئەکەوێتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو زۆر زو زل زار زیرەك زێن زانا زێ زیو.
زام زیر زەرد زیندو زمان زیندان زەرگ زاراوە زەدە

ناوەند :ـ هەزار بزن بزر تەرازو نزم نازدار مازو گزن بوزی
بازن بازو بازار گەزۆ مەزن گوزە لەرزین تازە برزو

دوایی :ـ دز رەز گەز لەرز قاز گاز مز هێز
بەرز کز بێز دێز باز تۆز قوز کوز

(ژ)

٦٤ ــ پیتی ژێ

١ــ هاویژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :ـ کەمێك زار ئەکرێتەوە ، بردنی زمان بۆ مەلاشوی خوارەوە ، با دەرهێنان لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ سێ خالی هەیە ئەکەونە سەرەوەی

٤ــ لە وێنەی ئەم پیتە پیتی (ر ز) هەیە

٥ــ لە نوسینا هەر وەك ئەم سێ پیتەی سەرەوەیە

٦ــ هیچ نا گونجێ بەپیتی [ئ ا ر ر ز و ۆ ە] وە بنوسێ.

٧ــ بەگشتی پیتەکانی ترەوە ئەنوسێ

٨ــ ئەم پیتە لە نوسینا زۆر بێ تەگەرەیە

٩ــ ئەم پیتە ئەکەوێتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو ژن ژمارە ژور ژیان ژان ژێ ژەك
ژیر ژوان ژین

ناوەند :ـ بژار پژانگ هەژار مژدە گیژاو بیژینگ هاژە
ناژال کەژاوە کاژۆلە

دوایی :ـ مێوژ قژ گێژ لیژ نوێژ
گەلاویژ کەژ

ە مژدە بێ گەلاویژ لەو رۆژانە ژنە هەژارەکە لە کەژ ئەگەرێتەوە

ە بژی ژیان چۆن بە دو رۆژ مێژوی ژاپۆنت تەواو کرد

(س)

١٥ پیتی سین

١ــ هاوێژی ئەم پیتە بەم جۆرە ئەبێ کەمێك زار ئەکرێتەوە بردنی زمان بۆ مەلاشوی خوارەوە یا دەرکردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار
٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە
٣ــ لە وێنەی ئەم پیتە پیتی (ش) هەیە
٤ــ لە نوسینا هەر وەك پیتی ناو براوە
٥ــ ئەم پیتە بەچوار وێنە لە چوار جێ ئەگۆڕێت ا ســ ــسـ ــس ا
٦ــ بەهەمو پیتەکانەوە ئەنوسێت
٧ــ بەهەمو راناوەکانەوەش ئەنوسێ
٨ــ ئەم پیتە لوس و بێ چوکرە بنوسرێت باشترە وەك ســاڵ نەك ساڵ . ســوپاس نەك سوپاس
٩ــ ئەم پیتە ئەکەوێتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو سور سارد سەر سێو ساڵار سەردار

ناوەند :ـ نیسك گیسك دەست هەست پیست پەسند

دوایی :ـ کەس داس ریس لوس پیس هەرس

١٠ــ ئەگەرەی ئەم پیتە لە نوسینا لەم شوێنانەی خوارەوەیە

ڕاست	هەڵە	ڕاست	هەڵە
کەسێکی‌تر	کەس‌ی‌کی‌تر	باستان کرد	با.ستانکرد
	کەسیکێتر	»	باس‌تان‌کرد
کەسدار	کەس‌دار	سێکانیان (گوندە)	س‌ێکانیان
سیسکە	سیس‌کە		سێ‌کانیان ـ سێکان‌یان

راست	هەڵە	راست	هەڵە
باس لێ کراو	باسلێکراو	پاس بووە	پاسبوە
	باسلیکراو		پاسبووە
	باسلیکراو	سوپاسی کرد	سوپاسی‌ کرد
دەسکەوت (١)	دەس کەوت	بەس بێ	بەسبێ
دەسکەوتمان	دەس کەوتمان	سیاوە (گوندە)	سی ساوە
	دەس کەوتمان	سیارە	سی پارە
	دەسکەوتمان	سیرکە	سی سرکە
دەسکەوتان	دەسکەوت تان	سکارد	سی کارد
دەسکەوتیان	دەس کەوتیان	داسیکمان هەیە	داسی کمان
	دەسکەوت یان	»	داسیکمان
»	دەس کەوتیان	داسیکان	داسی کان
دەسکار	دەس کار		داسیک تان
دەسکە	دەس کە		داسی کان
دەسگا	دەس گا	دەسمار	دەس مار
دەسبازی	دەس بازی	نوسینمان	نوسین مان
دەسمایە	دەس مایە	لە نوسینا	لەنوسی نا
سیزدە	سی زدە	نوسینمت دی	نوسین مت دی
سیسەمار	سی سەمار		نوسین متدی
سەگسار	سەگ سار	نوسینمە	نوسین مە
پاسدار	پاس دار	نوسینتە	نوسین تە

(١) وشەی دەسکەوت لە نەژاد دەستکەوتە هەر وەهاش دەسکار ـ دەستکار دەسگا ـ دەستگا دەسگیر ـ دەستگیر دەسمایە ـ دەستمایە . هتد .

(ش)

١٦ — پیتی شین

١ــ هاویژی ئەم پیتە وا ئەبیت کەمێك دەم ئەکرێتەوە ، زمـان بۆ مەلاشوی خوارەوە ئەروات ، با دەرکردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ ئەم پیتەش وەك پیتی (س) لوس و بێ چوکرە بنوسرێت ئاسانتر و باشترە

٤ــ ئەم پیتە سێ خالی هەیە هەر سێکی ئەکەونە سەرەوەی

٥ــ لە وینەی ئەم پیتە پیتی (س) هەیە

٦ــ لە نوسیندا هەر وەك پیتی (س) وایە

٧ــ ئەم پیتە لە چوار شوین بەچوار وینە ئەگۆرێ [شـ ـشـ ش ش]

٨ــ ئەم پیتە بە هەمو پیتەکانەوە ئەنوسێ

٩ــ بەگشتی راناوەکانەوەش ئەنوسێ

١٠ــ ئەم پیتە ئەکەویتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو شەر شـان شۆر شوان شەپۆل شەنە

ناوەند :ـ رِشماڵ خۆشناو پشت پشتیوان نیشتمان نیشان

دوایی :ـ رەش لەش باش پیش گەش مامەش

١١ــ ئەگەرەی ئەم پیتە لەم شوینانەی خوارەوە ئەبێ

راست	هەڵە	راست	هەڵە
ئاشمان	ئاش‌مان	شەش و حەوت	شەشو حەوت
ئاشتان	ئاش‌تان	شەش بو	شەشبو
ئاشیان	ئاش‌یان	رەش بگیرە	رەشبگیرە
ئاشیکی گەورەیە	ئاش‌یکی	رەش کراوەکان	رەشکراوەکان

راست	هەڵە	راست	هەڵە
رەشکەی کا	رەش کە	پاشماوە	پاش ماوە
رەش کە(رەنگی رەش کە)	رەشکە	شورشگیر	شورش گیر
رەشکینە	رەش کینە	لە پاشدان	لەپاش دان
رەشماڵ	رەش ماڵ	پیش کار	پیشکار
رەشتاڵە	رەش تاڵە	باراشمانیان لی کرد	باراش مان یان
رەشاو	رەش ئاو		باراش مانیان
رەشبەڵەك	رەش بەڵەك		باراشمان یان
لەپیشدان	لەپیش دان	باراشتانیان	باراش تان یان
کەوشدرو	کەوش درو		باراش تانیان
بەش کراو	بەشکراو		باراشتان یان
بەش بەش	بەشبەش	باراشیانیان	باراش یان یان
کەلەشمان دی	کەلەش مان دی		باراش یانیان
	کەلەشماندی		باراشیان یان
کەلەشتان	کەلەش تان	پیشکەوتن	پیش کەوتن
کەلەشیان	کەلەش یان	پیشکەوتو	پیش کەوتو
کەلەشیکە	کەلەشی کە	پیشکەوتە	پیش کەوتە
کەلەشیکی تر	کەلەشی کی تر	پۆ بەشمە	پۆ بەش مە
	کەلەشی کیتر	بەشمە	بەش مە
	کەلەشیکیترە	بەشدار	بەش دار
کەلەشیکت نارد	کەلەشی کت	بەشیکم ماوە	بەشی کم
کەلەشیکم	کەلەشی کم	شمشیر	شم شیر

(غ)

١٧ — پیتی غەین

١ــ هـاوبژی ئەم پیتە بەم چەشنەیە :ـ کەمێك زار ئەکرێتەوە ، بردنی زمـان بۆ مەلاشوی خوارەوە با دەرکردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ ئەم پیتە لە کوردیدا زۆر کەم بەکار ئەهێنرێت ئەتوانری لە بـانی پیتی (غ) پیتی (خ) بەکار بهێنری وەك باغ ـ باخ

٤ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی قورگییە

٥ــ ئەم پیتە خاڵدارە ، خاڵەکەش ئەکەوێتە سەرەوەی

٦ــ لە وێنەی ئەم پیتە لە کوردیدا پیتێکی تر نیە

٧ــ ئەم پیتە لە چوار شوێن بەچوار وێنە ئەگۆرێ [غـ ـغـ ـغ غ]

٨ــ ئەم پیتە بەگشتی بەپیتەکانەوە ئەنوسی

٩ــ هەر وەهاش بەهەمو راناوەکانەوە ئەنوسی

١٠ــ پیتی (غ) ئەکەوێتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سـەرو غونچە غورد

ناوەند پێغەمبەر باغچە باغەوان قەدەغە لغـاو جغز ئاغا

دوایی تیغ چیغ باغ ولاغ

١١ــ گیرگرفتی ئەم پیتە لە نوسینا لەم جێگایانەی خوارەوە ئەبێت

راست	هەڵە	راست	هەڵە
باغچە	باغ‌چە	تیغبەند	تیغ‌بەند
باغمان	باغ‌مان	چیغێکە	چی‌غێ‌کە
باغتان	باغ‌تان		چیغی‌کە
باغیان	باغ‌یان	چیغێکمان	چیغێك‌مان

(ف)

١٨ — پیتی فی

١— هاوبژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :- جوت کردنی لیو ، زمان نوسان بەمەلاشوی خوارەوە ، با دەرکردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢— ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣— ئەم پیتە لە پیتەکانی لیوی ئەژمێر دری

٤— ئەم پیتە خالێکی هەیە ئەکەویتە سەرەوەی

٥— ئەم پیتە لە چوار جی بە چوار وینە ئەگۆری [فـ ـفـ ـف ف]

٦— لە وینەی ئەم پیتە پیتی [ڤ - ف] هەیە

٧— لە نوسینا هەر وەك ئەم دو پیتەی سەرەوەیە

٨— بەگشتی بە پیتەکانەوە ئەنوسی

٩— هەر وەهاش بەهەمو راناوەکانەوە ئەنوسیت

١٠— ئەم پیتە ئەکەویتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو	فەرمان	فیز	فەرمو	فل		فێك
ناوەند	تفەنگ	تریفە	ئافرەت	ئەناف	یفۆك	دەرفەت
دوایی	ئۆف	ماف	کەف	گەف	تف	کیف

١١— ئەگەرەی ئەم پیتە لەم شوینانەی خوارەوە ئەبی

راست	هەلە	راست	هەلە
مافمان	ماف‌مان	فەرمانبەر	فەرمان‌بەر
مافتان	ماف‌تان	ئەنافباز	ئەناف‌باز
مافیان	ماف‌یان	کەفگیر	کەف‌گیر
مافدار	ماف‌دار	فیلباز	فیل‌باز

(ق)

١٩ ــ پیتی قاف

١ــ هاویژی ئەم پیتە وا ئەبێ :ـ کەمێك زار ئەکرێتەوە ، بردنی زمان بۆ مەلاشوی خوارەوە ، با دەر کردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ ئەم پیتە لە کوردیدا لە پیتەکانی قورگی ئەژمێردرێ

٤ــ ئەم پیتە دو خاڵی هەیە لە سەرەوە ئەبێ

لە وینەی ئەم پیتە پیتی [ف ف] هەیە

٦ــ نوسینی ئەم پیتە هەر وەك ئەم دو پیتەی سەرەوەیە

٧ــ ئەم پیتە بەهەمو راناوەکانەوە ئەنوسێ

٨ــ بەگشتی پیتەکانەوەش ئەنوسێ

٩ــ ئەم پیتە بەچوار وێنە لە چوار جێ ئەگۆرێ [ق ـقـ ـق ق]

١٠ــ ئەم پیتە ئەکەوێتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو قەل قەزوان قۆ قەڵەو قاز قەند

ناوەند :ـ پشقل چقڵ زیقە چەقەڵ نقوم بریقە

دوایی زەق لاق دیق لق زەق بۆق

١١ــ ئەگەرەی ئەم پیتە لە نوسینا راست و هەڵەی لە خوارەوە ئەنوسرێ

راست	هەڵە	راست	هەڵە
لاقمان	لاق‌مان	زەق‌بونەوە	رەقبونەوە
لاقتان	لاق‌تان	چەقینە	چەقی‌نە
لاقیان	لاق‌یان	رەقینە	رەقی‌نە
لقدار	لق‌دار	پشقلدان	پشقل‌دان

(ڤ)

٢٠ — پیتی ڤە

١ — هاویژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :- هەر دو لیو جوت ئەبن بردنی زمان بۆ مەلاشوی خوارەوە یا دەر کردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ — ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ — ئەم پیتە سێ خالی هەیە ئەکەونە سەرەوەی

٤ — لەشیوەی سۆرانی ئەم پیتە زۆر کەم بەکار ئەهێنرێ بەلام لە بادینانی زۆر بەکار ئەهێنرێ

٥ — ئەم پیتە لە پیتەکانی لیوییە

٦ — لە وینەی ئەم پیتە پیتی [ف ـ ق] هەیە

٧ — چۆنیەتی نوسینی ئەم پیتە هەر وەك ئەم دو پیتەی سەرەوەیە

٨ — ئەم پیتە بەهەمو راناوەکانەوە ئەنوسی

٩ — هەر وەهاش بەگشتی پیتەکانەوە ئەنوسی

١٠ — ئەم پیتە لە چوار شوین بەچوار وینە ئەگوری [ڤـ ـڤـ ـڤ ڤ]

١١ — ئەم پیتە ئەکەویتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو ڤینکە ڤیان

ناوەند گڤە بڤە تاڤگە هەڤال

دوایی :- سولاڤ مرۆڤ کیڤ

١٢ — تەگەرەی ئەم پیتە وا راست و هەلەی لە خوارەوە ئەنوسرێ

هەلە	راست	هەلە	راست
مرۆڤی کە	مرۆڤیکە	سولاڤ مان	سولاڤمان دی
مرۆڤی ک	مرۆڤیکی مەزنە	سولاڤ تان	سولاڤتان
مرۆڤی کم دی	مرۆڤیکم دی	سولاڤ یان	سولاڤیان

تێبینی :- لە بەر ئەوەی کە پیتی (ڤ) لە بەر برا ئەم شەش وشەی دوایی بە پیتی (ف) نوسران

چەند وشەیەکی سورانی و بادینانی

سۆرانی	بادینانی	سۆرانی	بادینانی
ئاو	ئاڤ	داو	داڤ
سولاو	سولاڤ	هەنگاو	گاڤ
هاوین	هاڤین	زیو	زیڤ
هەویر	هەڤیر	گاوان	گاڤان
نیو	نیڤ	شوان	شڤان
سیو	سیڤ	شوانکارە	شڤانکار
کاروان	کارڤان	دەو (دەم)	دەڤ
کەوان	کڤان	میوان	میهڤان
چاو	چاڤ	ریوی	ریڤی
نوێژ	نڤێژ	ناو	ناڤ
دارەوان	دارڤان	ژوان	ژڤان
باوی (بادام)	باهیڤ	پیوان	پیڤان
شەو	شەڤ	ئاوا	ئاڤا
ئاوایی	ئاڤاهی	رۆژاوا	رۆژاڤا
بلاو	بەلاڤ	پێلاو	پیلاڤ
شیو (چێشت)	شیڤ	رەزەوان	رەزڤان
مرۆ	مرۆڤ	تەور	تەڤر
تەون	تەڤن	مەلەوان	مەلەڤان

تیبینی :ـ سۆرانی بە بەهدینان ئەڵێن بادینان ، بەهدینانی ـ بادینانی

(ك)

٢١ ـــ پیتی كاف

١ـــ هاویژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە ـ کەمێك زار ئەکرێتەوە ، بردنی زمان بۆ مەلاشوی خوارەوە ، با دەرکردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار .

٢ـــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ـــ ئەم پیتە لە کوردیدا لە پیتەکانی قورگی ئەژمێر درێ

٤ـــ لە وینەی ئەم پیتە پیتی [گ] هەیە

٥ـــ لە نوسینا هەر وەك پیتی ناو براوە

٧ـــ بەگشتی بەرِاناوەکانەوە ئەنوسێ.

٨ـــ ئەم پیتە لە چوار جێ بەچوار وینە ئەگۆرێ [ک ک ـك ك]

٩ـــ وشەی کەللە و کوللە لە نوسینا بەدەرن

١٠ـــ ئەم پیتە کەبکەویتە دوایی وشەوە پیویست بەسەر ناکات کە بۆی دابنرێ وەك باوك نەك باوکێ چەك نەك چەکێ

سەرو کەس کۆن کار کورد کمز کەو

ناوەند پیکەنین تیکۆشین چونکە. کچکە تۆکل چلکاو

دوایی پاك میشك پزیشك. تاریك لەك بوك

١١ـــ گیروگرفتی ئەم پیتە راست و هەڵەی لە خوارەوە ئەنوسرێ

راست	هەڵە	راست	هەڵە
تیکدان	تیكدان	تاریکستان	تاریكکستانە
پیتاك	پیتاك	لیکدراو	لیكدراو
یەکیەتی	یەكیەتی	ریك و پیك	ریکوپیك
یەکگرتو	یەكگرتو	یەکسەر	یەكسەر

٢٢ ـــ کاف شێواو

- شێوەیەکی تایبەتی هەیە نیزیکە لە پیتی کافی سادە
- پێویست بەنیشانەیەك ئەکات بۆ ئەوەی لە کافی سادە جیا بکرێتەوە
- لە راستیدا ئەم شێوەیە بەهۆی توش بونی کافی سادە بەپیتی ناساز [ێ] یان [ی] یاخود (و ـ ێ) ئەرسکێت وەك

ك ـ ێ	ك ـ ی	ك ـ و ـ ێ
کێو	کیژ	کوێر
کێم	کیف	کوێستان
کێرد	کین	کوێخا

هەر بەم جۆرە

- کێش لاکێش . بەرکێش . موکێش . کێش کێشان . سەرکێش . کێ کێل کێلان کیچ کێروشك . کێشکە . کێشت کێشە . رەشکێنە . شلکێنە
- کێفدار . کێفە کیژۆڵە . مشکی . باڵەکی هەرکی . دەشتەکی . کەرکوکی . دهۆکی باوکی دایکی چەکی . چاکی
- کوێندەر کوێرە کوێرەکانی

- باوکی کوێرەی دهوکی شلکێنە بەوشکی ئەخوا
- کێ وتی کیژەکەی دەشتەکی کێشتی نەکێنە لێ ئەنێ
- کوێخای هەرکی راوی کێوی لە کێوی کێلەشێن ئەکات

(گ)

٢٣ — پیتی گاف

١— هاویژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :- زار ئەکریتەوە بردنی زمان بۆ مەلاشوی خوارەوە با لەقورگەوە بۆ دەرەوەی زار دەر ئەچێ

٢— ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣— ئەم پیتە لە پیتەکانی قورگی ئەژمێر درێ

٤— لە وێنەی ئەم پیتە پیتی [ك] هەیە

٥— چۆنیەتی نوسینی هەر وەك ئەم پیتەی سەرەوەیە

٦— ئەم پیتە بەچوار وێنە لە چوار شوێن ئەگۆرێ [گ ﮔ ﮕ ﮓ]

٧— وشەی گوللە لە نوسینا بەدەرە

٨— بەهەمو راناوەکانەوە ئەنوسێ

٩— هەر وەهاش بەگشتی پیتەکانەوەش ئەنوسێ

١٠— ئەم پیتە ئەکەویتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو :- گوڵ گەنم گاز گەورە گوشە گمە گیرەوە

ناوەند :- مێگەڵ مەنگور هەنگاو . پەنگر ئەگەر لەگەڵ سەنگەر

دوایی :- رەگ مانگ مەرگ . کرینگ هەنگ زرینگ . ئاهەنگ

١١— تەگەرەی ئەم پیتە راست و هەڵەی لە خوارەوە ئەنوسرێ

راست	هەڵە	راست	هەڵە
بەرگدرو	بەرگ‌درو	گەنجینە	گەنجی‌نە
رەگدار	رەگ‌دار	بێ بەرگیە	بێبەرگیە
بانگدان	بانگ‌دان	"	بێ بەرگیە
بەرگمە	بەرگ‌مە	نەهەنگێلمان	نەهەنگی‌کمان
بەرگە	بەرگ‌تە		نەهەنگێلمان
بەرگیەتی	بەرگ‌یەتی	رەنگینە	رەنگی‌نە

٢٤ ــ گافی شێواو

- هاوێژی ئەر وەك شێوەی كافی شێواوە
- پێویستە بەنیشانەیەك ئەكات بۆ ئەوەی كە لەگافی سادە جیا بكرێتەوە
- ئەگەر گافی سادە بكەوێتە پێش پیتی ناساز (ی) یان (ێ) یا (و ـ ی) یاخود (و ـ ێ) ئەو كاتە دەنگی گافی سادە بەتەواوەتی ئەگۆڕێ وەك

گ ـ ی	گ ـ ێ	گ ـ و ـ ی	گ ـ و ـ ێ
گیە	گێژ	هەنگوین	گوێز
گیا	گێل	مێنگوین	گوێ
گیرفان	گێزەر	كەنگوین	گوێنی

هەر بەم چەشنە

- گیو گیر گیراو گیران ، گیشە گیف ، گیرە گیرەوە گیز (گوێز) مەگیرانی ئەگینا پونگین ، سەنگین ، رەنگین ، زەنگین ، بانگی ، دەنگی
- گێك گێوژ گێلاس ، گێر گێچ (گەچ) ، گێژن (جەژن) ، گێرە گێچەڵ ، گێرەشێوە گێتی ، گێژان ، گێركە رەنگێكی ، چەنگێكی
- گوێ گوێچكە گوێرەكە گوێزان

* گێلاس گیرفانی پڕە لە گوێزی پونگینە
* بەنگین گیژنە هەنگوینی گرینگی بۆدێ
* گێك و گوێرەكە گیا گێزەر ئەخۆن

(ل)

٢٥ ــ پیتی لامی لەز

١ــ هاویژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :ـ کەمێك زار کردنەوە ، نوسانی زمان بەمەلاشوی سەرەوە ، با لەقورگێ دەرکردن بۆ دەرەوەیْ زار .

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ لە وینەی ئەم پیتە پیتی [ڵ] هەیە

٤ــ نوسینی هەر وەك پیتی ناو براوە

٥ــ ئەم پیتە بەراناوەکانەوە ئەنوسیٚ

٦ــ بەگشتیْ پیتەکانەوەش ئەنوسیٚ

٧ــ ئەم پیتە لە چوار شوین بەچوار وینە ئەگۆریٚ [لـ ـلـ ـل ل]

٨ــ ئەم پیتە ئەکەویتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو :ـ لۆق لۆر لۆکە لق لاو لینگ لەش

ناوەند :ـ بلویر شلیر پسولە مەلە هەل کلك هیلکە

دوایی :ـ زل مل پیل قەل جل کەل گەل

٩ــ ئەگەرەی ئەم پیتە لەنوسینا لەم جیگایانەی خوارەوە ئەبیٚ

راست	هەڵە	راست	هەڵە
ملوانکە	ملوان کە	ملیەتی	ملیەتی
	ملوان کە	ملتانم گرت	مل تانم گرت
جلدرو	جل درو	ملتانمان گرت	مل تانمان
ملبازی	مل بازی		ملتانمان
شلکینە	شل کینە		مل تانمان
ملمە	مل مە	کلچوك	کل چوك
ملتە	مل تە	کلدان	کل دان

(ڵ)

٢٦ ـ پیتی لامی قەڵەو

١ـ هاوێژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :ـ کەمێك زار کردنەوە ، نوسانی زمان بەمەلاشوی سەرەوە ، با دەرکردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ـ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ـ لە وینەی ئەم پیتە پیتی [ل] هەیە

٤ـ لە نوسینا هەر وەك لامی لەزە

٥ ـ بە هەمو راناوەکانەوە ئەنوسێ

٦ـ هەر وەها بەگشتی پیتەکانەوەش ئەنوسێ

٧ـ لە هەندێ ناوچە لەباتی پیتی لامی قەڵەو پیتی لامی لەز یان ڕێی سوك بەکار ئەهێنن وەك ساڵ ـ سال ـ سار

٨ـ بۆ جیا کردنەوەی لە پیتی لامی لەز نیشانەیەکی ئەخرێتە سەرەوەی

٩ـ ئەم پیتە هەر ئەکەوێتە ناوەند و دوایی وشەوە

سەرو	ـ	ـ	ـ	ـ	ـ	ـ
ناوەند	بڵند	بڵێنگ	ئاڵۆز	پاڵەوان	باڵەخانە	ساڵنامە
دوایی	دڵ	گوڵ	ساڵ	ناڵ	تاڵ	چاڵ

١٠ـ ئەگەرەی ئەم پیتە ڕاست و هەڵەی لە خوارەوە ئەنوسرێ

ڕاست	هەڵە	ڕاست	هەڵە
دڵسۆز	دڵسوز	دڵتە	دڵتە
پاڵدانەوە	پاڵدانەوە	دڵمانیان (شکاند)	دڵمانیان
تێکەڵ	تێ کەڵ		دڵمانیان
هەڵگرتن	هەلگرتن		دڵمانیان

بۆ ئاگاداری وزانینی چەند وشەیەکی کە لامی قەڵەویان تێدایە ئەنوسرێ بەئومێدی سود بەخشین

ئـ ـ ئاوڵە ، ئـاڵۆز ، ئـاڵ ، ئاڵا ئاڵاو ئـاڵ و بۆڵ ئاڵێنگ ، ئەبڵەق ، ئەڵێ ،
ئەڵێم ، ئەڵێن ، ئاوڵاوی ، ئاژەڵ ـ ئاژاڵ

ب ـ بـاڵ باڵدار بـاڵا ، باڵایی ، باڵەخانە باڵەکی ، باغەڵ ـ باخەڵ ، باڵێدە ،
باڵفڕکە بەڵم ، بڵێـە ، بەڵێ ، بۆڵ ، بەستەڵەك ، بەفرمـاڵ ، بڵێـە ، بێڵایی ،
بەڵغەم ، بڵێند داری بەڵك ، بەڵگە ، بەڵەد ، بڵك ، بـڵاو ، بـڵاوە ، بێـڵ ،
بەردەڵان بەڵام ـ بەڵان

ت ـ تاڵ تاڵە تاڵاو ، تاڵان ، تەمبەڵ ، تەمەڵ ، تەڵاش ، تەقەڵا تڵپ ، تێکەڵ ،
تێکەڵاو ، تڵبـان ، تەڵە ، تەپاڵە ، تۆکڵ ، تڵێش تڵێشان

پ ـ پاڵ ، پاڵەپەستۆ پاڵدان ، پاڵەوان ، پـاتاڵ ، پێڵاو ، پـاشۆڵ ، پاشەڵ پڵێنگ ،
پـاڵاغ ـ پـاڵاخ ، پرپۆڵە ، پیرەڵۆك ، پوشەڵان ، پەشتەمـاڵ ، پەڵپ ، پەڵپـە ،
پەیکوڵ ، پەستەکۆڵە ، پیکوڵ ، پڵ ، پەڵە ، پیاڵە پۆڵجل

ج ـ جۆڵا ، جۆڵایی ، جەواڵ ـ جواڵ ، جوجەڵە ، جاجـ کە ، جیقڵدان ، جەڵەو

خ ـ خـاڵ ـ خاڵدار ، خـاڵاوی ، خـاڵۆزە ، خـاڵۆزا ، خاڵوژن ، خەڵوز ، خۆڵ ،
خۆڵاوی ، خۆڵەمێش ، خشڵ ، خەڵات ، خڵێنە ، خێـڵ (عشیرة) ، خێڵەکی ، خەڵەتان

چ ـ چـاڵ ، چـڵ ، چەپڵە ، چەپەڵ ، چڵك ، چڵکاو چڵم چەڵەمە ، چەقەڵ ،
چواڵە ، چێـڵ ، چاڵەبەفر

د ـ دڵ ، دڵدار دڵداری ، دڵزار دڵسۆز دڵارام ، دڵۆپە دۆڵ ، دەهۆڵ ،
دڵشاد دێڵ ، دومەڵ داڵ ـ داڵاش ، دڵان دانەوێڵە دوکەڵ ، دەڵەك

تێبینی لامەکانی قەڵەو بەشی هەمو وشەکانی نەکرد دارای بورین ئەکەین

ر ـ ڕەشماڵ ڕۆڵە ، ڕیخۆڵە ـ ڕیخەڵۆك ، ڕەهێڵ

ز ـ زمردەواڵە زبڵ ، زیخەڵان ، زۆڵ ، زاڵ ، زەنگوڵە ، زەڵم

ژ ـ ژاڵە

س ـ ساڵ ، سالانە ، ساڵنامە ، سڵ سەهۆل سمێل سفلە ـ سپلە سکالا سێل

ش ـ شاڵ ، شالدار ، شالاو ، شەرواڵ ، شەماڵ ، شمشاڵ ، شلەژان ، شلقە ، شەپلە

ف ـ فیل ، فیلباز ، فیلاوی ، فیشاڵ

ق ـ قەڵەو ، قەلا ـ قەلات ، قاڵ ـ قاڵکراوە ، قرژاڵ قالی ـ خالی (مافور)

ك ـ کاڵ ، کاڵە ، کاڵەك ، کەل ـ کەڵەشێر کەلمێرد ، کولمە ، کولان ، کەژاڵ ،
کۆڵ ـ کۆلدار کۆڵنەدان ، کاکڵ ، کەڵەك ـ کەڵەکەوان ، کەفماڵ ، کلاو
کەندەلان ، کولە ، کولکردن ، کولخان ، کەلاف ، کازوڵە ، کەفەل ، کەول ،
کاکۆڵ ، کشتوکاڵ

گ ـ گاڵ ، گاڵە ، گلپە ، گول ، گولاو ، گولدان ، گولدار ، گولناز ، گولزار ، گولچن ،
گل ، گلاو ، گلەسەر ، گلەزەردە ، گلێجان ، گەلا ، گیچەل ، گوژالك ، گلولە ، گەلو

ل ـ لاڵ ، لەگەل لێل

م ـ ماڵ ، مالدار مەلداری مالاوا مالاوایی ، مالان ، ملە ، مەلاشو ، منال ـ
مندال ملکەنە ملکانە

ن ـ ناڵ ـ نالبەند ناڵە ، نەرموڵە ناقۆلا

و ـ وەلام وێل وەلاش

هـ ـ هەڵە ، هەلشە ، هەلۆ ، هەلالە ، هەلوژە ، هەلم ، هەل ، هەلەدوکەل ، هەلپەرکێ ،
هەلاوە ، هەللا ، هەول ـ هەولدان ، هەلامەت

٢٧ — پیتی میم

١ـــ هاوبژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە جوت کردنی لیو بەتەواوەتی بردنی زمان مەلاشوی خوارەوە ، با دەرکردن لە قورگەوە بۆ دەزەوەی زار .

٢ـــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ـــ لە پیتەکانی لیوی ئەژمیر دری .

٤ـــ لە وینەی ئەم پیتە چی‌تر نیە .

٥ـــ ئەم پیتە لە چوار شوین بەچوار وینە ئەگوری [مـ ـمـ ـم م]

٦ـــ بەهەمو راناوەکانەوە ئەنوسی

٧ـــ هەر وەها بەگشتی پیتەکانەوەش ئەنوسی

٨ـــ ئەم پیتە ئەکەویتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو :ـ مەز مو مۆر مەرد میشك مەزن مزر مازو

ناوەند :ـ چیمەن. دیمەن . هیمن بنمیچ سمۆرە سمیل هەمو شەمو

دوایی کەم چۆم جاجم تەم نم دەم سم قوم

٩ـــ تەکەرەی ئەم پیتە راست هەڵەی لە خوارەوە ئەنوسری

راست	هەڵە	راست	هەڵە
چۆمان هەیە	چۆم‌مان	بەرامبەر	بەرام‌بەر
مامان هات	مام‌مان	مامتانم دی	مام‌تانم
مامە	مام‌مە	مامتانیان دی	مام‌تان‌یان
کەمتر	کەم‌متر		مامتان‌یان
کەمترین	کەم‌ترین	» »	مام‌تانیان
کەم‌ماوە	کەماوە	چۆمیکتانیان بزی	چۆمیك‌تان‌یان

(ن)

٢٨ — پیتی نون

١ — هاویژی ئەم پیتە بەم کلۆجە ئەبێ :ـ کەمێك لیو کردنەوە ، زۆر کەم دانەکان ئەکرێتەوە ، بردنی زمان بۆ مەلاشوی سەرەوە با لە قورگێ دەرکردن بۆ دەرەوەی زار

٢ — ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ — یەك خاڵی هەیە ئەکەوێتە سەرەوەی

٤ — لە وێنەی ئەم پیتە چی‌تر نیە

٥ — ئەم پیتە لە چوار شوێن بە چوار وێنە ئەگۆڕێ [نـ ـنـ ـن ن]

٦ — ئەم پیتە بەهەمو راناوەکانەوە ئەنوسێ

٧ — هەر وەهاش بەگشتی راناوکانەوە ئەنوسێ

٨ — وشەی (نە) لە نوسینا بەدەرە

٩ — ئەم پیتە ئەکەوێتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو :ـ ناو نایاب نۆرە نەرم نوزە نیشان نیزیك نیو

ناوەند :ـ بناو پینە چونکە گوند کۆنە هەنار بلند گزینگە

دوایی :ـ ران بان شوان ژن مەزن بزن شین زین

١٠ — ئەگەرەی ئەم پیتە راست و هەڵە لە خوارەوە ئەنوسرێ

راست	هەڵە	راست	هەڵە
نیە	نی‌بە.نیە	نەمان زانی	نەمانزانی
نەمزانی	نەمزانی	نەتان زانی	نەتانزانی
نەتزانی	نەتزانی	نەیان زانی	نەیانزانی
نەیزانی	نەیزانی	نیمانە	نی‌مانە
نیمە	نی‌مە	نانمان	نان‌مان
نیتە	نی‌تە	نانتان	نان‌تان

راست	هەڵە
نیشانە	نی‌تانە
نیانە	نی‌یانە
نانکەر	نان‌کەر
ناندەر	نان‌دەر
ناندێن	نان‌دین
شوانکارە	شوان‌کارە
بانگوش	بان‌گوش
بانگیر	بان‌گیر
تاوانبار	تاوان‌بار
زانیار	زان‌یار
هاندان	هان‌دان
زیندرو	زین‌درو
زیندان	زین‌دان
ئاسنگر ـ ئاسنگەر	ئاسن‌گر
هاوینگە	هاوین‌گە
جوانڕۆ	جوانڕۆ
خانزاد	خانزاذ
ئایندار	ئاین‌دار
فەرمانبەر	فەرمان‌بەر

راست	هەڵە
بریندار	برین‌دار
نانیان	نان‌یان
نانێکمان	نانێك‌مان
نانیکان	نانی‌کان
نانیکیان	نانیك‌یان
نانمانت خوارد	نان‌مانت
نانتانیان خوارد	نان‌تان‌یان نانتان‌یان نان‌تایان
نانیانم	نان‌یانم
نانمانی	نان‌مانی
نانیانی	مان‌یانی
نانمی	نان‌می
نانتی	نان‌تی
نان و ماست	نانو ماست
نانیکە	نانی‌کە
نانیکی‌تر	نانی‌کی‌تر نانی‌کیتر نانیکیتر

(و)

٢٧ — پیتی واوی قوچاو

١ — هاوێژی ئەم پیتە بەم جۆرە ئەبێ :ـ لیو جوت ئەبێ و بۆ پێشەوە ئەروات زمان بردن بۆ مەلاشوی خوارەوە ، با دەرکردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ — ئەم پیتە لە پیتەکانی ناسازە

٣ — لە پیتەکانی لیوی ئەژمێر درێ

٤ — ئەم پیتە بەپیتی [ا د ، ر ژ ، ز ، ژ ، ۆ ، ە]ەوە نانوسێ

٥ — بەهەمو پیتەکانیترەوە ئەنوسێ

٦ — لە نوسینا هەر وەك واوی کراوەیە (ۆ)

٧ — وشەی قوول ، کوور ، کەوو [١] [کە ـ وو] لەنوسینا بەدەرن بەدو [واو] ئەنوسرین

٨ — ئەم پیتە ئەکەوێتە سەروی وشە و ناوەند و دوایی

سەرو :ـ وان وشە ورگ ون ورد ورچ وەرە

ناوەند :ـ کورد سور دور کاور باور پور مافور

دوایی :ـ کەو شەو ئاو چاو دو بو [٢] . زو

٩ — ئەم پیتە کە بکەوێتە پیش پیتی ساز باش خۆی دەرئەخات وەك وشە ، ون ورچ ، وز ورگ ، ورد ، وتار ، وریا

١٠ — گیروگرفت و جێگای بەهەڵە چونی ئەم پیتە بەدور و درێژی لە خوارەوە ئەنوسرێ

---

(١) کەوو مانای رەنگی شینە

[٢] لە هەندێ شوێن لە باتی بو [بوگ] ئەڵێن هەر وەهاش بووە ـ بوگە نەبووە ـ نەبوگە هەبووە ـ هەبوگە

ە پیتی پێوەندی بەتەنیا ئەبێ و بەوشەوە نانوسێ وەك

باغ و رەز	نەك	باغو رەز
بزن و مەڕ	«	بزنو مەڕ
دەست و پێ		دەستوپێ
خزم و کەس		خزمو کەس

ە پیتی پێوەندی کەمێك لەوشەی یەکەم دوور ئەنوسرێ وەك

داو و دەرزی	نەك	داوودەرزی
چاو و برۆ		چاووبرۆ
شەو و رۆژ		شەوورۆژ
کەو و کۆتر		کەووکۆتر

ە وا لەم رستانەی خوارەوە ئەبینرێ سێ [واو] ئـەکەونە تەك یەکەوە . ئەبێ کەمێ لێك دووربن

راناو و وشە لێك جیان	نەك	راناووشە لێك جیان
مو و ورگەکە فرێدە		مووورگەکە فرێدە
کەو و ورچ راو ئەکات		کەووورچ راو ئەکات
بەرگدرو و وردی هاتن		بەرگدرووووردی هاتن
زیندرو و وریا لێرەن		زیندروووریا لێرەن

تێبینی :- ئەگەر وەك هەندێ کەس لەو بیر و باوەڕەن کە وشەی ورگ ، مو ، ورچ
وریا وردی ، بەرگدرو زیندرو کەوشدرو ، مازو بەدو [واو]
ئەنوسرێن لێرەدا ئەبینرێ کە پێنج [واو] ئەکەونە تەك یەکەوە کە ئەوە لە سەر
هیچ بنەیەك نییە وەك ،
وەك برگدروو و ووردی — برگدرووووردی
زیندروو و ووریا — زیندرووووریا
موو و ووگ — مووووورگ

٥ کابرا کەوتووە (کەوتو ـ وە) نەك کابرا کەوتوە

نەخۆشەکە چاك نەبووە (بو ـ وە) نەخۆشەکە چاك نەبوە

ئێستا زووە (زو ـ وە) ئێستا زوە

هەر بەم چەشنە ئەوە مازووە ، چرووە ، مردووە ، کەوشدرووە ، هەبووە ، کەندووە ، ماندووە ، خانووە ، بانووە ، بەرووە ، بانووە

٥ بەلام ئەگەر هەر وشەیەك کە دوایی بێ بە پیتی (ا ـ و) یان (ە ـ و) ئەو کاتە یەك (واو) قوت ئەدرێ وەك

ا ـ و	چالاك زۆر پیاوە	نەك	چالاك زۆر پیاووە
	دلشاد لە راوە		دلشاد لە راووە
	زارا کلی لە چاوە		زارا کلی لە چاووە
	نانەکە هەندێ خاوە		نانەکە هەندێ خاووە

هەر وەهاش لاوە ، بلاوە ناوە ، پلاوە ، ماوە ، داوە ، هەناوە هتد

ە ـ و :ـ	فەرهاد لە خەوە	نەك	فەرهاد لە خەووە
	ئەمە کەوە		ئەمە کەووە
	مانگە یەك شەوە		مانگە یەك شەووە
	گۆشتەکە قەڵەوە		گۆشتەکە قەڵەووە

هەر بەم گوێرەیە هەوە ، دەوە ، چەوە ، لەوە ، زەوە هتد

تێبینی :ـ ئەگەر وەك هەندێ کەس ئەنوسن زو ،دو ، رو ، شو ، مازو ، خو ماندو بەزو هتد بە دو (واو) ئەو کاتە ئەیبێ سێ (واو) ئەکەونە دوای یەکەوە ، کە ئەوە لە هیچ زمانێکی تر وا رو نادات وەك

ئێستا زوووە (زوو ـ وە) بارەکەم مازوووە (مازوو ـ وە)

کابرا یەك روووە (روو ـ وە) هتد

٥ بەدوومم دەرچوم نەك بەدووومم (دوو ـ ومم) دەرچووم
ئەوە دووەمە ئەوە دووومە (دوو ـ وەمە)
دووەمتان هات دوووەمتان (دوو ـ وەمتان) هات
مەریوان دووەمینە مەریوان دوووەمینە (دوو ـ وەمینە)
دووەمین دوووەمین (دوو ـ وەمین)
هەر بەم جۆرەیە دووەمی دووەمن دووەمیان ، دووەمم ، دووەمینی
دووەمینم دووەمینمان ، دووەمیتان ، دووەمینیان

---

٥ لە جلدرووەکەم نەك لە جلدرووەکەم [جلدروو ـ وەکەم]
لە دار مازووەکەی لە دارمازووەکەی [مازوو ـ وەکەی]
لە زووەوە لیرەم لە زوووەوەلیرەم [زوو ـ وەوە]
بەچرووەوە سوتا بەچرووەوە سوتا [چروو ـ وەوە]
بەخانووەوە فرۆشرا بەخانووەوە فرۆشرا [خانوو ـ وەوە]
هەر وەها لە کەوشدرووەوە ، بەدووەوە ، بەتەرازووەوە ، ئارمزووەوە

---

٥ وەکو گوتمان ئەگەر پیتی واوی کرژ کەوتە پیش یەك لە پیتەکانی سازەوە ئەوکاتە دەنگی واوەکە بەچاکی ئاشکرا و دەر ئەکەوێ وەك :ـ وتە ، وشە ، ون ، ورگ ، وژ ، وریا ، وتار ، ورچ
٥ بۆ زانین وشەکانی کەپیتی واویان ئەکەویتە ناوەند و دوایی وا لە خوارەو ئەنوسرێ

وان ، وازی ، واق پاسەوان ، باغەوان زیوان ، میوان نیو ، زیو ، پیو
وینە خاوێنە شوێن پیتوێن وەك لیو ، میو ، کیو
کەومر ، کەومر رەوە ، نەتەوە ، نەوە ٠ کەو ، شەو ، خەو ٠ ساوار ، هاوار
کاوە خاوە ئاو ناو ، چاو کاور ، باور ، تاور ٠ لاوك ، باوك ، چەور
هەور کورد گورد گوند توند گول گوژ نوك بوك توك چونکە ٠
لوتکە ، دور ، زور ، سور ٠ زو ، دو ، مو ، مازو ، زبندو ٠

(ۆ)

٣٠ ــ پیتی واوی کراوە

١ــ هاویژی ئەم پیتە بەم جۆرە ئەبێ :ــ زار ئەکرێتەوە، زمان بۆ لای مەلاشوی خوارەوە ئەڕوا، با دەرکردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار دەرئەچێ .

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی ناسازە

٣ــ لە وێنەی ئەم پیتە واوی قوچاو (و) هەیە

٤ــ لە نوسینا هەر وەك پیتی سەرەوەیە

٥ــ بەهیچ جۆرەك بەپیتی [ا د ، ر ژ ، ز ، ژ و ، ە] وە نانوسێ

٦ــ بەگشتی بەپیتەکانیترەوە ئەنوسێ

٧ــ پیتی (ە) هیچ کز بەهیچ جۆرەك ناکەوێتە دوای ئەم پیتەوە وەك لە زاخۆوە (زاخۆ ـ وە) نەك لە زاخۆە کاسەکە بەدۆوە هەڵ گرە (بەدۆ ـ وە) نەك بەدۆە

٨ــ ئەم پیتە نیشانەدارە نیشانەکەش ئەکەوێتە سەرەوەی (ۆ)

٩ــ ئەم پیتە ئەکەوێتە ناوەند و دوایی وشەوە

سەرو ـ ــ ــ ــ ــ ــ ــ ــ ــ

ناوەند :ــ دۆم مۆن دۆشاو مرۆڤ گۆشت چۆن رۆخ گۆزە .

دوایی :ــ دۆ فرۆ هەڵۆ هێرۆ چەقۆ پەرۆ بۆ گۆ

١٠ــ ئەم پیتە کیروگرفتی زۆر کەمە

ە لەو رۆژانە شێرکۆ و کوردۆ لە زاخۆوە گەرانەوە

ە ئادۆ بەخۆ و نۆ کیلۆ گۆشتەوە بۆ بەمۆ چو

ە هەڵۆ ئێمرۆ بۆچی وا ئاڵۆز و پەشۆکاوی

(ه)

٣١ — پیتی هێی سادە

١ــ هاوێژی ئەم پیتە بەم چەشنەیە :ـ زار کردنەوە بردنی زمان بۆ مەلاشوی خوارەوە ، با دەرکردن بەتەوژم لە قورگەوە بو دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی سازە

٣ــ لە پیتەکانی قورگیە

٤ــ ئەم پیتە لە وێنەی خۆی تاکە

٥ــ بەهەمو پیتەکانەوە ئەنوسێ

٦ــ وشەی هەڵلا ، هێڵلانە [هێلانە] لە نوسینا بەدەرن

٧ــ ئەم پیتە هەر ئەکەوێتە سەروی وشە و ناوەندی

سەرو :ـ هەور هەناسە هاوار هۆش هێرش هێن هاوین

ناوەند :ـ نهێنی بەهار بەهەشت فەرهاد دەهۆڵ کەلهور سەهۆڵ

دوایی :ـ — — — — — — — —

٨ــ ئەگەرەی ئەم پیتە لە نوسینا زور کەمە

ه هەباسی هاورێم هەمو ژۆژ هەمیشە بەهارم بۆ ئەهێنی

ه هەتا هەتای هۆنراوەکانی هونەرمەندەکانی کورد هەر ئەمێنی

ه هەلگۆرد و هەندرین و هەورەمان و هەور و هەیبەسولتان هەموی هەر شاخن

ه لە هاوینگەکانی هەولێر و دهۆك هەرمێ و هەنجیر هەڵۆژە و هەناری باش هەڵ ئەکەوێ

(٥)

٣٢ ــ پیتی هێی کز

١ــ هاوبژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :ـ کەمێك زار ئەکرێتەوە ، زمان بردن بۆ مەلاشوی خوارەوە با دەرکردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی ناسازە

٣ــ ئەم پیتە لە وێنەی خۆی تاکە

٤ــ ئەم پیتە لە شێوەی بادینانی بەنەوژم ئەهاوێژرێت وەك پیتی (ھ)

٥ــ ئەم پیتە لە نوسینا زۆر بێ گیروگرفتە

٦ــ ئەم پیتە لە کوردیدا گەلێ بەکار ئەهێنرێ

٧ــ ئەم پیتە بەپیتی [ا د ، ر ، ز ، ژ ، و ، ۆ] وە نانوسێ

٨ــ ئەم پیتە هەر ئەکەوێتە ناوەند و دوایی و شەوە

سەرو	ـ	ـ	ـ	ـ	ـ	ـ	ـ	ـ
ناوەند :ـ	دەم	دەو	کەو	بەرد	هەور	وەك	کەس	رەز
دوایی		گاوە	هێلکە	پنە	ڕانبە	تاڵە	ژاڵە	دانە

٥ هەر کەس بۆ بەرژەوەندی نەتەوەکەی خۆی هەوڵ ئەدات

٥ مەژە قەڵەوەکە لە رەزەوانە هەژارەکە وەربگرەوە

٥ بەهەمو دەم ئەڵێم و هەر دەمەتەقەمە لەگەڵت لە سەر چونە دەرەوەت ، بەس نەبێ لەمە بەدواوە زو وەرەوە

(ي)

٣٢ — پیتی [ی]ی کرژ

١ — هاوێژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :- کەمێك زار ئەکرێتەوە ، بردنی زمان بۆ لای مەلاشوی خوارەوە ، با دەرهێنان لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ — ئەم پیتە لە پیتەکانی ناسازە

٣ — لە وێنەی ئەم پیتە پیتی [ێ] هەیە

٤ — لە نوسینا هەر وەك پیتی ناو براوە

٥ — ئەم پیتە دو خاڵی هەیە ئەگەر بکەوێتە سەروی وشە و ناوەند خاڵەکان ئەکەونە ژێرەوەی وەك یار یەك ، پەنیر ، شیر

بەلام کەبکەوێتە دوایی وشەوە پێویست بە دوخاڵەکە ناکات بۆی دابنرێ وەك مراوی ، نەك ، مراوي ، دەرزی ، نەك ، دەرزي

٦ — ئەم پیتە بە هەمو راناوەکانەوە ئەنوسێ

٧ — ڕێکشتی پیتەکانەوەش ئەنوسێ

٨ — ئەم پیتە بە چوار وێنە لە چوار شوێن ئەگۆرێ (یـ ـیـ ـی ی)

٩ — ئەم پیتە ئەکەوێتە سەروی وشە و ناوەند ودوایی

سەرو :- یەك یار یانە یاری یاسا یەکتا یاخود . یەکانە .

ناوەند :- پایز هێن بایز چیمەن دیمەن پیر . پێنە پیس .

دوایی :- هەینی کەشتی شوتی . کەزی دەزی بادی باوی ماسی .

١٠ — ئەگەرەی ئەم پیتە لە نوسینا زۆرە وا لەخوارەوە راست وهەڵەی ئەنوسرێ

راست	هەڵە	راست	هەڵە
دەرزیمان	دەرزی‌مان	چیە	چیه
مراویتان	مراوی‌تان	-	چی‌یە
ماسییان‌گرت	ماسی‌یان	چیم‌دی	چیمدی

ە لە کفریدا	نەك	لە کفریدا
لە ئامیدیدا		لە ئامیدیدا
لە کوردیدا		لە کوردیدا
لە سولەیمانیدا		لە سولەیمانیدا
ە لە کفریا	نەك	لە کفرییا
لە کوردیا		لە کوردییا
لەئازادیا		لە ئازادییا
لەسولەیمانیا		لە سولەیمانییا
ە لە کفریەوە بۆ ئێرە	نەك	لە کفرییەوە ـ لە کفریەوە
لە ئامیدیەوە		لە ئامیدییەوە ـ ئامیدیەوە
لە کوردیەوە		لە کوردییەوە ـ کوردیەوە
لا سولەیمانیەوە » »		لە سولەیمانییەوە ـ سولەیمانیەوە
ە شارەکە کفریە	نەك	شارەکەکفرییە ـ کفریە
ئەمە شوتیە		ئەمەشوتییە ـ شوتیە
خواردنم ماسیە		خواردنم ماسییە ـ ماسیە
زانای کوردیە		زانای کوردییە ـ کوردیە
ە لە شاری ئامیدیمە	نەك	لە شاری ئامیدیمە
دانیشتوی سولەیمانیمە		دانیشتوی سولەیمانیمە
لە گەرەکی ئازادیمە		لە گەمرەکی ئلزادیمە
لە لقی کوردیمە		لە لقی کوردیمە

ە هەر وشەیەك كە دوایی بێ بە پێی (ی)ی كرژ كە (اضافە) كرا پیتی (ی) قوت ئەدرێ و نانوسرێ وەك :—

مراوی پیرۆت	نەك	مراوی‌ی پیرۆت — مراویی
كەزی شیرین		كەزی‌ی شیرین — كەزیی
دەرزی جلدرو		دەرزی‌ی جلدرو — دەرزیی
زەوی جوتیار	«	زەوی‌ی جوتیار — زەویی

ە تۆ رانیەیی	نەك	تۆ رانیەی
تۆ شەقلاوەیی		تۆ شەقلاوەی
تۆ گەلاڵەیی		تۆ گەلاڵەی
تۆ دزەیی	«	تۆ دزەی

ە من رانیەییم	نەك	من رانیەیم
من ساڵەییم		من ساڵەیم
من دزەییم		من دزەیم
من بانەییم	«	من بانەیم

كابرا بانەییە	نەك	كابرا بانەی‌یە
سەردار دزەییە		سەردار دزەیە
شوان ساڵەییە		شوان ساڵەیە
نیاك بستانەییە	«	نیاك بستانەی‌یە

زەویێ بە برشتە	نەك	زەوی‌ێ بە برشتە
مراویێ قەڵەوە		مراوی‌ێ قەڵەوە
ماسیێ زلە		ماسی‌ێ زلە
كەشتیێ گەورەیە		كەشتی‌ێ گەورەیە

هەر وەهاش زەوییكی نەك زەوی‌یێكی ، مراوییكی نەك مراوی‌یێكی ماسیكی نەك ماسی‌یێكی كەزییكی نەك كەزی‌یێكی هتد

لیرەدا ئەبینری چلونیەتی نوسینی وشەکانی کەبە یەك (ی) یان دو (ی)ی کرژ ئەنوسرێن لە مەش پتر و ائەبێ سێ (ی)ی کرژ ئەکەونە دوایی یەکەوە وەك :ـ

سێ[ی]	سێ[ی]	دو (ی)	یەك (ی)	یەك (ی)	وشە
زانایی‌یان	زانایی‌یە	زانایی	زانایان	زانای	زانا
پاشایی‌یان	پاشایی‌یە	پاشایی	پاشایان	پاشای	پاشا
ئاغایی‌یان	ئاغایی‌یە	ئاغایی	ئاغایان	ئاغای	ئاغا
دوایی‌یان	دوایی‌یە	دوایی	دوایان	دوای	دوا
دانایی‌یان	دانایی‌یە	دانایی	دانایان	دانای	دانا
ئاوایی‌یان	ئاوایی‌یە	ئاوایی	ئاوایان	ئاوای	ئاوا
دارایی‌یان	دارایی‌یە	[illegible]ایی	دارایان	دارای	دارا
برایی‌یان	برایی‌یە	برایی	برایان	برای	برا
ئازایی‌یان	ئازایی‌یە	ئازایی	ئازایان	ئازای	ئازا
دەیی‌یان	دەیی‌یە	دەیی	دەیان	دەی	
دزەیی‌یان	دزەیی‌یە	دزەیی	دزیان	دزی	دز
کردەوەیی‌یان	کردەوەیی‌یە	کردەوەیی	کردەوەیان	کردەوەی	کردەوە
ماوەیی‌یان	ماوەیی‌یە	ماوەیی	ماوەیان	ماوەی	ماوە

[١] ئەگوترێ زانایی یان بەناوبانگە نەك زانایییان بەناوبانگە هەر وەها پاشایییان ئازایییان . هتد

چونکە دروست نیە بەهیچ کلۆجێك سێ [ی]ی کرژ پێکەوە بنوسێن

٣٤ ــ پیتی [ێ]ی حـاو

١ــ هاویژی ئەم پیتە بەم جۆرەیە :ـ زار ئەکریتەوە بردنی زمـان بۆ مەلاشوی خوارەوە ، با دەرکردن لە قورگەوە بۆ دەرەوەی زار

٢ــ ئەم پیتە لە پیتەکانی تـازە

٣ــ ئەم پیتە ئەگەر بکەویتە دوایی وشە پێویـست بە دو خـاڵەکە ناکات کە بۆی دابنرێ وەك دێ نەك دیٚ ، هەوێ نەك هەویٚ ترێ نەك تریٚ
بەلام کەبکەویتە ناوەندی وشەوە دو خاڵەکە ئەکەونە ژیرەوەی وەك مێشك میخوش پیش

٤ــ لە وینەی ئەم پیتە پیتی [ی]ی کرژ هەیە

٥ــ لە نوسینا هەر وەك پیتی ناو براوە

٦ــ بە هەمو پیتەکانەوە ئەنوسێ

٧ــ بەگشتی‌ڕاناوەکانەوەش ئەنوسێ

٨ــ ئەم پیتە ئەکەویتە ناوەندی وشە و ودوایی

سەرو	—	—	—	—	—	—	—
ناوەند :ـ	مێشك	مێش	پێش	گیلاس	وێنە	ناوینە	شێر
دوایی :ـ	هەوێ	کەوێ	دێ	ئاکرێ	جێ	پێ	مێ

٩ــ ئەگەرەی ئەم پیتە وا لە ژیرەوە راست وهەڵەی ئەنوسرێ

راست	هەڵە	راست	هەڵە
هەرمیم کری	هەرمێم کری	هەرمیمان	هەرمێمان
هەرمیت کری	هەرمێت کری	هەرمیتان	هەرمێتان
هەرمیی کری	هەرمێی کرك	هەرمیان	هەرمێیان

جیی خومە	نەك	جێی خۆمە
تریی ئەتروشە		ترێی ئەتروشە
هەرمیی نازەنین		هەرمێی نازەنین
زیی گەورە		زێی گەورە
ریی دورە		رێی دورە

٥ لە جیوە دەنگی دێ	نەك	لە جێوە دەنگی دێ
لە ریوە ماوەتەوە		لە رێوە ماوەتەوە
لە دیوە بۆ شار		لە دێوە بۆ شار
لە ئاکریوە تا زاخۆ		لە ئاکرێوە تا زاخۆ
لە میوە هەتا نیر هاتن		لە مێوە هەتا نێر هەتن

٥ لە جیدا	نەك	لە جێدا
لە ریدا		لە رێدا
لە پیدا		لە پێدا
بە ئاکریدا		بە ئاکرێدا
لە لادیدا		لە لادێدا

٥ دێ و زەوی	نەك	دیو زەوی
پی و دەست		پیو دەست
می و نیر		میو نیر
ترێ و هەنجیر		تریو هەنجیر
خوێ و ترش		خویو ترش

له جێ دوره	نەك	له جێی دوره
خوێ تاڵه		خوێی تاڵه
پێ ناریکه		پێی ناریکه
زێ.گەورەیه		زێی گەورەیه
هەوێ هاره		هەوێی هاره·
٥ زیەك		زێیەك
هەرمێەك		هەرمێیەك
کەویەك		کەوییەك
دیەك		دێیەك
مێەك		مێیەك
٥ سێەم زۆر باشه	نەك	سێیەم زۆر باشه
سیەمین رای کرد		سێیەمین رای کرد
سیمان گەرایەوە		سێمان گەرایەوە
سێ سەد		سێسەد
سێ شەمو		سێشەمو
٥ ئەوە رێیە	نەك	ئەوە رێیە
ئەمە کێیه		ئەمە کێیه
ئەوە دێیه		ئەوە دێیه
سەبەتەی ترێیه		سەبەتەی ترێیه
کاکت له وێیه		کاکت له وێیه

تێبینی :- بیورن کە پیتی (ێ) زۆر کەمە بۆ هەمو وشەکان دانەنراوە

ڕاست	هەڵە
تێ کردن	تێکردن
تێ گرتن	تێگرتن
تێکۆشین	تێ کۆشین
تێکۆشەر	تێ کۆشەر
تێگەیشتو	تێ گەیشتو
تێبینی	تێ بی نی
	تێ بینی
	تێبی نی
تێکەڵ	تێ کەڵ
تێکەلاو	تێ کەلاو
تێکرا	تێ کرا
پێکەوە	پێ کەوە
پێکمانەوە	پێ کمانەوە
	پێکمانەوە
پێلاو	پێ لاو
پێوەند	پێ وەند
پێویست	پێ ویست
پێگرتن	پیگرتن
پێکۆڵ	پێ کۆڵ
جێگە	جێ گە
جێگا	جێ گا
جێنشین	جێ نشین

ڕاست	هەڵە
جێماوە	جێ ماوە
جێگر	جێ گر
جێگیر	جێ گیر
جێ بەجێ	جێبە جێ
ڕێگر	ڕێ گر
ڕێنوس	ڕێ نوس
ڕێزمان	ڕێ زمان
ڕێباز	ڕێ باز
ڕێدار (گوندە)	ڕێ دار
ڕێناس	ڕێ ناس
کرێکار	کرێ کار
کرێیار	کرێ بار
کرێگرتە	کرێ گرتە
کڕێوە	کرێوە
لێکردن	لیکردن
لێزانین	لیزانین
لێبورین	لیبورین
لێدوربون	لیدور بون
لێخۆش بون	لیخوش بون
لێقەوماو	لیقەوماو
لێپارانەوە	لیپارانەوە
لێوەشانەوە	لیوەشانەوە

راست	هەڵە
○ تێ گەیشت	تێگەیشت
تێم	تێم گەیشت
تێی	تێ ی
تێت »	تێ ت »
تێمان »	تێ مان »
تێتان »	تێ تان »
تێیان »	تێ یان »
تێمانیان گەیاند	تێ مانیان گەیەند
	تێمانیان
»	تێ مانیان
تێتانمان »	» تانمان »
	تێتانمان
»	تێ تانمان
تێتانیان »	» تانیان
	» تانیان
»	تێتانیان
تێیانیان	تێ یانیان
	تێیانیان
»	تێ بانیان
تێکیمەدە	تێ ک مەدە
تێکدراو	تێك دراو
تێ هەڵ کردن	تێهەڵ کردن
» شکاو	تێشکاو

راست	هەڵە
○ پێ گەیشت	پێگەیشت
پێم گوت	پێ م گوت
پێی	پێ ی
پێت	پێ ت
پێمان »	پێ مان
پێتان	پێ تان
پێیان	» یان
پێمانیان »	پێمان یان »
	پێ مانیان »
»	» مانیان »
پێتانیان »	» تانیان »
	پێتانیان
»	پێ تانیان »
پێیانیان »	پێیانیان
	پێ یانیان »
»	» یانیان »
پێتانمان»	» تانمان »
	پێتانمان
» »	پێ تانمان »
پێکی بکە	پێ ک بکە
پێکەنین	پێ کەنین
پێ هەڵ گرتن	پێهەڵ گرتن
پێ تێ کردن	پێتێ کردن

راست	هەڵە
لێکدراو	لێك دراو
لێکدان	لێك دان
لێکمان جیا کردەوە	لێ کمان
	لێکمان
لێکتان »	لێ کتان
	لێکتان
لێکیان »	لێ کیان
	لێکیان
لێکدانەوە »	لێ کدانەوە
	لێکدانەوە
لێك و پێك	لێکو پێك
	لێ کو پێك
پێ تێ کردن	پێتێ کردن
	پێ تێکردن
پێ لێ کردن	پێلێ کردن
»	پێ لێکردن
پێ لێ هەڵ گرتن	پێلێ هەڵ گرتن
	پێ لێهەڵ گرتن
	پێ لێ هەڵگرتن
	پێلێ هەڵگرتن
» » »	پێلێهە ڵگرتن
لێ هەڵ کەوت	لێهەڵ کەوت
» »	لێ هەڵکەوت

راست	هەڵە
لێ گەرێ	لێگەرێ
لێم	لێمگەرێ
لێی	لێیگەرێ
لێت »	لێتگەرێ
لێمان »	لێمان گەرێ
لێتان »	لێتان »
لێیان »	لێیان »
لێمانیان وەرگرت	لێمانیان
	لێمان یان
	لێمانیان
لێتانیان	لێتان یان
	لێتانیان
»	لێتانیان
لێیانیان	لێیان یان
	لێیانیان
	لێتانیان
لێتانمان »	لێتانمان
	لێتانمان
	لێتانمان
لێك بەستن	لێکبەستن
لێك بونەوە	لێکبونەوە
لێك دورن	لێکدورن
لێك وەشانەوە	لێکوەشانەوە

١ـــ ئەم وشانەی خوارەوە دو دویان بەپیت و مانا وەكو یەكن هەر چەند كەپیتەكانیش پێش و پاش كەوتون وەك

پیت ـ تیپ زبخ ـ خیز پشقل ـ قشپل جەرگ ـ جگەر

بەفر ـ بەرف . لورك ـ رولك . فری ـ رفی ـ تەزرە

٢ـــ ئەم وشانەی خوارەوە لە نوسینا بەدەرن وەك

بەرەڵلا بەللار زللـە زەبەللاج قوولْ كوور كەوو

كوللە كەللە گوللە وەڵلاش . هیللانە (هیلانە)

٣ـــ دو ناو كەیەك مانا بیەخشی ئەگەر گونجا پێكەوە ئەنوسی وەك

كریكار نەك « كرێكار » . خۆشناو نەك « خۆش‌ناو » تاوانبار نەك « تاوان‌بار »

رەوشەنبیری نەك رەوشەن ـ بیری

٤ـــ هەر وەهاش راناوەكان بەناوەكانەوە ئەنوسین وەك

باغمان نەك « باغ‌مان » . نوسینتان نەك « نوسین‌تان » كەسیان نەك « كەس‌یان »

٥ـــ وشەی تێ ، پێ لێ هەڵ بەوشەوە نەنوسین باشترە وەك تێبگە پێناگات

نەك پێناگات لی بزانە نەك لێزانە هەڵ بگرە نەك هەڵگرە .

---

(١) بێ گومـان پیت بەمانای (حرف) هـاتووە هەر وەكو لە كاتی خۆیدا لیژنەی مامۆستایانی سولەیمانی بریاریان لە سەر داوە لە نوسراوی زاراوەی زانستی كوردی سالی ١٩٦٠ ژمارە (٦) لە لاپەرەی (١٠) وە هەر لەو بابەتەوە لە گوڤارەكانیش لە كاتی خۆی زۆر نوسرا

کەرت

باسی کەرت و تێنی پیتی ساز و ناساز زۆر دور و درێژە ئیمە بەکورتی کەمێ لەو باسە ئەنوسین زۆربەی وشەکانی کوردی پیتی ناسازیان تیدایە ، ئەو چەشنە وشانەش پیت زۆروبەئاسانی و گورجی کەرتەکان ئەهاوێژرێ

١ — پیتی ناساز و وشە و کەرت

یەك کەرت و چوار پیتی وەك :ـ دەنگ رەنگ هەنگ چەنگ بانگ مانگ ، دونگ پونگ رونگ ، سنگ لنگ

دو کەرت پێنج پیتی وەك :ـ بلێند (ب ـ لێند) پلێنگ (پ ـ لێنگ) پشتین (پش ـ تین) بازار (با ـ زار)

دو کەرت و شەش پیتی وەك :ـ قولنگ (قو ـ لنگ) کولنگ ، (کو ـ لنگ) پتوێن (پت ـ وێن)

دو کەرت و حەوت پیتی وەك :ـ ئەشکەوت (ئەش ـ کەوت) کوێستان (کوێس ـ تان)

٢ — پیتی ساز و وشە و کەرت

یەك کەرت و دو پیتی وەك :ـ پز مس ، دم ، مز کۆ

دو کەرت و سی پیتی وەك :ـ مزر (م ـ زر) ، کزر (ک ـ زر) درز (د ـ رز) بزر (ب ـ زر) چلك (چ ـ لك) ، کرژ (ک ـ رژ)

کەرت و چوار پیتی وەك درشت (د ـ رشت) ، کندر (کن ـ در) مردن (مر ـ دن) گرتن (گر ـ تن)

کەرت (مقطع)

کەرتەکان

وشەکانی کوردی بە پێنج کەرت دابەش ئەکرێن

١ــ یەك کەرت

٢ــ دو کەرت

٣ــ سێ کەرت

٤ــ چوار کەرت

٥ــ پێنج کەرت

کورترینی وشە لە کوردیدا یەك کەرتە،کە بەیەك بێن تەواو ئەبێ وەك مو رو بەلام درێژترینی وشە پێنج کەرت و بەپێنج بێن تەواو ئەبێ وەك شەمشەمەکوێرە

یەك کەرت

وشەکانی یەك کەرتی بەیەك بێن ئەهاوێژرێن ئەوانەش سێ بەشن

١ــ دو پیتی وەك مو دو ، زو ، رو ، فو ، چو ، من تۆ ، مز

٢ــ سێ پیتی وەك ، داو ، سەر ، راو ، چاو بۆن ، مەز ، هەر

٣ــ چوار پیتی وەك دەنگ ، رەنگ ، مانگ بانگ چەند گوند کو سینگ ، لینگ

دو کەرت

وشەکانی دو کەرتی بەدو بێن ئەهاوێژرێن

١ــ چوار پیتی وەك باوك (با ـ وك) ئەسپ (ئە ـ سپ) مامر (ما ـ مر)

٢ــ پێنج پیتی وەك هاوار (ها ـ وار) پەنیر (پە ـ نیر) نەخۆش (نە ـ خۆش)

٣ــ شەش پیتی وەك سەردار (سەر ـ دار) . هەنجیر (هەن ـ جیر) . بانگوش (بان ـ گوش)

❋ سێ کەرت ❋

وشەکانی سێ کەرتی هاوێژیان بەسێ بێن تەواو ئەبێ ئەمانەش

١ــ شەش پیتی وەك ئارەزو (ئا ـ رە ـ زو)

٢ــ حەوت پیتی وەك شارەزور (شا ـ رە ـ زور)

٣ــ هەشت پیتی وەك هەورەمان (هەو ـ رە ـ مان)

❋ چوار کەرت ❋

وشەکانی چوار کەرتی هاوێژیان بەچوار بێن تەواو ئەبێ وەك

١ــ هەشت پیتی وەك ئالوبالو (ئا ـ لو ـ با ـ لو)

٢ــ نۆ پیتیوەك قوتابخانە (قو ـ تاب ـ خا ـ نە)

٣ــ دە پیتی وەك هەزارمێردە (هە ـ زار ـ مێر ـ دە)

٤ــ یازدە پیتی وەك میرزارۆستەم (میر ـ زا ـ رۆس ـ تەم)

❋ پێنج کەرت ❋

وشەکانی پێنج کەرتی هاوێژیان بەپێنج بێن ئەبێ وەك

١ــ یازدە پیتی وەك وەنەوزەکوتە (وە ـ نەو ـ زە ـ کو ـ تە)

٢ــ دوازدە پیتی وەك شەمشەمەکوێرە (شەم ـ شە ـ مە ـ کوێ ـ رە)

تێبینی :ـ وشە درێژەکان زۆربەی لێکدراون وەك قوتابخانە هەزارمێردە میرزارۆستەم

وشەکانی بەهەڵە وەرگیراو

لە کوردیدا هەندێ وشە هەن بەهەڵە وەگیراون ئەو وشانەش زۆر چاك چەسپاون وجیگای خۆیان گرتووە ، راست کردنەوەشیان گەلێ گرانە بەلام پیویستە لە نوسینا راستیەکەی بنوسرێت وا لە ژێرەوە چەند وشەیەك لەوانە ئەنوسرێ

راست	هەڵە	راست	هەڵە
یازدە	یانزدە	تودرك	تونرك
دوازدە	دوانزدە	شەوشەوەکویرە	شەمشەمەکویرە
سیزدە	سینزدە	دوژمن	دوشمن
پازدە	پانزدە	پشتین	پژتین
شازدە	شانزدە	زیرگەر	زینگر
هەشدە	هەژدە	زۆزێنوێ	
ناوەندی	ناوەنجی	رەنجبەر	رنجبەر
شخاتە	شقاڵتە	بزنمژ	بزنمشك
میکا	مانکا	بنیاد	بنات
زمردك	زەرتك	چواریك ـ چوارەیەك ، چواریەك	
دەسکە	دزگە	حەودە	حەڤدە
دور (١)	دول	لەمەچیتر	نەمەچیتر
پیوانە	پاوانە	پرسیار	پسیار
شیرە (٢)	شیلە	سەد	سەت
چرك (٣)	چلك	کوژتن	کوشتن

(١) ئەگوترێ دور لەتۆ سەرم ژان ئەکات نەك دول لەتۆ سەرم ژان ئەکات

(٢) شیرەی شەکر لە فارسی و تورکیش شیرە ئەگوترێ نەك شیلە

(٣) لەتورکی و فارسیش هەر چرك ئەگوترێ

وشەکانی عەرەبی بەهەڵە وەرگیراو

زۆر وشە هەیە لە نەژادا کوردی نیە بەهەڵە و تێك شکاوی وەرگیراون بۆ ئاگاداری چەند وشەیەك ئەنوسین

عەرەبی	وەرگیراو
طعم	تام
معنی	مانا
یتیم	هەتیو ـ هەتیم
قولتین	قولەتین
قحط	قات
ربع	رب
ربع	عرب
فقیه	فەقێ
جاهل	جاهیل
میراث	میرات
مشمس	شەمسی
خلق	خەلك
خدمه	خزمەت
جناح	گوناح
قهر	قار

عەرەبی	وەرگیراو
تدبیر	تەگبیر
تنور	تەنور ـ تەندور
معقول .	ماقول
ایام	عەیام
مشمع	موشەمما
وقت	وەخت
قرآن	قورعان
مذهب	مەزهەب
ارض	عارد ـ عەرد
امة	ئۆمەت
عاشق	ئاشق
جن	جنۆکە
جهاز	جیاز
فقط	فەتەق
فهم	فام

تێبینی بەرامبەر ئەم وشانەی سەرەوە لە کوردیدا هەموی هەیە

﴿ پیتەکانی قوتدراو ﴾

لە کوردی گەلی وشە هەیە پیتیك یا پتر ئەخورێ لەبەر ئاسانی و سوکی سەر زمان . ئەو وشانەش زۆر چاك چەسپاو و جێگای خۆیان گرتووە بۆ زانین چەند وشەیەك وا لە ژێرەوە ئەنوسرێن

وشە	لەنەژادا
کابرا	کاك برا
گاسن	گائاسن
باپیر	باوك پیر
	باپیر
	باوپیر
مێر	میرد
جوامێر	جوانمیرد
مزاش	مزەئاش
رەواندز (١)	رەوەنددز
نەمر	نەمرد
شەقلاوە (٢)	شاقولی ئاوا
کانەبی	کاك نەبی
خوا (خودێ)	خودا
مەبەس	مەبەست

وشە	لەنەژادا
باراش	بارئاش
مومۆستا	مامۆوەستا
باگردان	بانگردان
	بانگیردان
مرز	مرۆف
سار	سارد
خونەوە	خوێندنەوە
خاوەن	خاوەند
تیا	تیدا
بەسەزمان	بەستەزمان
سوانە	سواندە
ئەهێنرێ	ئەهێندرێ
دەس	دەست
یاداشت	یادداشت

---

(١) (رەوەند ـ دز) رەوەند بەمانای (روناکی) و (پولا) و (خێلی کۆچەر) هاتووە دز بەمانای (قەلا) و (دزین) هاتووە

(٢) شەقلاوە مانای یا (شەق لە ئاوە) یان (شاقولی ئاوا) یە

وشە	لەنەزادا	وشە	لەنەزادا
نیوەرۆ	نیوەرۆژ	پشتێن	پشت ـ تێن
رۆژمێر	رۆژژمێر	مانو	ماندو
نارنج	نارڕنگ	شەبۆ	شەوبۆن
دەسکە	دەستکە	تون	توند
دەسکر	دەستکر	مالاوا	ماڵ ـ ئاوا
دەسگیر	دەستگیر	ماستاو	ماست ـ ئاو
دەسکرە	دەستکرە	پشمل	پشت ـ مل
دەسکار	دەستکار	بەردەر	بەرد ـ دەر
دەسکەوت	دەستکەوت	دلارام	دڵ ـ ئارام
دەسەمز	دەستەمز	چابونەوە	چاك ـ بونەوە
دەسبار	دەستبار	چاکرا	چاك ـ کرا
دەسمار	دەستمار	پەیا	پەیدا
دەسمایە	دەستمایە	لەنوسیا	لەنوسیندا
دەسرازە	دەسترازە	زامار	زامدار
دێ	دێت	دەسکەلا	دەستکەلا
ئەبێ	ئەبێت	دەسگیران	دەستگیران
ئەکا	ئەکات	کانیسکان	کانی ـ ئاسکان
ئەروا	ئەروات	کانیشقان	کانی ـ عاشقان

هەر وەها دەستان خۆش بێ (دەست ـ تان) خۆش بێ هەستان نەکرد (هەست ـ تان) نەکرد گشتان هاتن (گشت ـ تانْ) هاتن پشتان گیراوە (پشت ـ تان) گیراوە گۆشتان کرێ (گۆشت ـ تان) کرێ ماستان بۆ هات (ماست ـ تان) بۆ هات

(وشەكانی لێكدراو)

وشەكانی لێكدراو زۆربەی بریتین لە دو ناو و یەك مانا ئەبەخشن ، ئەو جۆرە وشانەش ئەگەر گونجان پێكەوە ئەنوسین وەك :ـ

ڕاست	هەڵە	ڕاست	هەڵە
خانزاد	خان زاد	خۆشناو	خۆش ناو
ڕێزمان	ڕێ زمان	بەرگدرو	بەرگ درو
ڕەوشەنبیری	ڕەوشەن بیری	جلدرو	جل درو
ڕێنوس	ڕێ نوس	كەوشدرو	كەوش درو
دڵسوز	دڵ سوز	كورتاندرو	كورتان درو
دڵداری	دڵ داری	ئادەمیزاد	ئادەمی زاد
ڕێدار	ڕێ دار	فەرمانبەر	فەرمان بەر
كەندیناوە	كەندی ناوە	فەرماندار	فەرمان دار
زایاری	زان یاری	كزیسنجق	كزی سنجق
تاوانباری	تاوان باری	جوانڕۆ	جوان ڕۆ
چەمچەماڵ	چەم چەماڵ	تیبینی	تی بینی
ڕباز	ڕێ باز	قوتابخانە	قوتاب خانە
بنگرد (گوندە	بن گرد	نەخۆشخانە	نەخۆش خانە
پیازۆك	پێ بازۆك	كرێكار	كرێ كار
توبزاوا	توپ زاوا	مامۆستا	مام وەستا
سیاوا	سی ساوا	ڕەشماڵ	ڕەش ماڵ
سێكانیان «	سێ كانیان	یەكگرتو	یەك گرتو

شیوەکانی کوردی

بێ گومان زمانی کوردی وەك زمانەکانی‌تری جیهانا زۆر شێوەی هەیە وا لە ژێرەوە شیوە گرینگەکان ئەنوسین

---

(١) سەر چاوە (مێژوی کورد و کوردستان)

(٢) شیوەی هەورامی و زەنگەنەش ئەبێ لە سەر تیرەی لوری بن ؟

جیاوازیەکی کەم

جیاوازی دوایی ئەم وشانەی خوارەوە بە پیتی (و)ی قوچاو و پیتی (ی)ی گرژ ئەبێ

وشەی دواهاتو بە پیتی (و)	وشەی دواهاتو بە پیتی (ی)
مازو	مازی
ماندو	ماندی
دەزو	دەزی
مۆرو	مۆری
مورو	موری
بازو	بازی
خانو	خانی
رۆژو	رۆژی
یانو	یانی
تیشو	تیشی
یژو	یژی
تینو	تینی
وەکو	وەکی
بیزو	بیزی
بەلکو	بەلکی
گەنیو	گەنی
رزیو	رزی
دانیشتو	دانیشتی

وشەی دواهاتو بە پیتی (و)	وشەی دواهاتو بە پیتی (ی)
بانو	بانی
هاتو	هاتی
نەهاتو	نەهاتی
ئوتو	ئوتی
قوتو	قوتی
پیشو	پیشی
ژورو	ژوری
خوارو	خواری
سەرو	سەری
ژێرو	ژێری
زیندو	زیندی
مردو	مردی
کاردو	کاردی
جوانو	جوانی
چونکو	چونکی
ئالوبالو	ئالیالی
گرتو	گرتی
بەشکو	بەشکی

جیاوازیه‌کی که‌م

ئه‌م وشانه‌ی خواره‌وه‌ له‌ هه‌ندێ شوێن پیتی (و) قوت ئه‌ده‌ن

وشه	خواردنی پیتی (و)
گوێ	گێ
کوێ	کێ
گوێی	گێی
له‌گوێنه	له‌گێنه
گوێزه‌که	گێزه‌که
کوێستان	کێستان
کوێستانی	کێستانی
کوێخا	کێخوا
هه‌نگوین	هه‌نگین
کوێنده‌ر	کێنده‌ر
کوێنده‌ری	کێنده‌ری
خوێش	خێش
گوێزان	گێزان
گوێلاك	گێلاك
به‌گوێره	به‌گێره
ئه‌توانی	ئه‌تانی
ئه‌توانین	ئه‌تانین
ئه‌توانم	ئه‌تانم

وشه	خواردنی پیتی (و)
چوار	چار
جینوشین	جینشین
خوێ	خێ
خوێدان	خێدان
گوێسوانه	گێسوانه
پیواز	پیاز
کوا	کا
کوانی	کانی
نابویری	نابیری
توانا	تانا
توانایی	تانایی
کوێچکه	کێچکه
مینگوین	مینگین
که‌نگوین	که‌نگین
میشه‌نگوینه (١)	میشه‌نگینه
توانیم	تانیم
توانیت	تانیت
توانی	تانی

(١) میشه‌نگوینه (هه‌نگه)

جیاوازیەکی کەم

ئەم وشانەی خوارەوە لە هەندێ ناوچە پیتی (ێ)ی خاو قوت ئەدەن

وشه	خواردنی پیتی (ێ)	وشه	خواردنی پیتی (ێ)
گوێز	گوز	خوێندن	خوندن
كوێر	كۆر	خوێندەوار	خوندەوار
سوێند	سوند	خوێندنەوە	خوندنەوە
بلوێر	بلور	خوێرو	خۆرو ـ خێرو
سوێر	سور	سوێسكە	سوسكە
شوێن	شون	شەمشەمەكوێرە	شەمشەمەكۆرە
دوێنێ	دونێ	جوێن	جون
خوێن	خون	جوێندان	جوندان
خوێناوی	خوناوی	سوێراو	سوراو
خوێنكار	خونكار		برەستە

جیاوازیەکی کەم

جیاوازی ئەم وشانەی خوارەوە بەپێی (ێ)ی خاو و (ی)ی کرژ ئەبێ

(ێ)ی خاو	(ی)ی کرژ
رێوی	ریوی . ریڤی
نوێن	نوین
رێز	ریز
رێزە	ریزە
بەرێز	بەریز
نەکەوێ	نەکەوی
نەخەوێ	نەخەوی
نەبێ	نەبی
هەرمێ	هەری
کەواێ	کەوایی
باوەشێن	باوەشین
پێست	پیست
بێشت	بیشت
شێو	شیو
شێوە	شیوە
نومێد	نومید
چوارچێوە	چوارچیوە

(ێ)ی خاو	(ی)ی کرژ
ئەمێنێ	ئەمینی
ئەمێنێتەوە	ئەمینیتەوە
پێوان	پیوان
پێوەر	پیوەر
کێوێ	کیوی
ئێمە	ئیمە ـ مە
بێنە	بینە
بهێنە	بهینە
راوەشێن	راوەشین
نێزیك	نیزیك
پەشێمان	پەشیمان
پەشێمانی	پەشیمانی
پەرێشان	پەریشان
پەرێشانی	پەریشانی
مێوان	میوان
مێوە	میوە
تێنو	تینو

تێبینی :ـ بۆ وشەکانی ریزی یەکەم و سێیەم پیتی (ێ)ی خاو نەبو کە بۆیان دابنرێ

جیاوازیەکی کەم

جیاوازی ئەم وشانەی خوارەوە بەپێی (ۆ)ی کراوە و (و)ی قوچاو ئەبن..

(ۆ)ی کراوە	(و)ی قوچاو
رۆن (چەوری)	رون (چەوری)
رۆناوی	روناوی
رۆندان	روندان
رۆندار	روندار
چەقۆ	چەقو
هات‌وچۆ	هات‌وچو
تۆ (تە)	تو . ئەتو
مۆم	موم
رۆناك	روناك
رۆناکی	روناکی
رۆناکایی	روناکایی
مۆری	موری
تەرۆزی	تروزی
ژۆر	ژور
ژۆرو	ژورو
گۆتی	گوتی - وتی
گۆتە	گوتە - وتە
گۆتراو	گوتراو . وتراو

(ۆ)ی کراوە	(و)ی قوچاو
گۆتن	گوتن . وتن
جۆت	جوت
جۆتە	جوتە
جۆتکە	جوتکە
جۆتیار	جوتیار
سۆتن	سوتن
سۆتاو	سوتاو
سۆتەنی	سوتەنی
سۆر	سور
سۆراو	سوراو
سۆران	سوران
سۆرانی	سورانی
سۆرکەلە	سورکەلە
کۆل	کول
کۆلکردن	کولکردن
قۆل (ناوی قۆل)	قوول
قۆلە	قوولە

جیاوازیەکی کەم

ئەم وشانەی خوارەوە لەگەڵ برامبەرەکانیان جیاوازیان بەپیتێك یا بەپترە

	وشه	بەرامبەری
ئ	ئارد	هارد
	ئـاو	ئاڤ
	ئارو	هارو(خەیار)
	ئاڵوباڵو	ئاڵیـاڵی
	ئاوریشم	ئارموش
	ئیـتر	یەستر . هیـتر
	ئەنجا	ئمجا . ئیـمجا
	ئیـتا	هیـتا
	ئەو	ئەڤ
ب:	بژانگ	برژانگ
	باوی	باهیڤ . بادام
	بادام	بادەم
	بێ	بەی . بەهێ
	بچوك	بچیك گچکە . چوك
	بنیاد	بنیات (یەکەم راسترە)
	بەلام	بەلان
	باوەز	باوز
	بەفر	وەفر (بەرف)
	بۆ	لەبۆ . لۆ

	وشه	بەرامبەری
	بۆچی	لەبۆچر
	بنەوشە	وەنەوشە
	باوك	باو باڤ . باب
	بازار	بازیر
ت	ترۆزی	تەرۆزی
	تاك	تەك (یەکەم راسترە)
	هەتا	تا ، تاکو
	تۆ	تو . ئەتو تە
	تۆ	تۆم
	تانجی	تاژی
پ	پیوەند	پەیوەند . یەکەم راسترە
	پیاز	پیواز
	پەت	پەتك
	پێوانە	پاوانە . یەکەم کوردی ترە
	پونگە	پونگە
	پەچە	پیچە
	پۆپەشمە	پەشمە
	پێکەنین	پیخەنین . کەنین
	پرسیار	پسیار . یەکەم راسترە

جیاوازیەکی کەم

	وشە	بەرامبەری
ج	جاو	جانگ
	جل	جلك
	جلدرو	جلكدرو
	جامانە	جەمەدانە
	جۆگە	جۆگا جۆ
	جیگە	جیگا
	جوێن	جنیو . جون
	جیا	جوا . جودا
	جیاوازی	جوابەزی
	جەواڵ	جواڵ
	جەژن	جەژنە . جیژنە . گیژن
ح	حەوت	هەوت . حەفت . هەفت
	حەوتە	هەوتە . حەفتە . هەفتە
	حەوتانە	هەوتانە . حەفتانە . هەفتانە
خ	خەوتن	خەفتن
	خۆخ	قۆخ
	خوێن	خون . خین (دووەم فارسیە)
	خوێندن	خوندن . خیندن
	خوێ	خێ
چ	چوزەرە	چوزرە
	چای	چا

	وشە	بەرامبەری
	چوار	چار
	چوارێك	چارێك
	چوارچیوە	چارچیوە
	چەكوش	چەكوچ
	چەنە	چەنەگە
	چنگ	چەنگ
د	دنوك	دندوك . نوك
	درز	دەرز
	دوگ	دوگ
	دان	ددان . دگان . دران . دندان
	دێ	لادێ
	داڵ	دالاش
	دۆخین	بخەنەدۆخین
	دایك	داك . دالك . دای
	دەم	دەو دەڤ
	دەر	دەركە . دەرگە
	دیسان	هەمیسان
ر	رێ	ریگە ریگا
	ریخۆڵە	ریخەڵۆك
	رەگ	رێ ریشە
		رون

جیاوازیەکی فرە

ئەم وشانەی خوارەوە لەگەڵ بەرامبەرەکانیان بەشێوە و پیتەکان زۆر لیك جیانە

وشه	بەرامبەری
ئـ ئاوڵە	خروکه خوریکه
	بەفارسی ئابله
نارو	(خەیار)
ئاوێنە	نێنۆك . نەینۆك . قۆدی
ئاسك	مامز . ئاهو . دووەم کوردییە
ئێوە	ئەنگۆ وە
	من ئەمن
ئمرك	رەنج
	وی
ئەوان	وا
ئاگر	پەنگر
ئێشك	پاس
ئیش	کار
ئاخ	گڵ . خۆڵ . خاك
ئامۆزا	پسمام
ئاش	ئاسیاو
ئەستوك	کولیرە ، ئەستورك
ئەستو	مل ئەسکورد
ئەژنۆ	چۆك
ئاڵوباڵو	حەلوکە
ئێستا	هەنوکە

وشه	بەرامبەری
ئەڵێم	بژم . بیژم ئەبیژم
	ئەبیم ماچم ئەوشم
	دوێشم یشم
ئاسنجاو	هیربار
ئاواین	گوند دێ لادێ
ب بانگ	گاز
بادی	قاپ
بەرماڵ	دوگرد
باوەژن	زردایك
باڵدار	مەل
بنمیچ	ساپتە . بنسایتە
پشك	لانك . پشکە
بەرز	بڵند
برین	زام
بریندار	زامار زامدار
بناغە	تمەل
بەژن	قەد باڵا
بن	ژێر
بێ	وەرە
بزر	ون گوم

جیاوازیەکی فرە

	وشە	بەرامبەری
ت	تەمبەل	سست . خاو . نەکەرد
	تیان	مەنجەل . دووەم عەرەبییە
	تیانچە	مەنجەڵی بچوك
	تلوخاو	فلیقاو
	تازە	نوێ نو
	تاوستان	هاوین . هاڤین بەفارسی تابستان
	تالە	ژاڵە . لورك
	توز	گەرد
	تمژە	میوە
	توند	پەیت
پ	پێ	لاق . لینگ . قاچ . قول
	پەت	گوریس . پەتك
	پیلاو	کەوش . پیلاڤ . بەفارسی کەفش
	پۆر	میمك . میمی . پلك . مەت
	پاژنە	قومپانی یەکەم راسترە
	پێچ	گەڕ
	پیش	بەر
	پەرژین	تامان چەپەر
	پاك	خاوێن . پاکژ . پاقژ
	پشیلە	کت . کتك . ختك . پشی

	وشە	بەرامبەری
	پەیژە	نەردەوان . بەفارسی نەردەبان
	پان	بەرین فرەوان
	پەلە	خێرا
	پاش	دوا
ج	جوان	شۆخ . شەنگ . لاوکەنج . قۆز
	جەرەو	لفاو
	جل	بەرگ
	جێ	شوێن شون
	جۆخین	خەرمان
ح	حەلوکە	تاڵوباڵو
خ	خاك	گڵ . خۆڵ . ناخ
	خۆزیا	بریا
	خیو [١]	مێمر . لەمەچێتر
	خوڵەمیش	مشکی
	خەوتن	نوستن
	خەناوکە	ملوانکە
	خزم	کەس
چ	چاڵ	قۆرت
	چڵ	لق للك
	چوست	گورج راپەڕ

[١] خێو بەمانای خاوەنیش هاتووە

جیاوازیەکی فرە

وشە	بەرامبەری
گ گوند	لادێ . دێ . ئاوایی
گمە	یاری وازی
گەرد	توز
گرەو	مەرج
گشت	هەمو . هەمە سیەم فارسیە
گەلا	بەلك
گورج	چوست . وریا . راپەڕ
گیلاس	ئالوبالو حەلوکە
گیو	پالەوان . ئازا
گیشە	لیژنە . موشتاغ
گیل	هێڕ . گەوج . گێژ . وڕ
گیرفان	باخەل . بەری . بەرك
گیتی	جیهان
گویزەکە	گولك
ل لوت	کەپ . کەپو . لویت
	دم . دفنك
لچ	لیو بەفارسی لەب
لام وایە	لەکنم وایە
لاشە	لاکە
لیم	قوم
لۆکە	پەمۆ بەتورکی پاموق
لورك	ژالە تالە
لق	چل
م مام	ئاپ ئاپۆ
مریشك	مامر مر
مراوی	سۆنە (مر ـ ئاوی)
	سۆنە تورکیە
لەمیژە	دەمیکە
مل	ئەستو ەەوك . ئەسکورد
میخۆش	مزر
مژدە	مزگینی
ن نزم	نوی
نەنك	داپیر داگەورە
	نخود دووەم فارسیە
نەژاد	رەسەن
	کایە هەل

تیبینی :ـ زۆر وشە هەیە فارسی و کوردیە وەك گیتی ، جیهان ، کەنار ، بەلام وامان بەپیویست زانی لە تەکیەوە چی لە سەر نەنوسین

جیاوازیەکی فرە

وشە	بەرامبەری
نوبن	پیخەو پیخەف
نوینك	کەرە . رۆنەکەرە
	فەریکەکەرە . بەکەمراسترە
نەردەوان	پەیژە . بەفارسی نەردەبان
نگریس	نالەبار
نەمام	شتل بەعەرەبیش شتل
ویستن	ئارەزو
وشە	وتە . گوتە . گۆتە
ون	بزر گوم
ورچ	هەرس
وریا	گورج راپەڕ
واك	هین . وانەك . هەرامە
	چشت
وازی	باری گەمە
ویران‌بو	کاول‌بو . بەفارسی ویران
هێلانە	بیشە . لان . کولان
هەنگ	میشە نگوینە
هێرش	بەلامار تاودان

وشە	بەرامبەری
هێشو	بۆل وشی
هەنگاو	شەقاو شاقاو
هاوین	تاوستان بەفاسی تابستا
هەتاو	خۆر
هاوینگە	هاوینەهەوار کوێستان
هۆش	بیر یاد
هەوراز	سەرو ژورو
هەرەشە	گەف
هەڵپەرکێ	شایی
هاورێ	وەللاش . برادەر
ی یار	دۆست خۆشەویست
بەخە	زی . پشمل
بابە	خوشك . با . باجی
	بەتورکیش باجی
یاسا	نظام . دووەم عەرەبییە
یاخی	مان یاغی
یاداشت	یاد ـ داشت . بیرەوەری
یا	یاخود یاخۆ

زمانی کوردی و فارسی

وشەکانی کوردی و فارسی بەو جۆرە دابەش ئەکرین

١ ــ بەشی یەکەم :ـ هەندێ وشەی کوردی و فارسی بە پیت و شیوە و مانا بەتەواوەتی وەکو یەکن وەك ئارەزو ، ئەسپ ئاواز

٢ ــ بەشی دووەم :ـ هەندیکیش لە وشەکانی کوردی و فارسی بەپیتیك یا پتر لیك جیان ،لام بەمانا وەکو یەکن وەك ئەو ـ تۆ پۆلا ـ پۆلاد . خانو ـ خانە

٣ ــ بەشی سییەم :ـ زۆرلە وشەکانی کوردی و فارسی بە پیت و شیوە و مانا زۆر لیك دورن وەك هاتن ـ ئامەدەن کوز ـ پسەر رۆژ ـ خورشید . لیرەدا ئیمە لەو باسە لائەدەین چونکە پیوەندی نیە لەگەڵ زمانەکەمان

کوردی و فارسی	کوردی و فارسی	کوردی و فارسی	کوردی و فارسی
ئەسپ	ئاین	بلند	باغچە
ئەنجام	ئاسمان	بت ـ پوت	بازو
ئەگەر	ئاشنا	بادام ـ بادەم	بەهرە
ئەندام	ئاشکرا	باور	برنج
ئومید	ئاهەك	یشە	بەهار
ئاخور	ئاهەنگ	برادەر	بەستە
ئارەزو	ئارد	بریانی	بەربەر
ئامانج	ئاخ	بەهەشت	باریك
ئاواز	ب بەخت	بەند	بێ
ئازاد		بەندە	بەختیار
ئازادی	بیگانە	بەندەگی	بەختیاری

سەرچاوە برهان قاطع فەرهەنگ کاوە چاپی تەبریز هاشم رضی

بەشی یەکەم - کوردی و فارسی

کوردی و فارسی

باڵ - بال
باڵدار - بالدار
باڵا - بالا
باز
بازرگان
بازرگانی
بازار
باغ
بار
باران
بەر
ت تەخت
تەختە
ترش
ترس
تەنها
تەز
تەرازو
تەندروست
تەڵە

کوردی و فارسی

ترومپا
تەشت
تفەنگ
تف
تیژ
تیر
تازە
تاق
تاك
توپ
تەنگ
تماشا
تیمار
تریاك
تاریك
تەنگانە
پ پار - پارسال
پارە
پارچە
پاك

کوردی و فارسی

پیش
پیشەوا
پەرست
پەند
پەسند
پیر
پیشە
پیشەوەر
پەریشان
پەردە
پەنیر
پێغەمبەر
پڵنگ - پلنگ
پەز
پینە
پینەدۆز
پایتەخت
پیادە
پیادەرۆ
پیاڵە - پیالە

کوردی و فارسی

پەنجەرە
پشقل
پیرەمیرد
پەیمان
پول
پەشیمان
ج جام
جۆ
جۆلا - جولا
جوان
جگەر
جەرگ
جار
خ خاك
خۆڵ - خول
خوێش
خۆش
خۆشەویست
خورما
خاڵ - خال

بەشی یەکەم - کوردی و فارسی

کوردی و فارسی

ج چالاك
چوست
چەرم
چارە
بێچارە
چاپ
چاپخانە
چەهرە
چەتر
چەند
چەرخ
چاك
چونكە
چەنە
دامەن (دامێن)
دەریا
دو
دور
درشت

کوردی و فارسی

دلبەر (١)
دلاوەر
دلێر

دەمار
درەخت
دزندە
دەست
دروست
دان (ددان)
دانە
دانا
داس
دیوار
دالان
دەرد
درەخشان
دەم
دارا

کوردی و فارسی

دارایی
دریغ
دلارام
دەستە
دار
ر ریش
ریشە

دورو
ران
راست
راستە
ریسوا
رەنج
رەنجبەر
رەنگ
رەنگین
رەوا
رەوان (گیان)

کوردی و فارسی

رازیانە
رازی
ز زین
زبر (زور)

زقوم
زو
زیان
س سال
سالانە
سالنامە
سەنگ
سەنگین
سەنگەر
سەر
سەردار
سەرباز
سەركار
سزا

---

(١) لە فارسی لای قەلەو نیە نەگوترێ دل نەك (دل)

بەشی یەکەم ـ کوردی و فارسی

کوردی و فارسی

- سرکه
- سەرین
- سەگ
- سوپا
- سرود
- سم
- سەرگین
- سوار
- سود
- سۆراخ
- سەد
- سوپاس
- سەربەست
- ش شەکر
- شاد
- شادی
- شادمان
- شمشیر
- شیر
- شیر

کوردی و فارسی

- شبوه
- شل
- شیرین
- شەروال
- شانه
- شاگرد
- شەبۆ
- شەرم
- شەش (شیش)
- شاباش
- ف فەرمان
- فەرماندار
- فەرموده
- فریز
- فرچه
- ق قاز
- قاو
- قۆلنج (کۆلنج)
- ك کەس
- کەم

کوردی و فارسی

- کەمین
- کەندو
- کار
- کاروان
- کاروانسەرا
- کارەسات
- کارمەند
- کارخانه
- کان (کانکه)
- کودو (کولەکه)
- کوپ
- کەپر
- کەپەك
- کەپەنك
- کەژاوه
- کەنگیر
- کەز
- کەنیزه
- کرم
- کشت

کوردی و فارسی

- کشت‌وکاڵ
- کەشتی
- کاهو
- کەره
- کاغەز
- کەمەر
- کەمەربەند
- کولینگ
- کۆشەش
- کۆشك
- گ گەرد
- گۆشه
- گەردەن (گەردان)
- گوشاد
- گران
- گرانی
- گوگورد
- گورگ
- گەزاف
- گورز

بەشی یەکەم ـ کوردی و فارسی

کوردی و فارسی	کوردی و فارسی	کوردی و فارسی	کوردی و فارسی
گەچ	ل لاڵ	مێخ	نم
گەرم	لالە	مۆم	نێزە
گەنج	لاپا	مشت	ناز ـ نازدار
گوم	لەشکر	مەزە	نازەنین
گڵ	لان	مەرد	نۆش
گوڵ	لۆر	میرزا	واژە (باج)
گوڵدار	لەرز	مزە	وێران
گوڵزار	لولە		والا
گۆنا	لات	مەست	هـ هەر
گەڵو	لاف	مانەند	هیچ
گورگ	م مەرگ	نەوە	هەزار (ئەزار)
گۆیا	مەگەر	نیشان	هەشت
گەل	مەیمون	نمونە	ی یەك
گەلە	میوە	نیاز	یار
گۆز	مازو	نرخ	یاد
گۆزستان	مو	نۆکەر	یان
گاز	مس	نۆزدە	یاداشت
گەرما	مار	نان	یاخود
گەدا	مز	نانەوا	
گومان	ماست	نیگار	

بەشی دووەم ـ کوردی و فارسی

وشەکانی کوردی و فارسی کە جیاوازیان بە پیتێك یـا بەپترە ، وا لە خوارەوە بە زنجیرە ئەیان نوسین

کوردی	فارسی
	ئـۆ
ئەستێرە	ستار
ئیستر	ئەستر
ئەشکەوت	شکفت
ئەنگوست	ئەنگوشت
ئەژنۆ	زانو
ئاشکرا	ئاشکارا
ئاوریشم . ئارموش	ئابریشم
ئاوڵە	ئابله
ئاسیاو . ئاش	ئاسیاب
ئاوێنە	ئاینە
ئاسن	ئاهین
ئاسنگەر	ئاهنگەر
ئاو ـ ئاڤ	ئاب
ئاودار	ئابدار
ب برۆ	ئەبرو
بەرامبەر	برابەر
بەفر . وەفر	بەرف

کوردی	فارسی
بـا	بـاد
بۆن	بۆ
بان	بام
باڵەخانە	بالاخانە
باغەوان	باغەبان
بەراز	گەراز
بێ . بەهێ	بەی
ت تاڵ	تەلخ
تاك	تەك
ترپ . تور	ترب
تەمبەڵ	تەنبەل
تۆ تە	تو
تو . دارتو	توت
تیژ	تیز
تیژاو	تیزاب
تاوستان . هاوین . هاڤین	تابستان
	تەبر
تۆم	توخم

بەشی دووەم ـ کوردی و فارسی

	کوردی	فارسی
پ	پێ	پا
	پێوانە	پاوانه
	پێدار	پادار
	پیو	پیه
	پێوەند	پەیوەند
	پێنج	پەنج
	پەنا	پەناه
	پێست	پۆست
	پرس	پرسش
	پایز	پائیز
	پۆلا	پۆلاد
	پشتیوان	پشتیبان
	پان	پاهین ـ پەهین
	پاسەوان	پاسەبان
	پاژنە	پاشنه
	پار	پارسال
	پلاو	پەلو
ج	جوت	جفت
	جوتە	جفته

	کوردی	فارسی
	جەژن	جشن
	جۆکە ـ جۆ	جوی
	جێ	جاه
	جێنشین	جانشین
	جەوال	چوال
	جیا ـ جوا	جودا
	جوجەلە ـ جوجکە	جوجه
ح	حەوت	هفت
	حەوتە	هفته
	حەفتانە	هفتانه
	حەوتەیی	هفته‌یی
خ	خوا ـ خودێ	خودا
	خانو	خانه
	خەو	خواب
	خواردن	خواردن
	خوێندن	خواندن
	خورشت	خارشت
	خۆش	خوش
	خۆشەویست	خوشه‌ویست

بەشی دووەم ـ کوردی و فارسی

	کوردی	فارسی
ج	چەقەڵ	شەغـال
	چوار ـ چار	چەهار
	چل	چهل
	چی	چە
	چیە	چیست
	چەور	چرپ
	چرا	چراغ
	چاو	چەشم
	چوارچیوە	چەهارچوبە
	چەقۆ	چەقو
	درۆ	دروغ
	درۆزن	دروغزەن
	درێژ	دراز
	دنوك ـ دندوك ـ دەندوك	نوك
	دێ	دیە (١)
	دەسمەر	دەسمار
	دەستەوانە	دەستەبانە
	دەرگە ـ دەرکە	
	دوژمن	دوشمن

	کوردی	فارسی
	دەرمـان	دارو
	دەرمانخانە	داروخانە
	دۆست	دوست
	دان ـ ددان ـ دگان	دندان
	دۆ	دوغ
	دانـاز	دندانـاز
	دۆشاو	دوشاب
	دووەم	دوهەم
	دووەمین	دوهەمین
	دەست نوێژ	دەست‌نماز
	دەرگەوان	دەربان
ر	رون	رەوشەن
	رێ	راه
	روبار (چەم)	
	رۆژ	روز
	رۆژانە	روزانە
	رۆژنامە	روزنامە
	رۆژەکان ـ رۆژان	روزەها
	رێبەر	رەهبەر

(١) وشەکانی فارسی وەك شاه ، دیە ، راه هێی کز (ە) وەك هێی سادە ئەهاوێژرێ

بەشی دووەم ـ کوردی و فارسی

کوردی	فارسی
زیندو	زنده
زیندووار	زندەوار
زەوی	زمین
زێر	زر
زێرگەر	زرگر
زستان	زمستان
زیرەك	زرنگ
زەردەلو	زردالو
زام	زخم
زامار ـ زامدار	زخمدار
ژمارە	شماره
ژن	زن
ژنانە	زنانه
ژەهر	زهر
ژەهراو	زهراب
ژیر ـ بن	زیر
ژیرزەوی	زیرزمین
ژیراو	زیراب
س سینگ	سینه
سێبەر	سایه

کوردی	فارسی
سپی . چەرمگ	سفید
	سورخ
سویر	شور
سوێند ـ سوند	سوگند
سمێڵ	سبیل
سێ	سه
سێیەم	سیهم
سێیەمین	سیهمین
سوت ـ سۆت	سوز
سوتان	سوزان
سەوز ـ کەسك	سبز
سەوزە	سبزه
سارد	سرد
سارداو	سرداب
سێو ـ سێف	سیب
سەبەتە ـ تریان	سبد
سەرکێش	سرکش
ش شا	شاه
شایانە	شاهانه
شار	شهر

بەشی دووەم ـ کوردی و فارسی

کوردی	فارسی
شارستان	شەهرستان
شارستانی	شەهرستانی
شارەوان	شەهرەبان
شارەوانی	شەهرەبانی
شان	شانە
شمش	شیش
شەو	شەب
شەوباش	شەبخوش
شکان	شکست
شوان ـ شڤان	شوبان ـ چۆپان
شوشە	شیشە
شمو	شەنبە
ف فەرمو	بفەرمو
فەرمودە	فەرمایش
فرۆشتن	فرۆختەن
ق قارەمان	قەهرەمان
قاز	قاژ
ك کەچ ـ کیچ	کیك
کورت	کۆتاه
کەوان	کمان

کوردی	فارسی
کەوانە	کمانە
کەوانچە	کەمانچە
کەوش	کەفش
کەوشەوان	کەفشەوان
کەر	خەر
کەشتیەوان	کەشتیبان
کا	کاه
کارگە	کارگاه ـ کارخانە
کارەبا	کاهرەبا ـ کەهرەبا
کلیل	کلید
کرێکار	کارگەر
کون	کوهن
کەو	کەبك
کۆتر ـ کاڤوك	کەبوتەر
کونجی	کونجید
کۆلان	کوچە
کەمتر	کمتەر
کەمترین	کمتەرین
گ گۆشت	گوشت
گۆشتاو ـ پوتە	گوشتاب

بەشی دووەم ـ کوردی و فارسی

	کوردی	فارسی
	کا	گاو
	گامێش	گاوموش
	گومبەت ـ گومبەد	گونبەد
	گەردەن	گەردان
	گڵ	گیل
	گوڵ	گول
	گولاو	گولاب
	گە ـ جێ	گاە ـ جاە
	گەنم	گەندم
	گوێ	گوشە
	گیا	گیاە
	گیاندار	جاندار
ل	لێو ـ لچ	لەب
	لاولاو	لابلاب
	لغاو ـ جەرەو	لگام
	لاشە	لاش
	لەرز	لەرزە
م	مانگ	ماە
	مێ	ما
	ماسی	ماهی

	کوردی	فارسی
	ماسیەوان	ماهیان
	ماسولکە	ماهیچە
	میوان	میهمان
	مامان	ماما
	مراوی	مراوید
	مامر ـ مریشك	مرغ
	میروله ـ میرو	مورچە
	مەیتەر	مەهتەر
	من ـ ئمز	مەن
	مشك	موش
	میوژ	مویژ
	مازو	مازو ـ مازج
	مردن	مەردەن
	مست	مشت
	مزە	مزد
ن	ناو ـ ناڤ	نام
	ناودار	نامدار
	ناوك ـ ناڤك	ناف
	نیو	نیم

بەشی دووەم ـ کوردی و فارسی

	کوردی	فارسی
	نیوەرۆ	نیمروز
	نوێ	نو
	نان	نون ـ نان
	نزیك	نەزدیك
	نوسین	نویشته
	نوێژ ـ نڤێژ	نماز
	نێرگز ـ نەرگس	نەرگس
	نـۆ	
	نەردەوان	نەردەبان
	نێر	نەر
	ناسك	نازك
و	وشتر	شتر

	کوردی	فارسی
	والا	والا
هـ	هەنگاو	هەنگام
	هەزار	ئەزار (هەزار)
	هەنجیر	ئەنجیر
	هەنگ	ئەنگ
	هەنگوین	ئەنگوبین
	هەمو	همه
	هەیوان	ئەیوان
	هەرزان	ئەرزان
	هەرس ـ ورج	خەرس
	هەور	ئەبر
	هەنار	نار

بەکار هێنانی وشەکانی کوردی و فارسی لە تورکیدا ٭

گەلێ وشەی کوردی و فارسی هەیە لە تورکیدا زۆر بەکار ئەهێنرێ ، وا لە خوارەوە هەندێ لەو وشانە بە زنجیرە ئەنوسین

ئـ ئاماج لە ئامانج وەرگیراوە ئەگەر ، ئارەزو ، ئاشنا ، ئاسمان ، ئاسایش ، ئامادە ،

ب بەنگ ، بازار (١) باینجان ، باغ ، بیستان ، بت ـ پوت ، بادام ، بەخت ، بەختیار .

ت تاج ، تازە (٢) تەك ، تەخت ، تەختە ، ترش ، تەرازو ، تاق

پ پارچە ، پەردە ، پەروانە ، پیادە ، پیغمبەر ، پەنیر ، (٣) پەنجەرە . پاك . پاکیزە . پەهلەوان ، پەناه

ج جادو ، جادوگەر ، جەرگ ، جگەر ، جیوە ، جفت ، جاه ، جام

خ خاك ، خوڵ (خوڵ) ، خوردە ، خارمان (خەرمان) خورما ، خزم ، خوش ، خویش

چ چوست ، چالاك ، چەرخ ، چنار ، چونکە ، چەکەل (چەقەڵ) ، چەنە ، چەنەباز ، چیرکن (چڵکن) ، چارە ، چەهرە

دانە ، دانا ، دێو ، دەرویش ، دوشمن (دوژمن) ، دریغ ، دیوار (٤) ، دۆست ، دەست ، دەستە ، دەستگاه

رەخت ، رەسەن ، رازیانە ، ریسوا ، رەنج ، روز ، روزنامە ، روزگار ، ریزە ، ریش ، رەنگ ، رەنگین

٭ سەرچاوە ـ قاموس تورکی ـ زانای مەزن شمس‌الدین سامی

(١) بە تورکی بازار (چارش) (٢) تازە (یەنی) (٣) پەنیر (پەندیر)

(٤) دیوار (دوار)

بەکار هێنانی وشەکانی کوردی و فارسی لە تورکیدا

زیان ، زیبا (شۆخ) ، زیرەك ، زیوەر (گەوھەر)

س سەردار ، سەروەر ، سامان ، سەرخۆش ، سورمە ، سزا ، سوسن ، سپارە ، سەرگین
سەرداب ، سالنامە ، سەرمایە

ش شکار (راو) ، شەکیب (ئارام) ، شەفتالو ، مروال ، شیرین ، شکۆفە (غونچە)

ف فەرھەنگ ، فەریاد (ئاخ) ، فیغان (ھاوار) ، فەیرۆز [بەخت] ، فەرمودە

ك کار ، کاروان ، کارگەر ، کەشکۆل ، کەشیش [قەشە] ، کێلە [کەلاە] ، کلیم [بەڕە]
کولخان ، کەمین ، کەمەر ، کەمەربەند ، کیش [مذھب] ، کۆشك

گ گول [گوڵ] ، گولدان ، گولستان ، گولاب [گولاو] ، گۆیا ، گەوەر ، گەنج

ل لاف ، لال [لاڵ] ، لابلاب [لاولاو]

م مژدە ، میوە ، مۆر

ن نمونە ، نارنج ، نەرگس ، نیشان ، نیشانە ، نیگار ، نەوا [ئاواز] ، نار [ھەنار]
نماز [نوێژ ـ نفێژ] ، نوید [مژدە]

و ویران

ھ ھاون ، ھەر ، ھەراسان ، ھوش ، ھوشیار ، ھەمیان ، ھیچ ، ھەم ، ھەمە ، ھەمیشە
ھندسە [ئەندازە] ، ھەفتە

ی یار ، یان ، یاخود ، یاداشت ، یادگار ـ یادیگار ، یاسەمین

وشەکانی تورکی

ئەم وشانەی خوارەوە کۆچیان کردوتە ناو زمانەکمان ، وەزۆریش لەم وشانە بەهەڵەو تێك شکاوی وەرگیراون وەك

	تورکی	کوردی
	ئالتون	زێڕ
	ئالتونچی	زیرگەر
	ئاچوغ ـ ئاچوق	کراوە
	ئۆغر	رۆیشتن
	ئالچاغ ـ ئەلچاق	نزم ـ نوی
	ئەلی‌درەم ـ دەرهەم	پەنجا درهەم
	ئۆبن	یاری ـ کەمە
ب	برنجی	یەکەم
	باجی	خوشك ـ یا
	بۆیاغ	رەنگی‌چەور
	بۆیاغچی	رەنگکەر
	بۆینباغ	ملەوانە
	بیماش ـ بیناش	سەرتیپ
ت	تافم ـ تەقم	دەستە
	تەپە	گرد
	تۆخ	تیر
پ	پەرداغ ـ بارداق	پیالە
	باقر	مس
	پەمۆ ـ پاموق	لۆکە

	تورکی	کوردی
	پەرلاغ ـ پارلاق	لوس‌کردن
	(پایدۆست)	بلاوە
ج	جندرمە ـ ژندرمە	(پۆلیس)
ح	حەماملغ ە	سەرشۆرك
خ	خاولی	پەشتەمال
	خەستە	نەخۆش
	خەستەخانە	نەخۆشخانە
چ	چایەر	فریز ـ قەرسیل
	چۆل	بیابان
	چەتەل	چەنگال
د	دۆلمە	
	دۆلاب	گەنجینە
	دولدرمە ـ دوندرمە	ساردەمەنی
	دۆغری ـ دۆغرو	راست ـ راستی
	دیشچی	دانساز
	دەلی ـ دەلو	شێت
ر	رەزی ـ ریژی	(گومرك)
ز	زیل	زەنگ ـ زەنگولە

ە حەمام (حمام) عەرەبیە

وشەکانی تورکی

	تورکی	کوردی
س	سونگی ـ سونگو	نیزە
	سیلگی ـ سیلگو	سڕەوە
	سز	بێ
	سنجق	ئالا (قضاء)
ش	شەکرلەمە	
ق	قـاپ	بادی ـ جام
	قازان	تیان ـ تیانچە
	قازانچی	مسگەر
	قات	چین ـ نهۆم
	«	دەستەجل
	قۆل ـ قولچی	پاسەوان ـ ئێشکگر
	قازمە	دودەو
	قایە ـ قایا	بەرد
	قایاچی	بەردبڕ
	قاورمە	سور کراوە
	قاپی ـ قاپو	دەرگە
	قورقوشم ـ قورقوشن	مز
	قەپاغ ـ قەپاق	سەرپۆش ـ زارك
	قەبماغ ـ قەبماق	سەرتو

	تورکی	کوردی
	قوناغ ـ قوناق	زۆژە ری
	قوچاغ ـ قوچاق	بەریز
	قەزەتە ـ غەزەتە	رۆژنامە
	قاچاغ ـ قاچاق	بەدزی
	قاشوغ ـ قاشیق	کەوچك
	قادرمە ـ قالدرمە	پەیژە ـ نەردەوان
	قالدرقو ـ قالدرقوی ٭	—
	قەرەپول	پولەرەش
	قالی ـ خالی	مافور
ك	کەلەبچە	کلاَت
م	مە	مەمك
ه	هۆدە ـ ئۆدە	ژور
و	ومرتە ـ ئۆرتە	ناوەندی
	یاوەر	هاودەم
	یاغیش	هەڵە ـ وانیە
	یاساغ ـ یاساق	قەدەغە
	یوزدرەم	سەد درهەم
	یوزباشی	سەرپەل
	یەغدان	رۆندان

٭ قالدرقوی خواردەمەنی رەنگاورەنگی نایاب [قالدر] مانای هەڵگرە ، [ی] دانێ

وشـەی دەست

لیرەدا ئەبینری وشەی دەست بە لیکدراوی یا لەگەل رستە لە دو سەد شوین پتر بەکار ئەهینری وەك لە خوارەوە نیشان ئەدری

دەست	راڤەی
دەست :ـ	ئەندامیکە لە لەشی گیانلەبەر
دەست خۆش	ئافەرین بژی
	پەسند کردنی کاری باش
دەست قلپ	شت بەفیرۆدان
	دەست بی برشت
	شت (خیر) نەدەرەوە
دەست قەلب :ـ	کار ناشیرین
	نالەبار
دەست رەنگین :ـ	کار ریك و جوان
	دەسکرد جوان
دەست راست	لە نیشان دەر
	کاری بی هەلە
	دەستی راست نەك چەپ
	یەکەم کەس لە پیش و نیزیك
دەست نویژ :ـ	ئامادە بون بۆ نویژ
دەست جوان :ـ	دەست ریك
	دەست لی وەشاوە
	کاری دەستی باشە
دەست نوس	نوسینی دەست

دەست	راڤەی
دەسکیش :ـ	دەستەوانە
	دەست راکیش
	بەدەست کیشانەوە
دەسبار :ـ	یارمەتی ، یاریدە
	باروبو پیتاك
	هەل گرتنی بار بەدو کەس
دەست براو :ـ	دەست لی کراوە
	فیل لی کراو
	خەلەتاو
دەست شکاو :ـ	دەست هازاو
	تی شکاو
	نەکرد ، ستەکار
دەست لەرز :ـ	نەچونی دەست بۆ کار
	دەست بلەرزە ـ بلەرەك
دەست بلاو :ـ	خولردە
	چاوتیر
	بەدل
	بی باشەکەوت
	شت بە فیرۆدان

وشـەی دەست

دەست	ڕاڤەی
دەست سوك :ـ	دەستی قورس نیە
	شت خێر دەرەوە
	لە كار گورج و ئازا
	كار ڕاپەڕین
دەست گران :ـ	دەستی سوك نیە
	كاری لە بەر ناچێ
	شت خێر نەدەرەوە
	بەدرەنگ دانەوەی شت
دەست بزێو :ـ	دەست تروك
	بەجولە
	دەست ڕانەوەستاو
دەسبازی :ـ	یاری ، گەمە كردن
دەست گرتنەوە:ـ	دەستی شكاو هەڵ بەستنەوە
	كەم كردنەوەی شت
	ڕاگرتنی دەست
	دەست پان كردنەوە
	سەر پۆش ، چارۆگە
	دەسەسڕ

دەست	ڕاڤەی
دەسكرد :ـ	كاری دەست
دەست كردنەوە:ـ	بەرامبەر ڕاوەستان
	وەلام دانەوە
	كردنەوەی دەست
	ئامادە بۆ جەنگ
دەسگرە	دەست ئەگرێت
	یارمەتی دەرە
	پێ هەڵ گر
دەسرازە :ـ	لە پارچە یان لە پەت ـ
	دروست ئەكرێ
	(بۆ بەستەوەی منال لە بێشكە)
دەست گرتن:ـ	یاریدە دەر
	گرتنی دەست
دەسمایە	پارە و پول بەدەستەوە
دەسناس:ـ	گەڕانەوەی شت بۆ خاوەنی
	ناسینەوەی دەست
دەستە	بۆ دوازدە بەكار دێ

وشـەی دەست

دەست	ڕاڤەی
دەست کورت :ـ	کورتە دەست
	هەژار
	نەبو
دەست درێژ :ـ	درێژە دەست
	هەبو
	بەدەستەلات
	زاڵ
	زۆردار
دەست شاش :ـ	پەنجە بلاو
دەست پاك :ـ	سەر راست
	دز نیە
	دەست پاکژ
	هیمن
	جێی بروایە
دەست پیس :ـ	دز
	دەست چەپەڵ
	ناپەسند
	ناهیمن
دەستە	رۆژنە
	نۆرەتە
	دەستی تۆیە

دەست	ڕاڤەی
دەست پان کردنەوە :ـ	داوای شت کردن
	دەرۆزە کردن
	پەنجە کردنەوە
دەست لەمل کردن :ـ	ئاشت بونەوە
	پیك شاد بون
دەست وەشان :ـ	لیدان
	خۆ پیش خستن زو بەزو
دەستەوا	شت بۆ یەکتر ناردن
دەستەلات :ـ	زۆرداری
	ئازایی
	توانایی
	کار چونە سەر بەئاسانی
دەستەمۆ	ماڵی کراو
	لێ راهاتو
	چاو ترساو
	ژیر دەست
دەستەگۆ	گۆی دەستی ژن
دەستەندا	دیار کردنی شت
دەستەبەرە :ـ	هەڵ گریکە بۆگوازتنەوەی شـ
دەستەیە :ـ	نەکورتە نەدرێژ

وشـەی دەست

دەست	ڕاڤەی
دەستە ستور :ـ	دەست ئەستور بەهێز زۆردار
دەستەسڕ :ـ	دەسمار
دەست ڕاگرتن :ـ	ڕاوەستان لە کار نەجولانەوەی دەست
دەست نخۆ :ـ	خەڵەتاو فێڵ لێ کراو توش کراو
دەست بەردان :ـ	دەست ڕاگرتن لە کار بلاوە کردن لە کار دەست لە شت بەردان واز لێ هێنان
دەست داگرتن :ـ	دەست پڕ کردن دەست هێنانە خوار
دەست قوچاو :ـ	پەنجە داخراو چروك
دەستەنداز :ـ	کەم یا زۆر بەخشین
دەستور	(قانون) . بناغەی قانون
دەستار :ـ	ئاشی دەست
دەستاو	چۆنیەتی خواردمەنی

دەست	ڕاڤەی
دەستشۆر :ـ	دەست ئەشوا لەگەن
دەست نیشان :ـ	بەدەسگیران دانراوە دیار کراو
دەست و پێ :ـ	دەست و لاق کارکەر ، نۆکەر هانادەر
دەسك	جێ دەست
دەسکەوت :ـ	پەیدا کردن چەنگە کەوت
دەستشۆزی :ـ	چاو بەرە ژێری خۆ بە دەستەوەدان دەست بۆ خوارەوە
دەسکەلا	(آلة)
دەسگە	جێی کار کارگە
دەسك دەسك :ـ	بێ (وفاء) هەر دەم ئەگۆڕێ قامت قامت
دەسگیز	دەست خوار

وشـەی دەست

دەست	راڤەی
دەسگیر :-	گیران بەدەست
دەسگیراو :-	کار راوەستاو
	دەست بەستراو
	پڕ کار
دەسڕۆ :-	کار بۆ چونەسەر
	هەبو
	بەدەستەلات
دەست نەدان :-	نایێ ، نالەبار
	دەست نەدانە دەست
دەست سارد :-	لەکار کردن سست و خاو
	ئەندامی دەستی سارد
دەست خاو :-	کار لە بەر نەچو
دەست هەڵ کردن :-	خۆ گورج کردن
	خۆ ئامادە کردن
دەست لێ هەڵ گرتن :-	واز لێ هێنان
دەست لێدان :-	کەوتنە سەر کار
	دەست پێکەوتن
دەست بەکار :-	چوست و خێرا
	کار دار
دەست لێ بونەوە :-	واز لێ هێنان
	دەست لێ کراوە

دەست	راڤەی
دەست بردن :-	پەلاماردان
	دەست درێژ کردن
دەست بەجێ :-	هەر ئێستا
	لێ رانەوەستان
دەست کوژ :-	کوژراوی دەست
دەست لەدەست :-	دەست بەدەست کەوتن
دەست لەدەستدان :-	بەرامبەر کردن
دەست بەسەر :-	دور خراوە
	لە ژێرچاوە دێری
دەست بەسەر داگرتن :-	زەوت کردن
	ئاگادار بون
	پاریزتن
دەست بەئاو :-	دەست تەنگ
	کاری ناچار
	سەر پیشاو
دەست پێوەنان :-	پاڵ پێوەنان
	بەڵێن کردن
	لە کۆڵ خۆ کردنەوە
	گرتنی شت
دەست بەدەست :-	لە دەستێك بۆ دەستێکی تر
دەستە خوشك :-	وەللاش (بۆ کچ یا ژن)

وشـەی دەست

دەست	راڤەی
دەست پیوەگرتن :ـ	خۆ پێ راگرتن
	پشت پێ قایم کردن
سەر دەستە :ـ	سەر قۆڵ
	هەڵ بواردە
	دیار بو
	سەروکی دوازدە کەس
ژێر دەست :ـ	ژێر چەنگە
	دەست بەسەر
	تێ شکاو
بێ دەست :ـ	دەستی نیە
	کار نەچوە سەر
	بێ کەس . بێ هێز
کەم دەست :ـ	بێ کەس . کەم کەس
زۆر دەست :ـ	کەس و خزم زۆر
	بەدەستەڵات
بە دەستە :ـ	بەهێزە
	ئازایە

دەست	راڤەی
دەستە و بورد :ـ	پەلە کردن
	لێ رانەوەستان
دەست درێژی :ـ	جەنگە فرۆشتن
	پەلاماردان ، هێرش بردن
	لە سنور دەرچون
	تخون بون
دەست چین :ـ	مرۆڤ چاندویی
دەست نەپارێز :ـ	گوێ نەدان
	بەد کردن
	نیشانە شکێن
لە دەست هەڵاتن :ـ	لە دەست راکردن
	لە توانادا
بەستەوەیە :ـ	وا خەریکە
	بەتەمایە
	گرتویە دەست
لە دەستی دێ :ـ	ئەتوانێ
	پێی ئەکرێ

جوتە وشە

زۆر وشە هەیە لەگەڵ وشەیەکیتر بەجوتە بەکار ئەهێنرێن لە کاتی دواندن و دەمەتەقە و تیز و گاڵتە و پەللار و کەف و دوپاتی

ئەو جوتە وشانەش :ـــ

١ـــ هەندێکی یەکەم و دووەی یەك مانا ئەبەخشن وەك ئیش و کار

٢ـــ واش ئەبێ یەکەی کوردیە بەلام دووەی عەرەبییە وەك تازا و (رشید)

٣ـــ هەندیك لە وانەش یەکەم وشەی عەرەبییە دووەمیشی کوردیە وەك روح و گیان .

٤ـــ هەر وەهاش وا ئەبێ یەکەم وشە یا دووەی هیچ مانا نابەخشێ بۆ زانین وا لە خوارەوە بەزنجیرە کەمێك لەو جوتە وشانە ئەنوسین

ئیش و کار ، ئاخ و داخ ، ئاڵ و گۆز ، ئاڵ و بۆڵ

ب بار و بو ، بنج و بناوان ، با و بۆ ، بەر و بوختان ، بۆن و برینگ ، بەرد و بناغە ، بەر و پشت ، بەژن و باڵا ، بیر و باوەر ، بێز و قێز ، بەر و بۆ .

ت توند و بەند ، تیز و توند ، تەق و تۆق ، تەپ و تۆز ، تەڵ و وشك ، تۆ و زۆ ، تەم و مژ ، تەقە و رەقە ، تەق و هۆز ، تورە و تەنگاو ، تام و بۆ تیر و پڕ ، ترس و لەرز ، تەر و بڕ ، تاك و توك ، تیز و فیز ، تفت و تاڵ تیك و پیك

پ پڕ و پوچ ، پێ و پل ، پر و پیلاو ، پچك و پاڵ ، پڕ و پوشاو ، پان و پۆز پلان و بەرین ، پارچە و پوچە ، پیس و گلاو ، پینە و پەڕۆ ، پێچ وپەنا ، پەڵ و باڵ ، پارە و پوڵ ، پاك و پیس ، پیر و پەغنبان ، پەل و پۆ ، پوش و پەلاش . پرتە و بۆڵە پیر و خرۆ

جوته وشه

ج جل و بەرگ ، جل و جلۆکە ، جەرگ و هەناو ، جێ و شوێن ، جەم و دەم
جیق و فیق ، جرت و فرت

خ خاو و خلیچك ، خاو و خێزان ، خەش (غش) و خۆڵ خێر و بێر ، خوار
و خێچ ، خەم و خەفەت ، خەو و خۆراك ، خاك ، خۆڵ ، خزم و خوێش
خڕ و خۆ ، خڕ و پڕ

چ چڕ و چاو ، چەق و پەق ، چۆڵ و چیا چۆڵ و هۆڵ ، چوست و چالاك
چەم و چەقەڵ چرپ و چۆپ ، چاو و ئابرو (ئاورو) چەقە و رەقە

دەم و زار داو و دەرمان ، دار و بار ، دەرگە و بان ، دێ و دێهات ،
درۆ و دەلەسە دڵ و زار ، دێو و درنج ، دڵ و گیان دزی و حیزی ،
دەنگ و رەنگ ، دڵ و دەرون ، دەر و دراوسێ ، دەرد و بەلا ، دەم و پل

ر ریك و پێك ، روت و قوت ، (روح) و گیان ، رەزیل و ریسوا ، رەش و روت
رەگ و ریشە ، رێ و بان ، رەنگ و رو ، رەش و برش ، ریس و گوریس
راست و رەوان ، رەق و تەق ، رەق و وشك ، رێ و شوێن ، رەوشت و
خو ، رێ و جێ ، رەگ و پێك

زەبر و زەنگ ، زۆر و بۆر ، زاو و زێ ، زار و سك (زگ) .

ژەهر و ژەنگ ، ژن و ماڵ ، ژێر و زەبەر ، ژن و ژان

س سوك و چروك ، سەر و ماڵ ، سەر و پا (پێ) ، سەر و بەر ، سەر و شوێن
سەر و سۆلاخ سەر و گوێلاك ، (سز) و تز ، (صبر) و ئارام ، سەر و
پۆتاك ، سەر و سەکوت

جوته وشه

ش شێت و شور ، (شەر) و شۆر ، شڕ و دڕ ، شین و شایی ، شێر و ڕێوی ، شا و سەپان ، شێر و شەپاڵ ، شل و شۆق ، شەرم و (حیاء) ، شێت و شەیدا ، شان و پیل ، شاخ و کێو

ف فڕ و فێڵ ، فێڵ و فەرەج ، فاك و فیك ، فیت و فاك ، فرت و فێڵ

ق قیرە و بیرە ، قەد و بالا ، قاچ و قول

ك کت و پڕ کت و مت ، کەس و کاڵ ، کار و باڵ ، کون و کاژاڵ ، کا و کۆت ، کت و کوپڕ ، کەند و لەند ، کەچە و پوچە ، کچ و کاڵ ، کلیل و کلۆم ، کۆچ و کۆچبار ، کەند و کۆسپ ، کێو و کەو ، کوچك و کەلەك کەم و کوورژ ، کەم و کورت ، کێشە و ێشە

گ گورج و گۆل ، گەمە و گاڵتە ، گا و گۆل ، گەرم و گوڕ ، گفت و لفت ، گفت و گۆ کەند و گو گیا و گۆل ، گێژ و وێژ گیل و وێل ، گاز و نیاز ، گیر و گرفت

ل لاف و گەزاف ، لق و بەر لا و نکە ، لەز و لاواز . لاق و لەتەر ، لێە و پێە ، لیو و لچ ، لق و پوپ ، لیو و لپل ، لیك و پیك .

م مناڵ و باڵ ، مشت و مڕ ، ماڵ و ژن ، مەرگ و ژین ، مار و مور

ن ناز و نیاز ناز و گاز ناڵە و نیفان ، نان و خوان

و وشك و برینگ ، ورد و درشت ،

ھ هۆش و گۆش ، هیچ و پوچ ، هات و بات ، هەتیو و تاڵ ، هار و بەتەڵ هەرچی و پەرچی ، هەست و خوست ، هات و هاوار هەژە و بژە

دو بــارەی وشە

هەندێ وشە هەیە دو بارە ئەکریتەوە بو دوپات کردنەوە ئەو وشانەش کەم
یت و کەم کەرت ئەبن وەك :ـ تا تا زو ومرە · بز بز خەریکە · تاك تاك دین
پز پز بو جن جن کرا چوز چوز دێ · خز خر ئەبن · دمم دمم ئەخوا
رێ رێ بووە زو زو ئەروا سوز سوز ئەدا شـن شـن نـایتەوە
قز قز بخزوە· قوم قوم قزکە · کمم کمم ئەنوسێ گوز گوز فرمێـك ئەبارێ
لەت لەت کراوە مژز مژز تەماشای ئەکات نم نم ئەبارێ وس وس نایێ
هەی هەی چۆن وانەکەی

هەر بەم جۆرە ئەگوترێ :ـ بوڵە بول مەکە· تەپە تەپ دێ پرتە پرت ئەکا ·
بەجزە جر نایێ خوتە خوت مەکەن چەقە چەق بەس نیە ·دەنگە دەنگ
نەمـا · رینگە رینگ زژە زژ ئەکا سیرە سیر دێ · شیزە شیز مەکەن ·
فیتە فیت بەسە قژە قژ تاکەی ئەکەن · ڤینگە ڤینگ مەکە کرتە کرت
دێ لورە لور ئەکا مژە مژ ناخۆشە نعزە نعز مەکە ورتە ورت نەما ·
هـاتە هـات بەسە

ناوی دەنگەکان

ناوی چەشنە دەنگەکانی کوردی کە رو ئەدات لە ئادەمیزاد و گیان لە بەرانی‌تر
و بی‌گیانەکان وا لە ژیرەوە بە زنجیرە ئەیان‌نوسین

ب باژە باعە بولە بلقە

ت تەقە تریقە تکە

پ پژمە پرتە پلخە

ج جوکە جیژە جریوە · جیکە · جزە

ح حیلە حەپە حیتە حیلکە

خ خشپە · خرتە · خرە · خرچە · خیژە · خشە · خرپە · خورە · خرمە · خزە .

چ چرکە چرپە چریکە چەقە

ر رینگە ریژنە

زەزە · زرینگە · زژە زیرە زرمە · زیکە · زیقە

س سیزە سیخە سزە

ش شنە · شوژە · شریقە · شیژە · شەقە · شلقە · شلپە شەپە

غ غژە غـاژە

ف فرە فرتە فیشە فینگە فیشکە فیکە ·فیتە · فلتە فشە

ق قیژە قرە · قوژە · قیژە قاسپە قلپە قولپە قرتە · قومە قلچە

ڤ ڤینگە

ك کزە کرمە کرتە کزە کوتە کیفە کشپە

گ گوە گیفە ـ گفە · گارە · گفە · گیژە گوژە · گزە گرمە · گاپە

ل لشمە لرفە لاکە لفە لورە لوشە

م مشە میاوە ملچە مینگە مە مزە

ن نەزە نوزە نکە نلکە

ھ هازە هاژە هەنکە

زمانەکان سەر روی زەوی

وەك زانراوە لە سەر روی زەویدا لە چوار هەزار زمانی سەر بەخۆ پتر هەیە ، هیچ زمانێك نیە کە بەتەواوەتی رون وشە و زاراوەی بیگانەی تێ نەکەوت بێ ، پلەی ئەو تیکەلاویەش وەك یەك نیە بەگویرەی رووداو و هەل کەوتی ولاتەکان ئەگۆریت

پسپورەکانی زمان زانی جیهانی پاش ورد بونەوویەکی قوول توانیویانە چارەی سەری ئەگەرەی ئەو باسە گران و ئالۆزە بکەن و لە نەژادی نەتەوەکان و لقەکانیان بگەن

لیرەدا ئیمە هەر باسی نەتەوەکانی ئاوروپی ـ هیندی ئەکەین چونکە ئەوانە پیوەندیان بەرەگەزەی ئاریەوە هەیە کە نەتەوەی کوردیش ئاریە

نەتەوەکانی ئاوروپی ـ هیندی

نەتەوەکانی ئاوروپی ـ هیندی بریتین لە زۆربەی دانیشتوانی ئاوربا و بە شیکیش لە ئاسیان ئەوانەی کە لە ئاوروپان و زمانیان لیك نیزیکە بەم جۆرەیە

١ ـــ روس ، پولەندە بولگاریا ، چیك ، سلوفاك یوگوسلاڤیا

٢ ـــ سوید ، نەرویج دانیمارك ئەلمانیا ئینگلتەرە ، نیزلەندە

٣ ـــ پرتەگال ، ئیسپانیا ، ئیتالیا ، فەرەنسە ، رومانیا

ئەوانەی لە ئاسیا دانیشتون کە پیان ئەگوترێ ئیرانی ـ هیندی وەك سەنسکریت ، بەنگال بلوج ، پەهلان ، هیند ، پاکستان ، ئەفغان ، فارس ، کورد

نیزیکترینی زمان بۆ کوردی زمانی فارسیە

نەتەوەکانی ئاوروپی هیندی

ئاریەکان

سەرچاوە العربی الکویتیە

ژمـاره هەتـا دە

بۆ پاکانە کردن کە زمانەکانی ئاوروپی هندی لیك نیزیکن باشترینی مانەند ئەوەیە کە ژمارەکانیان لە یەکەوە هەتا دە بنوسین ، بێ گومان زۆر بـاش دەرئەکەوێ کە چەند ژمارەیەك وەك یەکن یان لیك نیزیکن

نەتەوەکان	١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩	١٠
کوردی	یەك	دو	سێ	چوار	پێنج	شەش	حەوت	هەشت	نۆ ـ نە	دە
فـارسی	»	»	سـە	چەهار	پەنج	شـش	هەفت	»	نە	»
پاکستانی	یك	»	تین	چـار	»	چێ	سات	ئـات	نۆ	»
هینـدی	ئیك	دوێ	»	»	پانج	»	»	نەت	»	دەس
ئینگلیزی	وان	تو	ثری	فۆر	فایف	سیکس	سیڤن	ئەیت	ناین	تێن
ئەلمـانی	یانـس	تزڤای	دزای	فیز	فۆلف	زیکس	زین	ئاخت	نۆین	تزین
ەرەنسی	ئان	دوێ	تروا	کاتر	سانك	سیز	سێت	ویت	نۆڤ	دیز
یتـالی	ئۆنو	»	تری	کوانرۆ	چنکوێ	سی	ستی	ئوتو	نۆڤی	دیێشی
پـانی	»	دۆس	ترێس	کواترۆ	سینکۆ	سێس	سیێتێ	ئوچۆ	نۆڤێ	دیس
وسی	ئادین	دڤا	تری	چیرا	پیات	شێـست	سێم	ڤۆسم	.دیڤت	دێـست
یکی	یەدن	»	تشی	شترژی	پێەت	»	سەدوم	ئۆسم	دەڤێت	دەسێت
لگاری	ئیدەن	»	تری	چیتری	»	»	سیدەم	ئۆسەم	دیڤەت	دیسـەت
گۆسلاڤی	یەدن	»	»	»	پێت	»	»	»	»	»
لونی	»	»	تشی	»	پێنج	ششچ	شێدم	ئۆشم	چێڤنچ	چێسنچ
رمەنی	مێك	یەرکۆك	یەرێك	چورس	هێك	ڤێتس	یوت	ئوت	ئین	داس

وشەکانی ئینگلیزی و کوردی ٥

هەندێ وشەی ئینگلیزی و کوردی هەیە وەك یەکن یا زۆر لیك نیزیکن هەر وەهاش فەرەنسی و چیکی و ئیتالی و روسی و ئەلمانی و زۆر نەتەوەکانی تری ئاری. بەو جۆرە وا لە خوارەوە نیشان ئەدرێن

ئینگلیزی	کوردی	ئینگلیزی	کوردی	ئینگلیزی	کوردی
ئیگە	هیك ـ هیلکە	داتەر	دۆتە ـ کچ	لیب	لیو ـ لەب
ئەوێ	ئەوێ	درۆپ	دڕۆپە	لیگ	لینگ
ئەسپین	ئەسپیدار	دۆر	دەرگە	لامپ	لامپا
بەیی	بەبە	ستار	ئەستێرە ـ ستار	لایلای	لایلاێ
بـاد		ستینگ	سینگ	لیت	لێ
بەزار	بازار	شێم	شەرم	مۆدەر	دایك.مادە
بارك	بەرگ	فێری	پەری	مۆنث	مانگ
بەند	بەند	فیملی	فامیلیا ـ خێزان	نیم	ناو ـ نام
برۆدەر	برا ـ برادەر	فەری	فرە	ناین	نو
	برۆ	کات	کت ـ کتك	نیو	نو ـ نوێ
تو	دو	کۆرنۆ	قورنە	نو ـ نوت	نا ـ نە
پیەر		گێم	گەمە	هەراس	هەراسان
پارت	پارچە	کارڤان	کارڤان	هەنی	هەنگوین
چەکەل	چەقەل	گۆل	هۆل	ومین	مێ
چین	چەنە			ورك	ئەرك ـ کار

٥ وشەکانی ئینگلیزی و کوردی زۆربەی لە فەرهەنگوك وەرگیروان کە لە لایەن شاکر فتاح نوسراوە

چیکی	کوردی	چیکی	کوردی	چیکی	کوردی
زنا	ژن	شیست	شەش	دفا	
بەران	بەران	دەبیت		جەکەل	چەقەل
ماسو	ماسولکە ـ گۆشت				

ئیتالی	کوردی	ئیتالی	کوردی	ئیتالی	کوردی
کی	کێ	دوی		تورس	هەرس . ورچ
پیدی	پێ	نۆڤی	نۆ	جاکالو	چەقەل

فەرەنسی	کوردی	فەرەنسی	کوردی	فەرەنسی	کوردی
کارڤان	کارڤان	دانت	دان ـ ددان	دوێ	
پید	پێ	ئەستیر	ئەستێرە	نۆڤ	نۆ
ژەنۆ	ئەژنۆ	نۆی	ناو	دیز	
پاساری	پاساری	چەکەل	چەقەل	سەنت	سەد

روسی	کوردی	روسی	کوردی	روسی	کوردی
تی	تو	ژنا	ژن	دیت	
دفا		زنات	زانین	برات	برا
پیات	پێنج	شیست	شەش	ئینژیر	هەنجیر
بەرانینا	بەران				

ئەلمانی	کوردی	ئەلمانی	کوردی	ئەلمانی	کوردی
کورتز	کورت	ئایزن	ئاسن	نۆین	نۆ
لایشە	لاشە	دو	تۆ ـ تە	موند	مانگ

لیستەی وشەکانی هەڵە و راست

لاپەرە	دیر	هەڵە	راست	لاپەرە	دیر	هەڵە	راست
٣	١٦	تیی	تیبینی	٢٧	١٣	ئەکەیتە	ئەکەوتە
٥	٢٦	فارس	فارسی	٤٦	٨	ئەگویت	ئەگوریت
٩	٢١	حن	جن	٤٧	٣	باس‌لێ‌کر	باس‌لێ‌کراو
١٠	١٠	شیۆە	شێوە	٤٨	١٥	رشماڵ	رەشماڵ
٢١	٩	کەیش	کەویش	٦١	٥	شمـاڵ	شمشاڵ
	١٥	هەتووە	هاتووە		١٥	مەڵداری	ماڵداری
٢٣	٧	پێەکان	پێەکانی	٦٩	١٣	ئارەزووە بە	ئارەزووە
٢٥	٢٣	کەمە	کەمن	٧٢	٩	لەکوربدا	لەکوردیدا
٢٧	٥	لەلە	لە	٧٨	١٠	هاتا	هەتا
	٩	خالەش	خالەکەش	٨١	٩	کەیەند	کەیاند
	٩	ئەکەتە	ئەکەوتە	٩٠	٤	نارڕنگ	نارڕەنگ

سوپاس

زۆر سوپاسی خاوەنی چاپگەی شیمـال و (مرتب)
عمـانوئیل میشو سندی و کریکارەکانی‌تر ئەکەین
بەرامبەر چـاپەمەنی و کار پـاك و جوانیـان